

סיכומי הדינים העולים

ממסקנת הגמרא

מסכת בבא בתרא פרקים ו' – י'

© כל הזכויות שמורות

לכל הערה על עניני הספר, ולקבלת הספרים במהדורה
דיגיטלית, וכן לתרומות והנצחות לחלוקת ספרים, ניתן
לפנות לדואר אלקטרוני של המערכת בכתובת
7691265@gmail.com או בטלפון 052-7691265

ב"ה

דברים אחדים

סיון תשפ"ד

ספר זה, הינו חלק מסדרת ספרי 'למסקנא' על הש"ס, אשר בו נדפסו הסיכומים של 'למסקנא' על הגמרא ע"פ פירוש רש"י. הספר מופץ חנם לבחורי ישיבות הקדושות, כדי לזכותם בחידוד ושינון הש"ס.

ימי הנעורים והבחורות, הם הזמן החשוב בחיינו לקנות קנין בידיעת התורה, וכבר אמר אב"י במסכת שבת (כא:): אי זכאי, גמירתיה לשמעתי מעיקרא. ופירשו בגמרא, שאע"פ שלמדה לאחר מכן, נפקא מינה 'לגירסא דינקותא', ופירש רש"י גירסא דינקותא מתקיים יותר משל זקנה. ובפרט לימוד ושינון הש"ס בדרך בקיאות, שהוא הבסיס והיסוד של ידיעת התורה ולימודה, גם בכדי להבין ולהשכיל בעמקי יסודותיה, כמאמר רב כהנא (שם סג.) כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה תלמודא וכו', קא משמע לן דליגמר איניש והדר ליסבר. ע"ש.

וכדי להתגבר על הקושי בזכרון של כל פרטי שקלא וטריא וסוגיות הגמרא, הקושיות והתירוצים, הראיות והלימודים, ערכנו סיכומים נפלאים לדפי הגמרא, אשר בשם 'למסקנא' יקראו, וכשמם כן הוא, שבו יעלו הדינים העולים מן הסוגיא למסקנא, ולא סיכום הסוגיא עצמה, אלא עיקרי הדינים, היסודות, עם טעמיהם בקצרה. למעט במקומות מועטים, כאשר אינו מבורר דיו מדברי הגמרא ורש"י העולה לדינא, במקומות אלו ודומיהם הוזכרו בקצרה את המהלכים השונים שיש בסוגיא. וכמו כן יסודות כלליות שנזכרו בסוגיא, או דברי אגדות ודרשות בכתובים, וכדומה, שאינם נוגעים לדינא ממש, כתבנו את עיקרי הדברים לפי המהלכים שהוזכרו בסוגיא, ועל פי דרכו של רש"י ז"ל.

הלימוד והשינון בסיכומי 'למסקנא' לאחר לימוד הדף, יש בהם תועלת גדול ללומד לחדד במוחו ולשמר בזכרונו את עיקרי הדברים באופן נפלא, כאשר בכל דף ישנם כמה נקודות עיקריות שעולים למסקנא, והוא ערוך וכתוב בטוב טעם ובלשון קל וצח, ובזה יוכל הלומד הצעיר להעמיק בזכרונו את יסודות הש"ס, למען יעמדו במוחו ימים רבים.

וברור ופשוט שלא נכתבו הדינים לענין הלכה, ולפי שהדינים הם לפי דרכו של רש"י ז"ל, ובהרבה מקומות פירשו התוס' או שאר ראשונים מהלכים אחרים, ולשיטתם ישתנה הדין לגמרי, וברוב מקומות הלכה כדבריהם. זאת ועוד, כי רבו הפרטים בכל דין, שרובם לא הוזכרו בגמרא, אלא בראשונים ופוסקים, ואין לפנינו אלא תמצית קצר בכללות מהעולה לדינא לפי מהלכו של רש"י ז"ל. וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו שלא ניכשל בדבר הלכה.

מערכת 'תלמוד בבלי למסקנא'

תלמוד בברי

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ברכת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ברוך מאיר יעקב שוחט

סטאלין קארלין

רח' האתרונ 89, נבעת זאב ת"ז

יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

בְּרַחֲמֵי שְׁמַיָּךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

קִוִּיתִי לִרְאוֹת פְּנֵי אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

וְיִשְׁמַח בְּעַמּוֹתָיו יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

כֹּהֵן גֹּדֵל וְהַקָּדוֹשׁ לְכָן אֵין אֲבוֹנָה לְשֵׁיטָא
שְׁמַעֲנֵן שְׁמַעֲנֵן

הסכמת הגאון הגדול הרב נפתלי נוסבוים שליט"א

RABBI NAFTALI NUSBOIM

Chief Rabbi of North Jerusalem
Av Beth Din Ahavas Shalom
Gaon Av Beth Din Meishiv Kahalacha
and Rosh Yeshivas Chayey Moshe Jerusalem

נפתלי נוסבוים

רב ואב"ד צפון ירושלים עיר הקדש תשס"א
אב"ד בבית אהבת שלום
גאון בבית משיב קהאלה
ראש ישיבת חיי משה ירושלים

ב"ה א"י כ"ב

הס"ב

הנני כזה בקח המאזן לכתבים אלו
הספיקו ספרי אמיקננו אשר חרב
המתקן הם הריב אצותך בייצג איטא
ובו סיטמי סגילת גאלון מסודר וקצר
אשר ניה מוזר גמל וכתבו וזה הסוגיא
וסימאז ודכוס זכעירו תצאן שיחיו
וכזה יקוים ושלמה זכעק שיהו דת
מחוצות כפיק וכו' ואז תגמאז וכו'
וט גנה זכעי חכמים באטו האגילת
יהיו גליון כניהו.
ומלל זכוט איצנה חגפיו תורה וכהאברה
דחוציא שאר קכל האסטגל ודפוס הנשמאל
בטיבול ויהי למעלה היביו אכיל
הנני חנף התורה
נפתלי נוסבוים

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

הסכמת הגאון מרא דאתרא מודיעין עילית

מאיר קסלר

בלאאמו"ד הנרי"ש זעל"ה
רב ואב"ד מודיעין עילית
קרית ספר, רחוב שדי חמד 12

בס"ד

יום שלישי י"ג אייר תשפ"ד

ראיתי את הספר עמ"ס בב"מ שבו העלה הרה"ג ר' אברהם אלימלך בריזל שליט"א סיכומי הדינים העולים למסקנת הסוגיות, דבר שיכול להועיל לחזרה תמציתית על המסכת, כמו"כ לעורר שימת לב לדינים העולים שפעמים שלומדים דף גמ' ולא שמים לב למסקנא העולה. והרב המחבר שליט"א עשה דבר נאה ומתקבל ויש בכך משום עוד תוספת לכלים שהומצאו בדור האחרון שבס"ה מסייעים לשנן ולזכור בדרכים שונות. והנני לברך את הרב המחבר שליט"א שיזכה הלאה לשבת ולשקוד באוהלי תורה מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת לאורך ימים ושנים.

בעה"ח
מאיר קסלר

ישיבה לצעירים דחסידי בעלזא

מושב בית חלקיה

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בס"ד

ימי הגבלה סיון תשפ"ד

זכה דורינו שקול התורה בוקע מתוך בתי מדרשות, ישיבות קטנות וגדולות, כוללים של צורבי מרבנן, כוללי בעלי בתים לזקנים וצעירים מבוקר עד ערב, כולם הוגים בתורת השם שבכתב ושבע"פ, בכל תפוצות ישראל כן ירבו, אשר מימות סורא נהרדעא ופומפדיתא לא נראתה כזאת, למרות כל נסיונות הקשים ומרים שדורינו מתמודד עימו, זה לעומת זה עשה אלוקים שיהיב חכמה לחכימי תלמידי חכמים מובהקים ומומחים שמתקבצים במכותים וארגונים שונים, ותלמידי חכמים יחידים מזכי הרבים עמלים וכותבים גמרות וספרי עזר כל אחד בדרכו היחודי שלו, הכל במטרה אחת למשוך הלבבות ללימוד תורתנו הקדושה שתהיה כשולחן ערוך מבואר ומסודר נגיש לכל סוגי האוכלוסיות רמות וגיל.

ידידי מטובדי הרה"ג ר' אברהם אלימלך בריזל שליט"א זכה להיות נימנה בין מזכי הרבים שחיבר ספר איכותי על מסכתות הש"ס, אשר בשם "תלמוד בבלי למסקנא" ייקרא, שמתאים לנערים חקנים ואף צורבים, הרוצים לחזור ולשנן כדי לזכור סיכומי דינים וסוגיות בש"ס, כמו שכתוב הרמב"ן באגרת, וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו, שתי משמעויות יש בלשון לקיימו, א. כפשוטו לקיים ההלכה ב. שיהיה קיום בלימוד שלא יישכת, וכתבו בלשון קל וצח בטוב טעם ודעת, כי בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין, תבלין פירושו שיהיה טעים וערב לחיך, לשבוע מטובה ולרוות צימאון – מלחמה ויינה של תורה.

על דרך דאיתא בזה"ק (ח"א השמטות) אורייתא איקרי לחם דכתיב (משלי ט, 17) לכו לחמו בלחמי ושתו ביינ מסכתי, ואנן מקרבין ביומא דחמשין דאתייהיב ביה אורייתא שתי הלחם - תורה שבכתב ותורה שבע"פ, וברוקח (שבועות ס"ד רצה) ולכך מקרבין שתי הלחם על שם ב' לוחות תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ובטור (א"ח ס"י קלט) פירוש - אשר נתן לנו תורת אמת - היא תורה שבכתב, וחיי עולם נטע בתוכינו - היא תורה שבע"פ.

ואולי אפשר להוסיף שזה מרומז בפסוק (דברים ת, 2) כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם היינו - תורה שבכתב, כי על כל מוצא פי ה' - היינו תורה שבע"פ, יחיה האדם, ועוד א"ל, לחם מלשון מלחמה, על ידי מלחמתה של תורה נצליח במלחמת היצר וזהו לכו לחמו בלחמי – שתלחנו את מלחמת היצר באמצעות "שתי הלחם" - תורה שבכתב ושבע"פ.

נמצאים אנו בזמן של עת צרה היא ליעקב בארה"ק ה"י, עלינו להיבדק בתורתו של התנא הקדוש ר' עקיבא - היא תורה שבע"פ, ולהתחזק במשנת חייו שכל מהותו הייתה חטיבה אחת של אמונה תקווה וראייה טובה לעתיד, בגיל ארבעים החל ללמוד, כששועלים הילכו במקום המקדש - ראה את הגאולה, כשנטרפה חמורו וכבה נרו אמר כלשון רבו נחום איש גמזו - הכל לטובה, כשמתו עשרים וארבע אלף תלמידיו - מיד הסמיך חמישה תלמידים, ובזה חידש החייה והשאיר לנו את התורה שבע"פ, שהציל את עם ישראל מאבדון ח"ו, והיא שעמדה לאבותינו ולנו ושמר עלינו בכל הזמנים בכל הדורות שלא תשכח תורתנו עד עולם, להיותנו עם הנבחר עם סגולה מכל העמים.

אנו בתפילה שבזכות התנאים והאמוראים, ובזכות הבל פיהם של תינוקות של בית רבן, רבנן ותלמידיהן, וכלל לומדי התורה מקיימי המצוות ושומרי משמרת הקודש, נושע בתשועת עולמים ברחמים גדולים במהרה בימינו אמן,

אסיים בברכה שתזכה לבשם את העולם על כל מסכתות הש"ס מתוך בריות גופא ונהורא מעליא,

מאחל ומברך מעומק הלב

בהערכה מרובה ידידך עוז

981199 171 31011

לקנות לשחיטה, המקח קיים. ב. ואם הוא רגיל לקנות לשניהם: אם שור העומד לחרישה שוה יותר, ונתן דמי שור העומד לחרישה, המקח בטל. ואם נתן דמי שור העומד לשחיטה, המקח קיים. ג. ואם דמי שניהם שוים, והלוקח אינו רוצה לטרוח בשחיטת השור ומכירת בשרו, לרב הולכים אחר רוב אנשים שקונים לחרישה והמקח בטל, וצריך להחזיר לו את הדמים. ואינו יכול ליתן לו את השור במקום הדמים, כיון שיש לו מעות. ולשמואל המקח קיים, שאין הולכים בממון אחר רוב, ויכול לומר לשחיטה מכרתיו לך.

ה. האשה שנתאלמנה או נתגרשה, היא אומרת בתולה נישאתי וכתובתי מאתיים, והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך, וכתבתך מנה. אם יש עדים שיצאה מבית אביה לבית בעלה בהינומא וראשה פרוע, כתובתה מאתיים. ואם אין עדים, אין לה אלא מנה. וגם לרב שהולכים בממון אחר רוב, אין הולכים אחר רוב נשים שנשאת כשהן בתולות, לפי שרוב הנישאות

דף צ"ב

א. המוכר פירות לחבירו, ולא פירש לו אם מוכרם לזריעה או לאכילה, וזרעם הלוקח ולא צמחו, אינו חייב באחריותו, שיש שקונים פירות לזריעה ויש שקונים אותו לאכילה, ויכול המוכר לומר לו לאכילה מכרתיו לך, ואין כאן מקח טעות.

ב. ואם היה זרע פשתן, שרוב הקונים בעולם קונים אותו לזריעה, לשיטת התנא במשנתינו אינו חייב באחריותו, שמאחר שיש מיעוט שקונים אותו לאכילה, יכול לומר לו לאכילה מכרתיו לך, שאין הולכים בממון אחר רוב. (וי"א שהולכים בממון אחר רוב וחייב באחריותו. להלן דף צ"ג).

ג. ודוקא זרע פשתן שראוי לאכילה, אבל אם מכר לו זרעוני גינה שאינם נאכלים, חייב באחריותם.

ד. דין המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן:

א. אם הלוקח רגיל לקנות שוורים לחרישה, המקח בטל. ואם הוא רגיל

הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו, בידוע שזה הרגו.

ג. המוכר לחבירו זרע פשתן (וזרעם ולא צמחו), שלש שיטות בדבר: לת"ק, אינו חייב באחריותו, שמיעוט קונים אותו לאכילה ואין הולכים בממון אחר רוב. לרבי יוסי מחזיר לו הדמים, שרוב פשתן שבעולם עומד לזריעה, והולכים בממון אחר רוב. לשיטת 'אמרו לו' אינו חייב באחריותו אע"פ שהולכים בממון אחר רוב, שאין הולכים אחר 'רוב הזרעים' שהם לזריעה, אלא אחר 'רוב הלוקחים', והרבה בני אדם קונים זרע פשתן למאכל ולרפואה, אלא שקונים מעט. (ורבי יוסי הולך אחר רוב זרעים, והקונה לזריעה קונה עשרה סאה, ומאה בני אדם שיקנו למאכל ולרפואה לא יקנו יחד אלא סאה).

ד. המוכר לחבירו זרעוני גינה שאין נאכלים, וזרעם ולא צמחו, חייב באחריותו. ונחלקו תנאים כמה ישלם מוכר ללוקח, לת"ק נותן לו דמי הזרעים, ולא דמי ההוצאה שהוציא על זריעתם, שאין זה אלא גרמא. ולרשב"ג קנסוהו לשלם גם דמי הוצאה.

ה. המוליך חטים לטחון אצל מי שטחון בשכר, ולא לתתן במים, ונעשו סובין או מורסן, או שהביא קמח לנחתום לאפות בו פת, ואפאו פת שנופל פתיתים, או שהביא בהמה לטבח ועשאה נבילה, חייב לשלם, שכל אומן בשכר שקלקל חייב לשלם. לרשב"ג צריך להוסיף לו גם דמי בשתו

בתולות יש להם קול, וזו הואיל ואין לה קול הורע כח הרוב.

ו. המוכר עבד לחבירו, ונמצא גנב או קוביוסטוס (גונב נפשות), הגיעו ללוקח, ואין כאן מקח טעות, שכל העבדים גנבים הם וידע הלוקח והסכים. אבל אם נמצא לסטים מזויין או מוכתב למלכות ליהרג, אומר הלוקח למוכר הרי שלך לפניך, שמכר לו 'גברא קטילא'.

דף צ"ג

א. שור שנגח את הפרה, ונמצא עוברת בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה או אם משנגחה ילדה, משלם חצי נזק לפרה ורביע לולד, שממון המוטל בספק חולקים (לשיטת סומכוס). ואפילו לרב שהולכים בממון אחר רוב, אין הולכים אחר רוב פרות שאין מפילות, ונאמר שזו הפילה מחמת נגיחה, שיש ספק שקול אם השור הגיע מלפניה והפילה מחמת פחד, ופטור בעל השור משום גרמא, או שהגיע מאחוריה והפילה מחמת הנגיחה.

ב. שור שהיה רועה, ונמצא שור הרוג בצדו, לשיטת תנא קמא, אפילו אם זה מנוגח וזה מועד ליגח, זה מנושך וזה מועד לישוך, אין אומרים בידוע שזה נגחו וזה נשכו, שאין הולכים אחר חזקה.

ולרבי אחא אנו אומרים שזה הרגו, ואפילו אם לא היה מועד ליגח, אלא שיש אומדנא שזה הרגו, כגון גמל האוחז בין

ה. המוכר חטים לחבירו, מקבל עליו רובע קטנית לסאה. שעורים, מקבל רובע נישובת (קש שנזרה בנישוב) לסאה. עדשים, מקבל רובע עפרורית לסאה. (ובחטים, לרב קטינא אינו מקבל עליו עפרורית, אלא אם יש בה פחות מרובע).

ו. לוקח שבא לנפות את הפירות שקנה ומצא בה טינופת יותר מרובע לסאה, מנפה את כולו, ומחזיר לו המוכר חטים או מעות כנגד כל הטינופת, ואינו יכול לומר לו רובע קיבלת עליך. י"א שהוא מעיקר הדין, כי לוקח רצה לקנות פירות נקיים, אלא שעד רובע אינו טורח, אבל יותר מרובע הוא טורח, וכיון שכבר טרח הוא מנקה אותם לגמרי. וי"א שהוא קנס, שאין מצוי שיהיה יותר מרובע, ובוודאי שהמוכר עירבו, ולפיכך קנסוהו בכולו.

ז. כל סאה של תבואה, שיש בה ממין אחר, ורוצה לזרעה, אם היה בה יותר מרובע ממין השני, צריך להוציא את כל המין השני, כדי שלא יהא כלאים, וכדין המוכר לחבירו ויש בו יותר מרובע שצריך לנפות את כולו.

ח. ואם היה בו רובע, לת"ק ימעט קצת כדי שיהיה פחות מרובע, ואח"כ יזרענו. ומעיקר הדין היה יכול לזרוע בלא מיעוט, כדין המוכר תבואה שיש בו רובע, שהוא מקבל עליו, אלא חומרא היא בכלאים. ולרבי יוסי צריך לנקות את כולו, לפי שנראה כמקיים כלאים.

ודמי בושת אורחיו. (וכ"ש שישלם לו דמי הוצאות. ולחכמים פטור, שכל זה גרמא בעלמא).

דף ע"ד

א. המוכר פירות לחבירו, מקבל עליו הלוקח רובע טינופת לסאה, שסתם תבואה דרכה להיות בה רובע טנופת בסאה.

ב. לשיטת רב קטינא, לא אמרו אלא כשנמצא בה רובע קטנית, כלומר שמעורב בה מין אחר, אבל אם נמצא בה עפרורית, אינו מקבל עליו אלא אם היה פחות מרובע. ורק המוכר עדשים מקבל עליו אפילו רובע עפרורית לסאה, לפי שעוקרים אותם עם עפר שלהם.

ג. המוכר תאנים, מקבל עליו הלוקח עשר מתולעות למאה. מכר לו מרתף של יין, מקבל עליו עשר חביות יין רע למאה (פרטי הדינים בזה מבואר בדף צ"ה). מכר לו קנקנים בשרון, מקבל עליו עשר כדים רעים למאה.

ד. הבורר צרור מגרנו של חברו, נותן לו דמי חטים, שהרי הפחיתו במדה, שהוא היה מוכר אותם עם החטים. (ואינו יכול לחזור ולערב בידיים, משום 'לא תעשו עול', וגם הלוקח אינו מוחל אלא על מה שנתערב מעצמו, ולא על מה שהמוכר מערב בידיים).

עליו. אינה אותו בשתות, קנה, ומחזיר את כל האונאה, שהשתות ניכרת ואין אדם מוחל עליה. אינה אותו ביותר משתות, מקח טעות הוא ובטל המקח.

ב. פועל שמקבל עליו בשכר ליטע את כל שדה חבירו כשיעור שיכולים ליטע, מקבל עליו בעל השדה עשר בוריות למאה, שאם יהיו עשרה אילנות שאין עושים פירות, לא יצטרך המקבל ליטע אחרים תחתיהם, שכן דרך האילנות להיות בהן עשרה בוריות למאה והוא מוחל. אבל אם היו יותר מכאן, כגון י"א למאה, צריך שיטע לו י"א אילנות תחתיהם. ולא די במה שיטע רק מה שנותר מעל עשרה אילנות, שנחשב כאילו צריך ליטע את השדה מתחילה, שהרי קיבל שדה ליטע, ויותר מעשרה בוריות נחשב כשדה בפני עצמו, וכשאמר לו בעל הבית נטע לי שדה זו, ליטע את כל השדה אמר לו ולא קיים את תנאו, ואם יטע עכשיו אילן אחד לא נטע שדה.

ג. המוכר לחבירו מרתף של יין: אם אמר לו 'מרתף זה אני מוכר לך', אפילו אם היה כולו חומץ, הגיעו.

ד. אם אמר לו 'מרתף זה של יין אני מוכר לך', אם הוסיף לו 'למקפה', כלומר שמוכר לו כדי להטעים המאכל וליתן לתוך התבשיל, וצריך שיהיה יין טוב ומתקיים הרבה שמעט מעט מסתפקין ממנו, ולפיכך נותן לו יין שכולו יפה, ומקבל עליו עשר חביות של 'קוססות' (יין רע) לכל

ט. שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים, זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי, לת"ק נותן לכל אחד מנה, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו. ולרבי יוסי הכל יהא מונח עד שיבוא אליהו, שבוודאי יש כאן אחד רמאי וקנסוהו כדי שיפסיד ויודה.

י. שטר שיש בו רבית, לרבי מאיר קונסים אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית, שמשעת כתיבת השטר כבר עבר המלוה על 'לא תשימון עליו נשך', לפיכך קנסוהו שיפסיד גם את הקרן. ולחכמים גובה את הקרן ולא את הרבית, שהקרן לבדו היתר גמור הוא, ואינו מעורב בו איסור.

יא. האומר לחבירו 'בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר', אפילו אם פיהת לו רובע לסאה או הוסיף רובע לסאה הגיעו, והם שלשים רבעים לבית כור. ואם הוסיף לו יותר מרובע לסאה, יעשה לו חשבון ויחזיר לו את כל הרבעים כולם עם מותרותיהם, ולא יועיל במה שיחזיר לו את המותר בלבד, שכל יתר מרובע קרקע חשובה בפני עצמה היא, ואינו מוחל עליה כלל, גם כשהוסיף לומר 'הן חסר הן יתר'.

דף צ"ה

א. המאנה במקח פחות משתות, נקנה המקח, ואין צריך להחזיר את האונאה, שפחות משתות אינו ניכר ואדם מוחל

א. לרבי יוחנן, כל שלשה ימים הראשונים לאחר הבדיקה אנו אומרים שבודאי היה יין, וחביות שהפריש עליהם באותם הימים מותרים, ומכאן ואילך עד שעת מציאה הוא ספק אם היה חומץ או יין, וצריך לחזור ולתרום מספק על כל החביות שהפריש עליהם. וטעמו, לפי שהיין מתחיל להחמיץ מלמעלה בפי החבית, ומתחמיץ ויורד מעט מעט עד סוף החבית במשך שלשה ימים, ובסוף שלשה נעשה כולו חומץ. וכל זמן שלא החמיץ כולו, ריחו חומץ וטעמו יין, ודינו כיון. ולפיכך, גם אם נאמר שמיד לאחר בדיקת היין התחיל להחמיץ, עדיין היה ריחו חומץ וטעמו יין עד סוף שלש ימים ודינו כיון גמור. ולאחר מכן הוא ספק יין ספק חומץ עד שעת מציאה, שיתכן שהתחיל להחמיץ רק שלשה ימים לפני מציאה, ונמצא שעד רגע זה היה יין, שעד עתה היה טעמו יין ועכשיו נגמר חימוצו ונעשה חומץ.

ב. לרבי יהושע בן לוי, כל שלשה ימים האחרונים הוא בודאי חומץ, וחביות שתרום עליהם בימים אלו הם טבל וודאי, וקודם לכן עד שעת בדיקה הוא ספק יין ספק חומץ, ויחזור ויתרום, לפי שאפשר שהיין מתחיל להחמיץ מלמטה ומשעת בדיקה כבר היה חומץ, וגם אם הוא מתחיל מלמעלה, אפשר שמיד התחיל להחמיץ והיה ריחו חומץ וטעמו יין שדינו כחומץ. ובשלשה ימים האחרונים בוודאי

מאה (כיון שאמר לו 'מרתף זה', מועיל לו שלא יצטרך שכל החביות יהיו מיין טוב). ואם לא אמר לו 'למקפה', נותן לו יין הנמכר בחנות, כלומר אפילו אם כולם קוססות.

ה. ואם אמר לו 'מרתף של יין אני מוכר לך' (ולא אמר מרתף 'זה'), אם אמר לו 'למקפה', נותן לו יין שכולו יפה, ואינו מקבל קוססות כלל. ואם לא אמר לו 'למקפה', י"א שנותן לו יין שכולו יפה, ואינו מקבל עשרה קוססות למאה. וי"א שמקבל עליו עשרה קוססות למאה.

דף צ"ז

א. יין הנמכר בחנות, והוא יין רע שריחו חומץ וטעמו יין, י"א שדינו כיון ומברכים עליו בורא פרי הגפן, וי"א שדינו כחומץ ומברכים עליו שהכל.

ב. ואם הוא רע כל כך, שאינו נמכר אלא בקרנות העיר בפרשת דרכים (וי"מ שנשתנה מראיתו ופרצופו מתוך שהוא רע הרבה), לדברי הכל אינו יין ומברכים עליו שהכל.

ג. הבודק חבית של יין, שטועם ממנה קצת כדי לדעת שאינה חומץ, והולך ומפריש ממנה כל יום מעט תרומה על שאר חביותיו, ולאחר זמן נמצא שהוא חומץ. (ואין מפרישים תרומה מן החומץ על היין, לשיטת רבי ששני מינים הם). נחלקו חכמים בדבר:

ארבע, לדברי הכל יין הוא, ומברכים עליו בורא פרי הגפן.

ז. ואם הטיל שלש כוסות מים ומצא שלש, לענין ברכת בורא פרי הגפן הכל מודים שדינו כמים, וגם אם יש בו טעם יין מברכים עליו שהכל. ולענין מעשר, לרבי יהודה חייב. (וחומר הוא ולא מעיקר הדין, ולפיכך אין מפרישים ממנו על יין גמור). ולחכמים פטור ממעשר.

ז. ואם הטיל שלש כוסות מים, ומצא שלש ומחצה, לחכמים מברכים עליו שהכל נהיה בדברו, ששלש כוסות מים שנכנסו חזרו ויצאו, ולא ניתוסף מן השמרים אלא חצי כוס יין, שהוא אחד בששה מן המים, והוא בטל. (וכן לענין מעשר פטור לדבריהם ממעשר, ולרבי יהודה חייב לחומר).

ולאחרים אם יש בו טעם יין מברכים עליו בורא פרי הגפן, שסובר ששלש הכוסות נכנסו בשמרים, וחזרו ויצאו רק שנים ומחצה, שלא כל הנכנס חוזר ויוצא, ונמצא שיצא כוס שלם של יין לתוך שנים ומחצה כוסות של מים, ואינו בטל. ואין הלכה כאחרים.

ח. לדברי רבא, כל יין שלא הטילו בו מים שלש פעמים כנגדו, אינו יין.

דף צ"ז

א. שמרים של תרומה, שנתן לתוכן מים,

כבר התחיל להיות ריחו חומץ שדינו כחומץ, ולא חלה התרומה.

ג. וי"א בשם רבי יהושע בן לוי, שאם נמצא חומץ חזק מאד, אזי בשלשה ימים הראשונים היה בוודאי יין וחלה התרומה, שסובר שריחו חומץ וטעמו יין דינו כ"יין, ושלשה ימים אחרונים היה בוודאי חומץ, שבוודאי כבר עברו שלשה ימים שנעשה חומץ גמור, הואיל ונתחזק כל כך, וכל הימים האמצעים הם ספק.

ד. המוכר חבית יין לחברו, והחמיץ היין בתוך אותה החבית בביתו של לוקח, לשיטת רב אם החמיץ בשלשה ימים הראשונים, הרי הוא באחריות המוכר, שהדבר ידוע שאין היין מחמיץ בפחות משלשה ימים שהתחיל להריח ריח חומץ, ונמצא שמתחילה היה ריחו חומץ וטעמו יין, ואע"פ שדינו כ"יין, לענין מקח וממכר באחריות מוכר הוא, שמשנתחיל להריח חומץ סופו להעשות חומץ והוא מקח טעות. ואם החמיץ לאחר שלשה ימים, באחריות לוקח הוא.

ולשיטת שמואל גם אם החמיץ בתוך שלשה ימים אין המוכר חייב באחריותו, שמזלו של בעל היין גורם שיחמיץ. והלכה כדבריו.

ה. שכר תמרים ושכר שעורים, מברכים עליהם שהכל נהיה בדברו.

ו. מים שמטילים על שמרי יין ונעשים 'תמד', אם הטיל שלש כוסות מים ויצאו

אבל אם הוא עצמו החליפם, הרי כבר חשב עליהם).

ה. לכתחילה אין מביאים יין מגתו לנסכים, שנאמר 'שכר' שיהיה דבר המשכר. ובדיעבד אם הביא כשר (שראוי להיות שכר בסופו). ולענין קידוש מותר אפילו לכתחילה (שכל שכר בדיעבד לנסכים, כשר לכתחילה בקידוש, שאינו חמור כל כך כנסכים). ולפיכך, סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום.

ו. וכן אין מביאים לכתחילה לנסכים יין מפיה של חבית מפני הקמחים, ומשוליה מפני השמרים, יין כושי (שחור), בורק (לבן ורע), היליסטון (מתוק וחלש מאד), וסתם יין של מרתף (שלא נבדק אם אינו קוסס), ושל צמוקים. ובכולן אם הביא כשר. (ולקידוש, מותר לכתחילה).

ז. יין קוסס, פסול לנסכים אפילו בדיעבד. (שאינו בכלל 'שכר', ואין ראוי להיות שכר). ולענין קידוש, תלוי במחלוקת (לעיל דף צ"ו) אם חשוב יין לענין ברכת בורא פרי הגפן.

ח. יין מזוג, פסול לנסכים (שאינו בכלל שכר. ויש דורשים מ'רביעית ההין' שיהיה חי). ולענין קידוש כשר לכתחילה, שהמזוג מעולה מן החי. ואדרבא, ביינות שלהם, אין מברכים בכוס של ברכה על יין חי עד שימזגנו במים.

ט. תמד של שמרים פסול לנסכים. ולענין קידוש, אם הטיל שלשה ויצא ארבע כשר,

ומצא כדי מדתו, וכן עשה פעם שנית, ושלישית, מים ראשונים ושניים אסורים לזרים. (וחומרא מדרבנן הוא). ומים שלישיים, לת"ק מותרים, ולרבי מאיר אם יש בהם נותן טעם, אסורים.

ב. ואם היו שמרים של מעשר שני, מים הראשונים אסורים באכילה (מחוץ לירושלים). ומים שניים, לת"ק מותרים, ולרבי מאיר אם יש בהם נותן טעם, אסורים. ואם היו השמרים ממעשר של דמאי, לעולם המים מותרים.

ג. אם היו שמרים של הקדש, מים ראשונים שניים ושלישיים אסורים. ורביעיים, לת"ק מותרים, ולרבי מאיר אם יש בהם נותן טעם אסורים. ודווקא בהקדש דמים, כגון שהקדיש חבית יין לצרכי בדק הבית, אבל שמרים של יין שהקדישו בקדושת הגוף, כגון לנסכים, מים שנתן בהם אסורים לעולם.

ד. שמרים שנפלו בהם מי גשמים ונתמדו מאליהם, המים הראשונים והשניים של תרומה, ומים ראשונים של מעשר, מכשירים פירות לקבל טומאה בלא מחשבה כדין יין. (שחשוב יין משום חומרא דרבנן). אבל שלישיים של תרומה ושניים של מעשר שדינם כמים, אינם מכשירים, שמים אין מכשירים בלא מחשבה.

(ואפשר שיהיו שניים ושלישיים בלא מחשבה, בפרה ששותה ראשון ראשון,

אם ידוע שיינו של המוכר רגיל להחמיץ, הרי זה מקח טעות. ואם לאו, אם היו בקנקנים של לוקח, אין המוכר חייב באחריותו. ואם היו בקנקנים של מוכר, לרבי יוסי בר חנינא חייב המוכר באחריות, שהלוקח יכול לומר לו יינך וכליך גרמו שיחמיץ. ולרבי חייא בר יוסף פטור, לפי שמזלו של בעל היין גורם, שנאמר 'ואף כי היין בוגד גבר יהיר'.

ב. אם אמר לו המוכר יין מבושם אני מוכר לך, חייב להעמיד לו יין שיתקיים עד העצרת. ואם אמר לו ישן אני מוכר לך, חייב ליתן לו משל אשתקד. ואם אמר מיושן אני מוכר לך, חייב להעמיד לו משל שלש שנים, ושיתקיים ויתישן עד גמר שנה שלישית, והיינו עד החג, ואם יחמיץ קודם החג הוא באחריותו של מוכר.

ג. המתגאה, אינו מתקבל אפילו על אנשי ביתו. וכל המתגאה בטלית של ת"ח ואינו ת"ח, אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה.

ד. בעל הבית שמסר חבית יין לחנווני כדי שימכור בחנותו מעט מעט וישתכר החנווני קצת, ובעל הבית לא יקבל מעותיו אלא לאחר שיקבל החנווני מן הלוקחים, ואין החנווני אלא שליח ליטול שכר טרחו, והחמיץ היין כשעדיין יש בחבית מחצה או שלישי, אם לא פשע החנווני, כל ההפסד של בעל הבית, שהיין שלו ואין לחנווני חלק בו. ואם פשע החנווני, כגון שעשה

ואם יצא שלשה ומחצה, מחלוקת חכמים ואחרים, כדין ברכת בורא פרי הגפן.

י. יין מגולה שסיננו במסנת ואין בו משום סכנה, ויין שריחו רע, פסול לנסכים ולקידוש, משום 'הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך'.

יא. יין אדום קודם ליין לבן לענין נסכים, שנאמר 'אל תרא יין כי יתאדם'.

יב. המוכר קנקנים בשרון, מקבל עליו עשר כדים רעים למאה. ולא שיהיו שבורות ורעועות ממש, שא"כ אפילו אחת אינו מקבל, אלא נאות כשאר קדירות שבשרון, ומגופרות בגפרית, והגפרית סותם את השבר ומחברו קצת, ויכולים להשתמש בהן קצת, אלא שאין מתקיימים זמן מרובה.

(ואם היו יותר מעשרה, מחזיר למוכר את השאר ונוטל ממנו הדמים, אבל עשר הגיעו. וכן בדין עשרה חביות יין קוססות למאה, אם היו יותר מחזיר רק את השאר ולא את כולם).

דף ע"ח

א. המוכר יין לחבירו והחמיץ, אם לא אמר לו 'למקפה' (שיסתפק ממנו מעט מעט לקדירה וצריך להשהותו), אין המוכר חייב באחריותו, אפילו אם ידוע שיינו של מוכר מחמיץ, שלא היה ללוקח להשהותו.

ב. ואם אמר לו שצריך את היין למקפה,

ח. ושיעור רפת בקר לרבי עקיבא, י"א שהוא קטן מארבע אמות על שש, וי"א שהוא ארבע על שש, ואע"פ כן ראוי לבית חתנות, שאדם עושה דירתו רפת בקר.

ט. וכן הדין כשעושה בית חתנות לבתו, או בית אלמנות לבנו, אלא שאין דרך חתן לדור אצל חמיו משום חשד.

וכך כתוב בספר בן סירא: הכל שקלתי בכף מאזנים ולא מצאתי קל מסובין, וקל מסובין חתן הדר בבית חמיו, וקל מחתן אורח מכניס אורח, וקל מאורח משיב דבר בטרם ישמע.

י. ואם מכר או קיבל מקום לעשות בית קטן, עושה שש על שמונה אמות, בית גדול עושה שמונה על עשר, טרקלין (שעשוי חלונות כעין קובה של זונות), עושה עשר על עשר אמות.

יא. וכל בית שקיבל עליו לבנות, צריך שיהא רומו כחצי ארכו וחצי רחבו, ולכן בבית חתנות (לרבי עקיבא) יהיה רומו חמש אמות, שהוא בין ארבע לשש, ובבית קטן שבע אמות, בבית גדול תשע, ובטרקלין עשר אמות. וראיה לדבר מבנין ההיכל, שהיה ארכו ארבעים ורחבו עשרים, ורומו שלשים.

וי"א שלדעת רשב"ג אין צריך להגביה כל כך, שלא כל אחד עושה כבנין ההיכל. ולשיטת אחרים צריך לעשות רומו של בית כאורך הקורות המונחים ברוחב הבית, ואין זה כרוחב הבית ממש, לפי שהחומה

נקב אחר בחבית, או שהגיע יום השוק ונתעצל במכירתו, החנוני חייב.

ה. המקבל יין מחבירו למחצית שכר, והקנקנים של מוכר, וקיבלו בדמים בשער של עכשיו בעיר הזאת, והריוח וההפסד יחלוקו, כדין עיסקא שהיא באחריות שניהם להפסד ולשכר, והתנה בעל היין עם המקבל שלא יהא לו רשות למכרו כאן, אפילו אם יוקיר היין, אלא שיביאנו למקום אחר שהיו מוכרים שם יין ביוקר, וקודם שהגיע לשם הוזל היין בכל המקומות, ופיחת מכדי דמים שקיבלו, מקבל בעל היין את כל הזול, שמאחר שלא היה רשות למוכר למכור במקומו אפילו אם יוקיר היין, הרי הוא ברשות בעל היין לענין הזול.

ו. ואם נעשה חומץ, לרבי יוסי בר חנינא הוא באחריות בעל הבית לגמרי, לפי שהיו בכליו וכליו גרמו לו (וכדין הקונה יין למקפה, שהרי המקבל צריך להשהותו עד שיביאנו למקום אחר). ולסוברים שמזלו של בעל היין גורם, הוא באחריות שניהם, מאחר ששניהם הם בעליו.

ז. המוכר מקום לחבירו, וכן המקבל מקום מחבירו לעשות בו בית חתנות לבנו (יציע קטן סמוך לביתו לבנו שנשא אשה), או בית אלמנות לבתו (שמת בעלה וחוזרת לבית אביה), לרבי עקיבא בונה ארבע אמות על שש, ולרבי ישמעאל צריך לעשות גדול יותר (ולא פירש שיעורו), שארבע על שש הוא שיעור של רפת בקר.

שהגוף כולו תחת כנפיו ולא בינתיים. ב) שמא לא עמדו הכרובים זה כנגד זה, אלא האחד עמד מצד הארון מזה סמוך לכותל, והשני מצד הארון מזה רחוק מן הכותל קצת. ג) שמא עמדו הכרובים באלכסון הבית, ויש באלכסון יותר מעשרים אמה כשיעור גופן של כרובים. ד) שמא הבנין היה הולך ומתקצר, והיה מקום רחב יתר מעשרים במקום שבולטין הכנפים מגופן של כרובים. ה) שמא היו הכנפים כפופין כאדם שכופף ידו מעט, ולא היה עשרים אמה מקצה כנף האחד לקצה כנף השני. ו) שמא היו הכנפים משולבים כאדם שחובק את ידיו.

ד. י"א שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום, היו פני הכרובים איש אל אחיו. ובזמן שאין עושים רצונו, היו פניהם לבית וי"א שהיו מצדדים פניהם, קצת לבית וקצת זה לזה, כאדם שמדבר אל חבירו והופך ראשו קצת לצד אחר. וכן היה אונקלוס הגר אומר, שהכרובים היו עשויים כתינוקות שנפטרים מרבותיהם.

ה. מי שיש לו בור לפניו מביתו של חבירו (כגון אחים או שותפים שחלקו, או שקנה בור מבעל הבית עם דרך), נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאים, כלומר ביום ולא בלילה, שעל מנת כן חלקו שלא יטריחוהו בלילות לעמוד ממיטתו ולפתוח לו. ואינו מכניס בהמתו ומשקה מבורו, אלא ממלא, ומשקה מבחוץ.

רחבה למטה ומתקצרת למעלה. ועוד, שהקורות נכנסות לחלונות שבתוך החומה.

יב. מי שקיבל עליו לעשות 'קנתיר', והוא חצר גדול שעושים השרים בצד הארמון שלהם, עושה י"ב אמות על י"ב אמות.

דף צ"ט

א. ארכו של היכל ממזרח למערב (עם קודש הקדשים) ששים אמה, ורחבו עשרים אמה, וגבהו שלשים. ומשפת כרובים ולמעלה (שהיו גבוהים עשר אמות), יש גובה עשרים אמה. ואותם עשר אמות, חלל הם כמו עשרים אמה שמעליהם, שהארון לא מיעט ממדה של קודש הקדשים, אלא בנס היה עומד, שהיה לו ריוח עשר אמות לכל רוח, וכל קודש הקדשים לא היה אלא עשרים.

ב. לדברי שמואל, גם גוף הכרובים שעשה שלמה בנס היו עומדים, שהרי חמש אמות היה כנף כרוב האחת וחמש כנף השנית, ורוחב קודש הקדשים מצפון לדרום לא היה אלא עשרים, וכנפיהם של שני הכרובים יחד לבד מן הגופים היו עשרים אמות, וא"כ גוף הכרובים היכן היו עומדים, שהרי כנפי הכרובים כידי האדם הן, אחד מימין ואחד משמאל והגוף בינתיים.

ג. וי"א שאין זה הכרח מכמה טעמים: א) שמא גוף הכרובים בולט ויוצא כתרנגולים,

י. ואם מכר לו אמה להשקאת בהמות ורחיצת בגדים וכלים, אין צריך גדול כל כך, אלא נותן לו אמה אחת לתוכה להרחיבן עד אמה, ועוד חצי אמה מכל צד. (וי"מ שנותן לו אמה אחת לשפתו לתוכה של קרקע המוכר, חצי אמה מכאן וחצי מכאן).

יא. ואותם אגפיים שנותן לו, י"א שבעל השדה זורעם בזרעים או נוטעם באילנות. וי"א שנוטעם באילנות אבל לא זורעם, שרשי אילן מעמיקים הרבה ואין מזיקים את שפתו, אבל הזרעים מתפשטים מיד ומחלחלין בשפת הקרקע מלמעלה.

יב. אמת המים שנפלו אגפיה, מתקנה מעפר של אותה שדה הסמוכה לה, שסתם מוכר אמת המים גמור ומקנה לו עפר שדהו לתקן אגפיה כשיכלו, כי מהיכן יביא לו עפר אם לא מאותה שדה.

דף ק'

א. מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו, שהוחזקו לעבור שם מעולם (או שנתן להם מתחילה את הדרך), ונטל בעל השדה את הדרך, ונתן להם דרך אחרת מן הצד, הפסיד את שניהם, ויש לרבים מעתה שני דרכים.

ב. והטעם שאין יכול להחליף בעל כרחם (מדין כופין על מדת סדום), ולעכב אותם במקלו שלא יעברו בדרך הישנה (והרי 'עביד איניש דינא לנפשיה' במקום

ו. ושניהם עושים פותחת בפתח הסמוך לבור, בעל הבור כדי שלא יגנוב בעה"ב ממי בורו, ובעה"ב כדי שלא יוכל בעל הבור לשאוב מבורו בלא בעה"ב, ולא יבא בביתו אלא כשנמצא שם, משום חשד אשתו.

ז. מי שיש לו גינה לפני מגינתו של חברו, כגון יורשים או שותפים שחלקו, ונתרצה חיצון לפנימי לתת לו דרך באמצע שדהו, נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאים, שמכיון שעושה לו היזק גדול כשעובר באמצע שדהו, הדבר ידוע שלא נתרצה לו אלא כשיש צורך מרובה. ואינו מכניס לתוכה תגרים, ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת. והחיצון זורע את הדרך.

ח. ואם נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהם, נכנס ויוצא כל שעה שירצה, ומכניס לתוכה תגרים. ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת. ושניהם אינם רשאים לזורעה.

ט. המוכר לחבירו אמת המים של בית השלחין, צריך שיתן לו שתי אמות ברוחב, שאם קצרה היא, יחפור בקרקע וירחיבנה עד שתי אמות, כדי שיבואו מים הרבה. וגם נותן לו אמה מן השדה מכאן ואמה מכאן משני גדותיו, כדי לתקן מאותה קרקע אגפיה של אמת המים אם תיפול. (וי"מ שנותן לו שתי אמות לתוכה של שדה לתקן אגפיה, אמה מכאן ואמה מכאן).

המעשה קונים אותו, וכדין המציע מצעות
בנכסי הגר שקנה.

ו. המוכר לחבירו 'שביל של כרמים', נותן
לו שביל רחב, בכדי שיוכל לטעון משווי
של זמורות על כתפו, ויחזור אילך ואילך,
ולא יגעו הזמורות במחיצות השביל.
ודווקא כשיש לשביל גדר מזה ומזה,
שצריך להרחיב את הדרך ולמשוך את
הכתלים לאחוריהם, כדי שלא יזיקוהו
להפיל את המשוי מעל כתפו, אבל אם אין
שם מחיצות, אין נותן לו אלא כדי שיעקור
רגל ויניח רגל, ויזרע המוכר או יטע כרם
מכאן ומכאן, שאין כאן דבר המזיק לו
כשיטעון משווי על כתפו. (וי"מ להיפך,
שאם אין מחיצות מכר לו כל צרכו, אבל
אם יש שם מחיצות ידוע שלא מכר לו
אלא שביל זה כמות שהוא. ולא נראה
לרשב"ם).

ז. המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו, לתנא
במשנתנו צריך ליתן לו ארבע אמות
כרוחב עגלה. ולאחרים ודייני גולה נותן לו
שנים וחצי 'גמדים' (י"מ אמות קטנות
מפרקו ועד אצבעותיו, וי"מ אמות
שלימות). והוא כשיעור שיעבור חמור
במשאו. ולרב הונא הלכה כדבריהם.

ח. דרך שבאה מעיר לעיר, ומיוחדת לשתי
עיירות הללו, ואנשי עיירות אחרות אין
נכנסים לשם, רחבה שמונה אמות, שאם
יפגעו שתי עגלות זו בזו, לא יתעכבו. ודרך
הרבים, כגון דרך העוברת בעיר ובאים בה
מארץ רחוקה, שיעורה ט"ז אמות. דרך ערי

הפסד): י"א שגזרו חכמים שלא יוכל
להחליף שמוא יתן להם דרך עקלתון. וי"א
שדין זה הוא כשנותן להם דרך עקלתון.
(ולשיטה זו, אם נותן להם דרך ישר, יכול
להכריחם להחליף וליטול מהם את הדרך
הישנה). וי"א שכל דרך שהיא מן הצד,
חשובה דרך עקלתון, לפי שהיא קרובה
לזה ורחוקה לזה.

ג. והטעם שאינו יכול לחזור וליקח את
הדרך החדשה שנתן להם (שהוא מקח
טעות, כיון שלא קיבל את הדרך הישנה
תמורתה):

י"א שלא אמרו דין זה אלא כשאבדה
לרבים דרך באותה שדה, ויש לרבים דין
בית דין שבוררים להם דרך שאבד להם,
וכיון שהלכו בו קנאוהו לרבי אליעזר
שאדם קונה שדה בהילוך. וי"א שכל מיצר
שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו.

ד. ההולך בשדה לארכה ולרחבה, לרבי
אליעזר קנה מקום הילוכו, כמו שנאמר
אצל אברהם 'קום התהלך בארץ לארכה
ולרחבה כי לך אתננה'. ולחכמים אין הילוך
מועיל כלום עד שיחזיק, כגון שישווה
קרקע לחרישה, או כשנעל גדר או פרץ כל
שהוא. וציווי הקב"ה לאברהם להתהלך
אינה כדי שיקנה בו, אלא משום חביבותו,
כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו, שיהיו
כיורשים ולא כגזלנים.

ה. שביל של כרמים שנעשה להילוך,
לדברי הכל נקנה בהילוך, שדרך הנאת

(שקרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות ומושבות לכבוד המת), אבל לא ברחוקים. ואין עושים אלא ביום שנקבר בו המת, ובבית הקברות, ובמקום שנהגו לעשות, אבל לא ביום שני לקבורתו, ולא בעיר אפילו ביום הקבורה, ולא במקום שלא נהגו.

יב. י"א שהיה ראוי להתיר לעשות מעמד ומושב בשבת, וכגון בעיר הסמוכה לבית הקברות, וקברוהו ערב שבת עם חשיכה, שבחזרתם עושים מעמד ומושב לאחר שהחשיך, ונקרא יום הקבורה כדין אנינות לילה דרבנן שהלילה הולך אחר היום.

דף ק"א

א. המוכר מקום לחברו לעשות לו קבר, וכן המקבל מחברו לעשות לו קבר, לת"ק מכר לו מקום לשתי מערות, וחצר ביניהם. ועושה תוכה של כל מערה ארבע על שש אמות, וחופר בה שמונה כוכין, שלש בכותל אחד שארכו שש, ושלש בכותל שכנגדו, ושנים בכותל האמצעי של ארבע אמות שהוא כנגד הפתח. בזויות הכותל מניח חצי אמה, ובין כוך לכוך אמה, ורוחב הכוך אמה (ששה טפחים), נמצא שלש כוכים בכותל של שש, ושנים בכותל של ארבע. ועושה אורך כל כוך ארבע אמות, שלש למת, ורביעית לארון שהוא מונח בו. ורומן של כוכים שבעה טפחים, כדי להכניס את הארון בריוח, וגם כדי שיהיה

מקלט, ל"ב אמות, שנאמר 'הדרך', ה"א מיותר לרבות שיעור של דרך נוסף. דרך המלך אין לה שיעור, שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין מוחין בידו. דרך הקבר, כשנושאים את המת לקברו, אין לה שיעור, משום כבודו של מת.

ט. אין פוחתים משבעה מעמדות ומושבות למת, שבחזרתם מן הקבר הולכים מעט, ואח"כ יושבים לנחם את האבל, או להרבות צער על המת שמת, ולהרבות בבכי, ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה, כי חיי האדם הבל. ולאחר מכן אומר להם הממונה 'עמדו יקרים עמודו', ועומדים והולכים מעט, וחוזר ואומר להם 'שבו יקרים שבו', ויושבים מעט, וכך עושים שבעה פעמים כנגד שבעה הבלים הכתובים בראש ספר קהלת, כדי לתת אל לבם שחיי האדם הבל.

ומקום המעמד הוא בית ארבעה קבין. (והוא ל"ג אמות ושני טפחים רוחב על חמשים אמה אורך. ובריבוע הוא ארבעים אמות וארבע טפחים, ושלש אצבעות ועוד מעט).

י. המוכר את קברו או דרך קברו, או מקום מעמדו, ובית הספדו, באים בני משפחה וקוברים אותו על כרחו של לוקח משום פגם משפחה, שגנאי הוא להם שאין לקרובים מקום קבורה, ולכך תיקנו חכמים שיתנו ללוקח את דמיו והוא יחזירנו.

יא. אין עושים מעמד אלא בקרובים

בכותל משהו שיש ביניהם, ואין צריך להעמיק.

ג. מדת החצר שעל פי המערה, שש על שש אמות כמלא המטה וקובריה, ושתי המערות חופר מן הצדדים, כדי שיוכלו נושאי המטה לבא משני הצדדים שאין שם מערה, ולא יהו דורסין על גבי המערות.

ולרבי שמעון חופר ארבע המערות מארבע רוחותיה, כמו שנתבאר. וכדי שלא תיכנס כוך של מערה מזרחית שבקרן דרומית מערבית, לתוך כוך של מערה דרומית באותו שבכותל מזרחי, שהוא בקרן מזרחית צפונית, צריך להעמיק באחד מהם בקרקע.

וי"א שעושה אותם לצורך נפלים שאין ארכן אלא חצי אמה, ולכך אין נכנסים זה בזה. וי"א שעושה את כל הכוכין בכתלים אלו באלכסון, ונדחו דבריו.

ד. לרשב"ג חופר כוכין לפי הסלע, שאם הקרקע חזק, א"צ הפרש אמה בין כוך לכוך, ועושה יותר מי"ג כוכין. ואם סלע הבא בידיים הוא, ירחיק יותר מאמה זה מזה, ולא יעשה יותר מד' או ה' כוכין במערה. והכל לפי חוזק הקרקע ירבה או ימעט כוכין, וכן במערות, אם הסלע חזק יעשה מערות הרבה מכלל צד.

דף ק"ב

א. המוצא מות מושכב כדרכו, או שני

אור טפח בין הקרקע לארון, שלא לטמא את העוברים ע"ג המערה.

ב. לרבי שמעון עושה ארבע מערות לארבע רוחות החצר. ובכל מערה חופר י"ג כוכין. שעושה תוכה של מערה שש אמות על שמונה, וחופר ארבעה כוכין בכותל שארכו שמונה אמות, וארבעה בכותל שכנגדו, ושלושה בכותל של שש אמות שכנגד הפתח, ועוד שני כוכין, אחד מימין הפתח ואחד משמאל.

ואותם שני כוכין, צריך שיעשה אותם באופן שלא ידרכו מעליהם נושאי המטה. כששוהים בחצר ומושיבים שם את המת. ונחלקו אמוראים איך יעשה אותם:

א. י"א שעושה אותם זקופים כמין בור, ונותן את המתים זקופים. ועושה אותם סמוך לכותל החצר, שנושאי המיטה אין מתקרבים כל כך אחורי הפתח. ולרבי יוחנן אין עושים כן, שקבורת חמורים היא.

ב. י"א שאין עושים אותם בכותל שבצד הפתח, אלא בשני הקרנות שכנגד הפתח, בכל קרן עושה חצי כוך בכותל זה וחצי כוך בכותל זה, ומעמיק בחפירתו, שכל מה שנכנס הכוך שבקרן יותר בקרקע, מתרחק מן הכוכין שמכאן ומכאן הרבה, כדי שלא יגעו הכוכין זה בזה.

ג. ויש אומרים שעושה אותם בתוך חצי אמה הריקנית שבקרן זוית, ויעשנו קצר כדי לקבור שם נפלים, וכיון שהוא קצר, לא יזיק כל כך לכוך גדול שבצידו, ודי

מתים, במקום שלא נודע עד עכשיו שהיה כאן מת, ורוצה לעשות שם טהרות, נוטל את המת ואת תפוסתו, והוא עפר תיחוח, ועוד שלשה טפחים שבקרקע בתולה, שכל זה נחשב כרקב של מת. ולא קנה המת את מקומו כל זמן שאין שם שלש מתים, שאפשר שאין זה מקום קבורה, אלא מחמת הדוחק, שלא היה להם פנאי להוליכו לבית הקברות, קברוהו שם.

ב. ואם מצא שלש מתים מושכבים כדרך זה בצד זה, ויש בין ראשון לשלישי כשיעור שרגילים להרחיק בין שלש מתים או יותר, הרי זו שכונת קברות, וקנו את מקומן ולא יטלם. אבל אם היו סמוכים זה לזה יותר משיעור שהיו מרחיקים, זה מוכיח שמחמת הדחק נקברו שם ע"מ לפנותם, ואין להם דין שכונת קברות.

ה. ואם מצא יותר משלשה מתים רצופים בתוך ארבע אמות, לת"ק בשם רבי שמעון אין זו שכונת קברות, כיון שלא נקברו כסדר אלא בבזיון, וודאי לא נקברו כולם אלא מחמת הדוחק וע"מ לפנותם. ולר"ש ב"ר יהודה בשם ר"ש, היא שכונת קברות, שרואים את המתים האמצעיים כאילו אינם והשאר מצטרפים, שאפשר שהאמצעי נפטר בבין השמשות, ומחמת הדוחק קברוהו בין שאר מתים הנקברים, והיה בדעתם לפנותו לאחר מכן, ונאנסו או שכחו.

ג. וכמה יהיה בין ראשון לשלישי שיהא שכונת קברות, לחכמים שש אמות, שזה היה הכותל הארוך של המערה שהיו רגילים לעשות בקברות, והיו קוברים בכותל זה שלש מתים. ולרבי שמעון משש ועד שמונה אמות, שכותל הקצר במערה היה שש אמות, ושם קברו שלש מתים, וכותל הרחב היה שמונה אמות. (וכשמצאו שלשה מתים בשמונה אמות, אפשר שעדיין לא נתמלאו כל הכוכין).

ו. ולאחר שמצא שלשה מתים באופן שיש להם דין שכונת קברות, בודק ממנו ולהלן עד שיעור שאפשר שהיה מערה כנגדה וקבורים בה עוד מתים. ועד כמה הוא בודק? לרבי שמעון עד כ"ב אמות, שמונה אמות לאורך המערה (מן הכותל שמצא בה השלשה שהם בכותל הקצר של המערה, ובודק בכתלים שבצדדים), ועוד שש אמות של חצר שבין המערות, ועוד שמונה אמות של מערה שכנגדה. ואם המתים שמצא היו נפלים, בודק רק עשרים אמה, שאורך המערה של קבורת נפלים היא שש אמה, ועוד שש אמות של חצר, ובמערה שכנגדה בודק שמונה

ד. וי"א בשיטת רבי שמעון, שאם היה בין מת ראשון לשלישי מארבע אמות עד שמונה, הרי זו שכונת קברות, שסובר שתוכה של מערה היא ארבע אמות על

ז. ואם בסוף שיעור המערה שכנגדה מצא מת נוסף, אסור לפנותו, ובודק משם ואילך כפי החשבון. ואע"פ שאילו מצאו תחלה היה נוטלו ואת תפוסתו, רגלים לדבר שיש כאן שכונת קברות.

ח. תנאים נחלקו על כרם שיש בו בין גפן לגפן פחות מארבע אמות:

לר"ש אינו כרם אלא יער, ומותר בכלאים. ואין אומרים שהאמצעיים עומדות ליעקר וכאילו אינם, שאין אדם נוטע על דעת לעקור. ולחכמים חשוב כרם, ורואים את האמצעיים כאילו אינם, שאדם נוטע על דעת שהנטיעה שתקלוט ותצליח תישאר, ואותה שלא תצליח יעקור ויהיו לעצים, וכל העומד ליעקר הרי הוא כעקור.

אמות, שאין תולים לומר שגם מערה השניה היתה לקבורת נפלים.

ולשיטת חכמים בודק עד י"ח אמה, שש אמות לאורך המערה, שש אמות של חצר, ושש למערה שכנגדה.

ויש אומרים שלשיטתם בודק עשרים אמה, שצריך לבדוק מערה ראשונה באלכסון, כדי שימצא יפה את המתים, שמא זה נמשך לפנים מזה, או שאחד מן המתים קצר והשני ארוך, ואלכסון של שש על ארבע הוא שמונה אמות. ולאחר מכן בודק עוד שש אמות של חצר, ועוד שש אמות של מערה שניה בקו ישר, שלא החמירו שיבדוק באלכסון רק במערה ראשונה, ולא במערה שכנגדה.

הדרן עלך המוכר פירות למסקנא

ארבע קבין אלו מפוזרים לפחות בבית חמשה קבין או ביותר, אבל אם הם מכונסים (או מפוזרים בבית ארבע קבין ומחצה), אינם בטלים בשדה ואין נמדדים עמה.

ד. וי"א שצריך שיהיו מפוזרים ברובה של שדה (כגון בט"ז סאים מתוך שלשים של בית כור, רובע קב לכל בית סאה), אבל אם היו מפוזרים בפחות מכך, אין נמדדים עמה.

ה. ולשיטה זו נסתפקו בגמרא, אם היו רובן של ארבע קבין מפוזרים במיעוטה של רוב השדה, כגון שתשעה רבעי הקב מפוזרים בבית שבעה סאים, ושבעה רבעים בתשעה סאים, אם נחשב למפוזרים ונמדדים עמה, או שלא חשוב מפוזרים ואין נמדדים עמה.

ו. ועוד נסתפקו לשיטתו, אם היו מובלעים ברובה של שדה באופן שלא נזרע בנקל

דף ק"ג

א. האומר לחבירו 'בית כור עפר אני מוכר לך', והיו שם סלעים גבוהים עשרה טפחים, או בקעים או חריצים עמוקים עשרה טפחים, אפילו אם לא היה שם מים והם ראויים לזריעה, אינם נמדדים עמה, ונותן לו בית כור שלם מקרקע חלק, שאין אדם רוצה שיתן מעותיו על שדה אחד, ויהיה לו טורח כשתי שדות לחרוש ולזרוע בשני מקומות.

ב. ואם היו פחות מעשרה טפחים (בגובה או בעומק), נמדדים עמה, אפילו אם אינם ראויים לזריעה (כגון שהבורות מלאים מים, וכן סלעים), לפי שהם בטלים לגבי הקרקע.

ג. ודווקא כשלא היה בין כולן אלא עד בית ארבע קבין לבית כור (או קביים לבית חצי כור), אבל אם היו יותר מבית ארבע קבין, אין נמדדים עם השדה, שאין הלוקח מסכים לקבל כל כך. וגם צריך שיהיו

עמה. ש'כבית כור' משמע כמות שהוא, בין סלעים בין עפר.

י. המקדיש שדהו בזמן שהיובל נוהג, ורוצה לפדותו, נותן לכל קרקע שראוי לזרוע בה חומר שעורים חמשים שקל כסף. ואם הקדיש מקום שראוי לזרוע בו פחות מזה, כגון לתך או חצי לתך וכו', פודה לפי החשבון של חמשים שקל לכל חומר שעורים.

יא. היו שם סלעים גבוהים עשרה טפחים, או בקעים עמוקים עשרה טפחים שאינם ראויים לזריעה, כגון שהם מלאים מים, אין נמדדין עמה ליפדות לפי חשבון זה, שחשובים שדה בפני עצמן, וכיון שאין ראויים לזריעה, אינם בכלל 'שדה זרע', ונפדים לפי שווים ולא בחמשים שקל כסף. אבל אם הבורות ראויים לזריעה, פודה אותם כשדה בפני עצמה לפי החשבון. ואם היו פחות מעשרה טפחים (בעומק או בגובה), אע"פ שאינם ראויים לזריעה, נמדדים עם השדה לפי שהם בטלים לקרקע.

דף ק"ד

א. האומר לחבירו 'בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל', כלומר שמוכר לו שדה שיש בה בית כור עפר בצמצום, כמו שמודדין במדת החבל, לא פחות ולא יותר, אם פחת כל שהוא, שלא היה שם בית כור שלם, ינכה המוכר כפי הפחת.

כל כך כמו המפוזרים בריבוע, אם נמדדים עמה או לא. כגון שהיו מפוזרים כעיגול, או כשורה, או כעין קרני שור האיציטדין, או בשורה מעוקלת. (שבכל אופנים אלו אין נזרעים אלא על ידי הדחק, ואחרון אחרון חמור מן הקודם לו, שאם תאמר באחד מהם שנמדד עמה, עדיין יש ספק בזה שלאחריו). ולא נפשט הספק.

ז. אם היה סלע יחידי חוץ מן השדה סמוך לשדה, ובא המוכר להתחיל למדוד משם, אפילו אם סלע זה נמוך מעשרה טפחים (ורחב פחות מארבעה), אין נמדד עם השדה. וכן אם היה בתוך השדה, והוא סמוך למיצר, אפילו חלק כל שהוא מן הסלע, אינו נמדד עמה.

ח. ואם היה מופסק עפר כל שהוא בין הסלע למיצר (כגון פחות משלשה טפחים), נסתפקו בגמרא אם חשוב סמוך למיצר ואין נמדד עם השדה, או לא. ולצד שהוא נמדד, נסתפקו אם יש הפסק עפר מלמטה, אבל מלמעלה הסלע נוגע במיצר, או שיש עפר מועט מלמעלה פחות משלשה טפחים, ולמטה הסלע נוגע במיצר, אם הולכים אחר העפר והוא נמדד עמה, או אחר הסלע ואין נמדד עמה. ולא נפשט.

ט. ומוכר שאמר לחבירו 'כבית כור עפר אני מוכר לך', אפילו אם היו שם נקעים עמוקים יותר מעשרה טפחים או סלעים גבוהים יותר מעשרה טפחים, נמדדים

ד. ואם הוסיף המוכר ללוקח על קרקע של בית כור כשיעור שחשוב קרקע בפני עצמו, שהוא בשדה בית תשעה קבין, ובגינה כשיעור בית חצי קב, ולרבי עקיבא בית רובע, מחזיר הלוקח למוכר את הקרקע שהותיר לו גם אם רוצה מעות, שהרי הוא ראוי בפני עצמו למוכר.

ה. אם הקרקע היתה יקרה בשעת מכירה, ועתה הוזלו הקרקעות, והמוכר רוצה לכפות על הלוקח שיקנה קרקע שהותיר כפי דמים שהיתה בשעת מכירה, אין כופין את הלוקח בכך. ורק אם המוכר מתרצה למכרה לו כפי דמים של עכשיו, כופין את הלוקח לקנותו. ואם בשעת מכירה היו הקרקעות בזול, והוקרו הקרקעות, יכול לוקח לומר לו איני רוצה לקנות קרקע ביוקר, ורק אם המוכר מתרצה למכור לו כשער הזול שהיה בשעת מכירה, יכול לכפותו.

ו. לשיטת רב הונא, לא אמרו שרובע הקב שהותיר המוכר לכל בית סאה מחילה היא, אלא כשכל הרבעים יחד לא הגיעו לתשעה קבין, וכגון שמכר לו בית כור שהוא שלשים סאה, והוסיף לו שלשים רבעי קב, שהם ביחד שבעה קבין ומחצה. אבל אם כל הרבעים יחד הגיעו לשיעור של תשעה קבין, אין אדם מוחל קרקע שיש לה חשיבות שדה, וצריך הלוקח להחזיר לו המותר.

ולפיכך, אם מכר לו שני כורים, והוסיף רובע קב לכל סאה, וביחד הרי הם ט"ו

(והמקח קיים, ולא אמרו שהמאנה במדה ובמושקל אפילו פחות מכדי אונאה חוזר אלא במטלטלין, ולא בקרקעות). ואם הותיר כל שהוא, יחזיר.

ב. אבל אם אמר לו 'בית כור עפר אני מוכר לך בכך וכך הן חסר והן יתר', ולא אמר 'מדה בחבל', או שאמר בסתם 'בית כור עפר אני מוכר לך' ולא אמר 'מדה בחבל' (אע"פ שלא אמר בפירוש 'הן חסר הן יתר'), ופיחת רובע הקב לכל בית סאה, או שהותיר רובע קב לכל בית סאה, והוא שבעה קבין ומחצה לכור, המקח קיים, ואין צריך להחזיר כלום.

ג. ואם הותיר המוכר בשדה יותר מרובע לסאה, יחשב את כל מה שיש יותר על הבית כור (גם הרבעים עצמם), ויוסיף הלוקח מעות לפי חשבון שמכר לו המוכר בית כור. ואע"פ שמן הדין יכול להחזיר למוכר את הקרקע שהוסיף, שהרי לא קנה אלא בית כור, תיקנו חכמים לטובת המוכר שאם ירצה מעות יחזיר לו הלוקח מעות, כי מה יעשה המוכר עם קרקע מועט בפני עצמו, וכופין את הלוקח שיקנהו משום זה נהנה וזה לא חסר. אבל אם המוכר רוצה לקבל את הקרקע, יחזיר לו הלוקח את הקרקע.

ואפילו אם הלוקח רוצה לקנות את הקרקע היתירה ולשלם עליה דמים, אינו יכול לקנותה בעל כרחו של מוכר, שלא תקנו אלא לייפות כוחו של מוכר ולא כוחו של לוקח.

ט. וכן נסתפקו אם בשעת מכירה היתה גינה, וביד לוקח נתיבשה ונעשית שדה, אם הולכים אחר שעת מכירה שהיתה גינה והיה לה שיעור, ולא יוכל המוכר לכפות את הלוקח שיקנה אותה, או שמאחר שעתה היא שדה ואין בה שיעור הראוי למוכר, התקנה לכפות את הלוקח לקנותה קיימת כדי שלא יפסיד המוכר. ולא נפשט.

י. לא אמרו שהמוכר יכול לכפות את הלוקח לקנות מותר שאין בו תשעה קבין, באופן שקרקע של מוכר סמוכה לשדה שמכר ללוקח, שאע"פ שאין במותר שיעור שדה, אין לו הפסד, שהרי מצטרפת עם שדהו.

יא. ונסתפקו בגמרא אם היה בור או אמת המים או דרך הרבים מפסקת בין שדהו של מוכר למותר שהוסיף ללוקח, אם חשוב הפסק, ויכול לכפות ללוקח לקנותה, או שאינו חשוב הפסק ואין יכול לכפותו. ולא נפשט.

דף ק"ה

א. האומר לחבירו שתי לשונות הסותרים זה את זה, כגון אם אמר לו 'בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל הן חסר הן יתר', ש'מדה בחבל' משמעו בצמצום, והוא סותר ל'הן חסר הן יתר'. לבן ננס ביטל לשון האחרון את הראשון, שאנו אומרים שחזר מדבריו הראשונים תוך כדי דיבור,

קבין, צריך להחזיר לו כל מה שהוסיף. וכן בגינה, אם מכר לו בית סאתיים, והותיר כשיעור חצי קב, אע"פ שיש רק רובע לכל סאה, כיון שיש לקרקע שהותיר חשיבות גינה, צריך להחזירה. ולרבי עקיבא אם מכר גינה של בית סאה והוסיף רובע הקב צריך להחזירה, ולא מחל אלא כשמכר גינה של חצי סאה, והוסיף חצי רובע.

ז. ולרב נחמן אדם מוחל לכל בית סאה רובע הקב גם אם מכר לו בקעה גדולה של כמה כורין, והוסיף הרבה יותר מתשעה קבין. ורק אם הותיר קצת יותר מכל הרבעים שלכל בית סאה, שאז כבר יצא מתורת מחילה לגמרי, ויש בכל התוספת תשעה קבין, אזי צריך להחזיר את הקרקע של תשעה קבין למוכר. (ואין כופין ללוקח לקנותו כיון שיש בו שיעור שדה).

ח. בגמרא נסתפקו מה הדין אם מכר לחבירו שדה של סאתים, והותיר יותר מב' רבעי קב, אבל לא הגיעו לכדי תשעה קבין, שהדין הוא שהלוקח קונה את המותר בעל כרחו ומוסיף דמים למוכר, וקודם שהחזיר לו הלוקח מעות לפי החשבון, נעשית השדה גינה בידו, שגדל שם נהר או נובע שם מעין, ומעתה הוא ראוי לגינה, אם הולכים אחר שעת מכירה שהיתה שדה, ויכול המוכר לכופף את הלוקח שיקנה המותר כיון שאין לה שיעור תשעה קבין, או שמאחר שעתה גינה היא, ויש בה שיעור שראוי לגינה, אין כופין את הלוקח שיקננה.

בחזקתו. ואם בא באמצע החודש, ואמר לו צא מביתי או תן לי שכר של חודש זה, יחלוקו, שעל מה שדר כבר אין מוציאים ממנו, ומכאן ואילך, או שיצא השוכר או ישלם שכר. ולבן ננס תופסים לשון אחרון, ובכל אופן משלם השוכר על כל החודש. (וכן פסק רב).

ד. האומר לחבירו 'כור בשלשים אני מוכר לך', יכול לחזור בו עד סאה אחרונה, שאף על פי שכבר משך הלוקח עשרים ותשע, אינה משיכה, שהכל מקח אחד הוא, וכל זמן שלא משך כל המקח לא קנה כלום (שדעת הלוקח והמוכר שיוכלו שניהם לחזור גם ממה שכבר משך הלוקח, עד גמור משיכת כל המקח. להלן קו:). ואם אמר לו 'סאה בסלע' אני מוכר לך, כל סאה שמשך קנה, שכל סאה מקח בפני עצמו הוא.

ה. ואם אמר לו שני הלשונות יחד 'כור בשלשים סאה בסלע אני מוכר לך', לרב ושמואל כל סאה שמשך לוקח קנה. וטעם הדבר (לשיטת שמואל), שסובר כחכמים שהוא ספק אם תופסים לשון ראשון או אחרון, והולכים אחר המוחזק, וכל סאה שתפס הלוקח אין מוציאים מידו. (וטעמו של רב, שפסק כבן ננס שתופסים לשון אחרון. רשב"ם).

ו. רב פסק כבן ננס שתופסים לשון אחרון. ועל כן פסק שאם אמר לחבירו בכמה חפץ זה? ואמר לו 'איסתרא (סלע מדינה) מאה

ולפיכך אם פחת או הותיר עד רובע לסאה המקח קיים. ואם אמר 'הן חסר הן יתר מדה בחבל', צריך ליתן לו בצמצום, ואם פחת כל שהוא ינכה הלוקח מן הדמים. ואם הותיר לו, יחזיר.

ולשיטת חכמים, הוא ספק אם תופסים לשון ראשון או לשון אחרון. ולפיכך אם פחת או הוסיף כל שהוא, חולקים. וי"א שלשיטתם הולכים אחר הלשון שמפחית כחו של לוקח, שמאחר שהוא ספק יד המוכר שהוא מוחזק בקרקע על העליונה, ולפיכך אם הותיר כל שהוא יחזיר לו לוקח, ואם פחת כל שהוא הפסיד הלוקח.

ב. השוכר מרחץ מחבירו 'בי"ב זהובים לשנה', ונתעברה השנה, נתעברה לשוכר, ורוחץ בה י"ג חדשים. ואם השכירו לחדשים, דינר זהוב לכל חודש, נתעברה למשכיר, וחייב השוכר לשלם לו על י"ג חדשים י"ג זהובים.

ג. ואם אמר לו 'מרחץ זה אני משכיר לך בי"ב זהובים לשנה דינר זהוב לחודש', לשיטת חכמים שהוא ספק אם תופסים לשון ראשון או אחרון, יחלוקו את חודש העיבור, שנותן לו השוכר שכר של חצי חודש.

וי"א שהולכים אחר המוחזק, ולפיכך אם בא המשכיר בתחילת החודש, כל החודש שלו, שמעמידים את הקרקע בחזקת בעלים. ואם בא בסוף החודש, כל החודש של שוכר, שמעמידים את מעותיו

פיחתו או הותירו פחות משתות, מכרן קיים.

ה. האחים (או שותפים) שחלקו, וביררו שנים ושלשה חלקים שוים, והפילו גורלות, ונפל הגורל על אחד מהם והוברר חלקו, קנו כולם, כלומר זה שעלה גורלו קנה לגמרי, ולא יוכלו לחזור בו. ושאר האחים, אם מתחילה היו שנים, שעתה נשאר רק השני, קנה גם הוא את החלק השני. ואם היו שלשה, זה שנפל לו הגורל קנה חלקו, והשנים קנו בין שניהם שני החלקים, ויכולים לחלוק ביניהם כל שעה שירצו ובאיזה אופן שירצו.

ודין זה שהגורל קונה אע"פ שלא עשו קנין, נלמד מתחילת ארץ ישראל שנתחלקה ע"י גורל. ואע"פ שהיה שם קלפי ואורים ותומים, מאחר שגומרים בלב שלם להקנות למי שיעלה הגורל, מועיל דעתם עם הגורל כאורים ותומים, שבהנאה זו שנשמעים זה לזה לחלוק בגורל, גמרו והקנו זה לזה.

ו. שני אחים שחלקו קרקעות שירשו מאביהם, ובא להם אח ממדינת הים, לשיטת רב בטלה כל החלוקה, וחוזרים וחולקים מתחילה בשלשה חלקים ובגורל. ולשמואל מקמצין, שכל אחד נוטל שלישי מחלקו ונותן לשלישי. (ולהלכה בטלה החלוקה. להלן קז.).

ז. ומודה רב, שאם הלכו שנים מתוך שלשה אחים, וחלקו בלא ידיעת השלישי

מעיי, ונתרצו, נותן לו מאה מעי. ואם אמר לו 'מאה מעי איסתרא', נותן לו איסתרא.

דף ק"ז

א. האומר לחבירו 'בית כור עפר אני מוכר לך בסימניו ובמיצרי', כלומר בתוך הסימנים והמיצרים הללו שאתה רואה, הכל קח לך, אם הותיר או פיחת פחות משתות, המקח קיים כמות שהוא. אבל אם פיחת יותר משתות, ינכה הלוקח מן הדמים. ואם הותיר, יחזיר למוכר קרקע.

ב. ואם הותיר או פיחת שתות, לרב הונא דינו כפחות משתות, ולרב יהודה דינו כיותר משתות.

ג. וכל זה כשהלוקח אינו מכיר במידת השדה, אבל אם הוא מכיר את השדה, ויודע שיש בה הרבה פחות ממה שאמר לו מוכר, סבר וקיבל אפילו אם פיחת יותר משתות. ולפיכך אם אמר לו קרקע זו אני מוכר לך שיש בה עשרים סאה (ואמר לו 'בסימניו ובמיצרי'), ולא היה בה אלא ט"ו, והלוקח הכיר וידע שאין בה מדה זו, אינו מנכה מן המעות כלום. כי מה שאמר לו מוכר שיש בה עשרים, לא מפני שהיה סבור כך, אלא שנתכוין להשביח את מקחו ולומר לו שהיא טובה כעשרים סאה.

ד. בית דין שירדו לשום נכסי יתומים כדי למכרם למזון האשה והבנות, וטעו בשומא, ופיחתו או הותירו שתות או יותר משתות, לשיטת חכמים מכרן בטל. ואם

ווי"מ שנוטל רביע בקרקע ורביע במעות. ולא נהירא לרשב"ם).

ד. רב פפא פסק הלכה ש'מקמצינ', כלומר שיקמץ מחלקו ויתן לשני חצי משדהו, שסובר כרב שהם כיורשים, אבל לא בטלה מחלוקת לגמרי לחזור ולחלוק בגורל, אלא בלא גורל יתן לו חצי השדה מאיזה צד שירצה, ובלבד שתהא שוה כחצי שמניח אצלו. והלכה כדברי רב שבטלה מחלוקת.

ב. שלשה דיינים שירדו לשום נכסי יתומים למזון האשה והבנות, אחד אומר ששוה מנה, ושנים אומרים במאתים, או אחד אומר במאתים ושנים אומרים במנה, בטל היחיד במיעוטו, שנאמר 'אחרי רבים להטות'.

ג. ואם אחד אומר ששוה מנה (שהוא כ"ה סלעים), ואחד אומר בעשרים סלעים, ואחד אומר בשלשים, נחלקו תנאים בדבר:

א. לת"ק הולכים אחר האמצעי ונדון במנה. ב. לרבי אליעזר ברבי צדוק, נדון בתשעים דינר, בין שומתו של ראשון שאמר שמונים דינר (עשרים סלעים) לשומת השני שאמר מאה, שאנו תולים ששני אלו טעו במעט. ואין דנים בין שומת השני והשלישי שהוא ק"י דינרים, משום תפסת מרובה לא תפסת. ג. לאחרים ודייני גולה, מחשבין ארבעים דינר שיש בין ראשון לשלישי, ושליש מהם מוסיפים על שומת המועט, ונמצאת השומא בצ"ג

לשלשה חלקים על פי בית דין, שאין השלישי יכול לומר איני חפץ בחלוקה זו, לפי שמתחילה חילקו לשלשה חלקים, לכל אחד כשיעור הראוי לו. ורק כשהחלוקה היתה בטעות, שחלקו לשנים כשהיו שלשה, ונמצא שנטלו כל אחד יותר מדאי, החלוקה בטילה.

דף ק"ז

א. אחים שחלקו, ובא בעל חוב של אביהם, ונטל חלקו של אחד מהם, נחלקו אמוראים בדבר:

א. לשיטת רב בטלה מחלוקת, וחוזרים וחולקים בשוה מן הנשאר. שיש להם תורת יורשים לפרוע בין כולם חובת אביהם, לפי שיש ברירה', ובשעת חלוקה הוברר הדבר שזכה כל אחד בחלק הראוי לו, וכל אחד צריך ליתן לבעל חוב מחלקו.

ב. לשמואל ויתר, כלומר אח זה שנטלו ממנו הפסיד, שלשיטתו 'אין ברירה', ובחלוקתם לא הוברר שזה היה חלקו, אלא כלקוחות שלא באחריות הם, שהחליפו זה בחלקו של זה, וכאילו אמרו זה לזה איני מקבל אחריות חלקך עלי.

ג. לשיטת רב אסי נטל האח השני רק רביע, או בקרקע או במעות, שנסתפק אם הם כיורשים וצריך לסלקו בקרקע או במעות, או שהם כלקוחות שלא באחריות ואין צריך לסלקו כלל, ולפיכך חולקים.

ה. ואם אמר לו חציה בדרום אני מוכר לך, שמין שויה של חציה שבדרום, והמוכר נותן ללוקח כנגד אותן הדמים באיזה רוח שירצה, אפילו בכחוש, שיד הלוקח על התחתונה, ושמא לא מכר לו חציה שבדרום ממש, אלא נתכוין לומר שזמת חציה שבדרום אני מוכר לך.

ו. והמוכר מקבל עליו לתת מחלקו מקום הגדר, וחריץ של ששה טפחים, ובן חריץ (חריץ קטן של שלשה טפחים. ושניהם מאחורי הגדר, החריץ מבחוץ ובן חריץ מבפנים, ובין חריץ לבן חריץ טפח), וצריך לכל זה כדי שלא תהא חיה קופצת על הגדר. וסתם המוכר חצי שדה, מוכר לו כל צרכי שדה.

דינרים ושליש. שאנו תולים שהראשון והשני טעו ב"ג דינר ושליש, והשני רצה לומר יותר, אלא שלא רצה להוסיף על הראשון כל כך. ואין תולין שהשני והשלישי טעו במספר זה, ונאמר שהוא קי"ג דינרים ושליש, משום תפסת מרובה לא תפסת. לרב הונא הלכה כדבריהם, ולרב אשי לא מסתבר טעמם. (אלא הלכה כתנא קמא).

ד. האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך, יד הלוקח על התחתונה, ונותן לו המוכר את המקום הגרוע שבאותה שדה, ושמין שיהיה חצי מדמיו, שיוסיף לו הרבה מן הקרקע עד שיהא שוה כחלק היפה שעיקב לעצמו.

הדרן עלך בית בור למסקנא

אבל בנים של מת, קודמים לאביו של מת, ולפיכך אם יש לראובן בנים, הם יורשים אותו ולא אביו. שנאמר 'שאר'ו' ללמד שהאב קודם (ש'שאר'ו' זה האב שנאמר 'שאר אביו'. להלן קט:), ונאמר 'הקרוב' לרבות שהקרוב קרוב קודם, ומרבים את הבן שקודם לאב ולא את האח, לפי שהבן קם תחת אביו לייעוד אמה עבריה, ולפדות שדה אחוזה שהקדיש. ואע"פ שהאח קודם לייבום, אין זו קדימה לבן, שהרי אין ייבום אלא במקום שאין בן.

ה. וגם הבת קודמת לאב, שהרי לענין ייבום בן ובת שוין, שמי שהניח בת אשתו פטורה מייבום, ולפיכך גם לנחלה שוים בן ובת. (ויש שדרשו שאב קודם לאחים, ואינו קודם לבן ובת, מדרשה אחרת, להלן קט:).

דף ק"ט

א. האב יורש את בנו שמת, קודם לאחים

דף ק"ח

א. יש שנחלים את קרוביהם כשמתים, וגם אם הם מתים מנחילים להם את ממונם, ואלו הם: האב את הבנים, הבנים את האב, והאחים מן האב.

ב. ויש שנחלים את קרוביהם, אבל אם ימותו הם, אין מנחילין את ממונם לאותם קרובים שהן מורישיהם. ואלו הן: האיש את אמו, האיש את אשתו, ובני אחיות, שהבן נוחל את אחות אמו, וכשמת הוא אינו מנחיל אותה. ויש מנחילים את קרוביהם ולא נוחלים אותם, והם ההיפך מאלו, האשה את בניה, והאשה את בעלה, ואחי האם.

ג. והאחים מן האם, לא נוחלים זה מזה ולא מנחילים זה לזה.

ד. אביו של מת, יורש את המת קודם לאחיו של מת, כגון אם מת ראובן בלא בנים, יעקב אביו יורשו ולא שמעון אחיו.

ז. לעולם ידבק אדם בטובים, שהרי משה שנשא בת יתרו יצא ממנו יונתן בן גרשום, ואהרן שנשא בת עמינדב יצא ממנו פנחס.

ח. אשתו של אלעזר בן אהרן יצתה משבת יוסף שפטפט ביצרו, ומיתרו שפיטם עגלים לעבודה זרה, וזהו שנאמר 'מבנות פוטיאל' שמשמע שני פיטויים.

דף ק"י

א. הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה, שנאמר 'ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון'. ורוב הבנים דומים לאחי האם.

ב. לעולם ישכיר אדם עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות. ולא לעבודה זרה ממש, אלא לעבודה שהיא זרה לו. וכפי שהיה רב אומר לרב כהנא: הפשט נבילה בשוק וטול שכר, ואל תאמר אדם חשוב אני ואינו לפי כבודי.

ג. מי שמת ויש לו בן ובת, הבן יורש ולא הבת, ואם אין לו בן, הבת יורשת. שנאמר 'איש כי ימות ובין אין לו ונתתם את נחלתו לבתו'. ויש דורשים שבן קודם לבת מ'והתנחלתם אותם לבניכם' ולא לבנותיכם (במקום שיש בן).

ד. כשאמרה תורה 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם', גם בנותיכם בכלל, לפי שהברכה היא לכל ישראל ולא לחצאין.

שלו (שהם אחי האב של מת), שאחיו אין יורשים אלא מכוחו, ואין יירשו כשהוא עדיין קיים.

ב. הבעל יורש את אשתו, שנאמר ונתתם את נחלתו 'לשאריו', 'שאריו' זו אשתו, וגורעים ומוסיפין ודורשים: 'ונתתם את נחלת שארו לו'. (וראה להלן דף קי"א).

ג. אין לך מעביר נחלה משבת לשבת אלא בת, הואיל ובנה ובעלה יורשים אותה, ולכן נאמר בירושה שלהם לשון 'העברה' ולא 'נתינה'.

ד. האם אינה יורשת את בנה, שנאמר 'ממשפחתו וירש אותה', ומשפחת אב קרויה משפחה ולא משפחת אם, שנאמר 'למשפחותם לבית אבותם'.

ה. תולים את הקלקלה במקולקל, שהכתוב קורא את יונתן בן גרשום 'בן מנשה' ו'ממשפחת יהודה', אע"פ שהיה לוי ומבני משה, מאחר שעשה מעשה מנשה בן חזקיה מלך יהודה (שעבד עבודה זרה), תלאו הכתוב במנשה שהיה ממשפחת יהודה. ולאחר שמינהו דוד על האוצרות, נקרא 'שבואל', לפי ששב לאל בכל לבו.

ו. וכן אדניה נתלה באבשלום, אע"פ שאבשלום היה בן מעכה והוא היה בן חגית, מאחר שעשה מעשה אבשלום (שמרד במלכות) נתלה באבשלום.

שנאמר 'מטות', הקיש הכתוב מטה האם למטה האב, שבשניהם הבן קודם לבת.

ד. ונחלקו אמוראים אם פוסקים כרבי זכריה בן הקצב או לא. לשמואל, רב נחמן, וי"א בשם רב, אין הלכה כדבריו.

ה. הבכור, נוטל פי שנים בנכסי האב, ולא בנכסי האם, שנאמר 'לו משפט הבכורה', משפט הבכורה בנכסי האיש ולא בנכסי האשה. ואפילו אם היה האב בחור ונשא בתולה, ויש להם בכור שהוא בכור לאב ולאם, אינו נוטל פי שנים בנכסי האם.

ו. הנולד לאחר נפלים, הרי הוא בכור לנחלה ונוטל פי שנים, שנאמר 'ראשית אונו', מי שלבו דוה עליו במותו, וזה שנולד לאחר הנפלים הוא הראשון שלבו של אב דוה עליו אם ימות, שאין אדם דוה על נפלים שמתו.

ז. הבעל יורש את אשתו (אפילו במקום שיש לה בנים). אבל האשה אינה יורשת את בעלה.

ח. ודין זה נלמד מלשון הכתוב 'ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה', שארו זו אשתו, ואי אפשר לפרש שהבעל יתן נחלתו לשארו, שנאמר וירש 'אותה', ולכך מסרסים הכתוב ודורשים: 'ונתתם את נחלתו לקרוב אליו, שארו וירש אותה. זו היא שיטת אביי.

ולרבא אין לסרס תיבות שלימות בכתוב ולהקדים את המאוחר, אלא משנים את

ה. אחים מן האב, נוחלים ומנחילים זה לזה, אבל אחים מן האם אין נוחלים ולא מנחילים זה לזה, שמשפחת אב קרויה משפחה ולא משפחת אם.

ו. אחים מן האב חייבים בייבום אשת האב שמת, ולא האחים מן האם, שנאמר 'כי ישבו אחים יחדו', ולמדים 'אחיה אחיה' מבני יעקב שאמרו 'שנים עשר אחים אנחנו בני איש אחד', ללמד שסתם אחים אינן אלא מן האב.

דף קי"א

א. הבת יורשת את אמה, שנאמר, וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל, איזה בת יורשת שני מטות? זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר, ומתו, וירשתן.

ב. וגם הבן יורש את אמו מקל וחומר, מה בת שהורע כוחה בנכסי האב (שאינה יורשת כשיש בן), יורשת את האם, בן שיפה כוחו בנכסי האב, כל שכן שירש את האם.

ג. ואם יש לאם בן ובת, נחלקו תנאים בדבר:

לזכריה בן הקצב שניהם יורשים בשוה, אע"פ שבנכסי האב אם יש בן ובת הבן קודם לבת, בנכסי האם שכל כוחו של בן נלמד בק"ו מן הבת, אומרים 'דיו לבא מן הדין להיות כנדון', שאינו יותר מן הבת. ולת"ק הבן קודם לבת גם בנכסי האם,

ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל'.

ד. י"א שכל הפסוקים מדברים בהסבה אחת (כגון בהסבת הבן), ויש בהסבת נחלה שני לאוין ועשה. וי"א שלא תסוב' הראשון מדבר בהסבת הבן, והשני בהסבת הבעל. שבכתוב השני נאמר 'ידבקו מטות', ומשמע שדביקות המטות הוא על ידי הבעל. וי"א שנאמר בו 'ממטה למטה אחר', ומשמע שהנחלה עוברת ע"י הבעל שהוא 'מטה אחר' לגבי אשתו, ולא ע"י הבן שאינו ממש אחר כלפי אמו, ש'כרעיה דאמיה הוא'. (וי"א שמן הסברא כתוב הראשון מדבר בהסבת בן שהוא קרוב יותר, והכתוב שני מיותר ממילא להסבת הבעל).

ה. אביו נסתפק, שמא אסור לבת להסב גם נחלה של אמה, וכגון אם היה אביה משבט ראובן ואמה משבט שמעון, תהא צריכה לינשא לאחד שדומה לה לגמרי, שאביו משבט ראובן ואמו משבט שמעון, כדי שהנחלה תישאר אצל איש שמקצתו מראובן ומקצתו משמעון. אבל לא תינשא לאיש שאביו משמעון ואמו מראובן, לפי שעיקר היחס שלה ושל בעלה הוא משבט האב.

ואפשר שאין איסור הסבת נחלה של האם, לפי ש'כבר הוסבה' משעה שנפלה ירושת האם לבתה, אפילו כשלא נשאת עדיין, שהרי הבת מתייחסת אחר אביה, ונמצא נחלה של שמעון כבר בא לשבט

סדר האותיות, שגורעים אות וי"ו של נחלתו, ואות למ"ד של לשארו, ומוסיפים אותיות אלו לעשותם תיבה אחת 'לו', וכך דורשים: 'ונתתם את נחלת שארו לו'. (ע"פ לשון שני ברשב"ם).

ורבי ישמעאל דרש דרשה אחרת לדין שהבעל יורש את אשתו, ונשארת בתימה. (למסקנת הגמרא, לפי הרשב"ם).

דף קי"ב

א. לא תינשא אשה משבט אחד, לבעל שהוא משבט אחר, כדי שלא תסוב נחלה משבט אחד למשנהו.

ב. והסבת הנחלה אפשר שתהיה בשתי אופנים: א. 'הסבת הבעל', שתינשא בת משבט ראובן לאחד משבט שמעון, והיא יורשת את אביה משבט ראובן (אם לא הניח בן), וכשתמות יירשנה בעלה, ונמצאת נחלת שבט ראובן הוסבה לשבט שמעון. ב. 'הסבת הבן', שהבן יירש את אמו שהיא משבט ראובן, והוא מתייחס אחר שבט שמעון אביו, ונמצא שעל ידי ירושתו הוסבה נחלה שהיתה בשבט ראובן לשבט שמעון.

ג. איסור הסבת נחלה הוזכר בתורה בכמה פסוקים: א. 'ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה, כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו וגו'. ב. וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה וגו'. ג. ולא תסוב נחלה

ג. אין דנין תחילת דין של נחלות אלא ביום, שנאמר 'ביום הנחילו את בניו', ביום אתה מפיל נחלות ולא בלילה. ולא רק בן שירש את אביו, אלא גם כל שאר נחלות חשובים דין כשאר דיני ממונות, ואין דנין אותם אלא ביום, שנאמר 'והיתה לבני ישראל לחוקת משפט', אורעה כל הפרשה להיות דין. (ואין אומרים שחלוקת שותפות בעלמא היא ואינה דין).

ד. ולפיכך: שלשה שנכנסו לבקר את החולה ביום, והוא מנחיל את נכסיו בפניהם, אם רצו כותבים את העדות כמו ששומעים מפיו, ומעידים אחר כך לפני בית דין אחרים. ואם רצו, עושים דין על פי ראייתם, וכותבים פסק דין, ואין צריך שיעידו בפניהם, שלא תהא שמיעה גדולה מראיה. ואם היו שנים, כותבים את העדות, ואין עושים דין.

ה. ואם נכנסו בלילה, אפילו היו שלשה, כותבים את העדות ואין עושים דין, לפי שבאותה שעה לא היו ראויים להיות דיינים, ועדות שהועד בפניהם מפי החולה לא בפני בית דין הוא, ונמצאו הם עדים, ואין דנין אפילו למחר ע"פ עדותם, שאין עד נעשה דין ע"פ עדות עצמו.

דף קי"ד

א. אמוראים נחלקו במי שעושה קנין עד מתי יוכל לחזור בו: לרבה כל זמן שיושבים, שאדם מקנה רק על דעת שלא

ראובן גם בלא נישואין. ולפיכך תוכל לינשא לאחד משבט ראובן, גם אם אמו אינו משבט שמעון.

דף קי"ג

א. הבעל אינו נוטל בנכסי אשתו 'בראוי כבמוחזק'. וכגון שמתה אשתו, ולאחר מכן מת אביה, והוריש לה נכסים, ונחלה זו ראויה לה אילו היתה קיימת (כגון שלא היה לאביה בנים), ואע"פ כן לא יירש אותם הבעל אלא קרוביה מצד האב או בנה יירשנה. ורק בנכסים שהיתה מוחזקת בחייה, כגון שמת אביה ואחר כך מתה היא, הבעל יורשה.

ודין זה למדנו מן הכתוב 'ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אתו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים', ומשמע שהיה לפנחס בן אלעזר נכסים שהיו ראויים לאלעזר אביו, אבל לא הגיעו אלא לפנחס, לפי שנשא אלעזר אשה, ומתה בחיי מורישיה, ומתו מורישיה, וירשה פנחס בנה ולא אלעזר בעלה.

ב. בני אחות יורשים את אחי אמם קודם בנות אחות, שהוקשו כל הירושות לירושה ראשונה (ירושת בן לאביו הכתובה בתחילת הפרשה), ללמד שבכולן הבן קודם לבת. (ולרבי זכריה בן הקצב שהבן והבת שוים בנכסי האם, שוים גם בנכסי אחי האם, שהרי יורשים את דודיהן מכח אמם. להלן קטו.).

ב. סדר נחלות כך הוא. מי שמת והניח בן, הבן קודם לבת. וכל יוצאי יריכו של בן, קודמים לבת. כגון אם מת יעקב, והניח ראובן ודינה, ראובן יורש ולא דינה. ואם כבר מת ראובן (בחיי יעקב), והניח בנים או בני בנים (או בנות בנים), כולם קודמים לדינה, שנאמר 'ובן אין לו', עיין עליו.

ג. לא הניח בן, ויש לו בת, היא קודמת לאביו של מת, ולאחים של מת. ואפילו כבר מתה בתו, ויש לה בנים או בני בנים, כל יוצאי יריכה קודמים לאביו ולאחיו של מת.

ד. לא היה למת בן או בת (או אחד מיוצאי יריכם), האב קודם לירש לכל יוצאי יריכו (שהם האחים של מת).

ה. ואם לא היה אב למת (שכבר מת קודם לכן), האחים של מת שהם יוצאי יריכו של האב יורשים. (או יוצאי יריכם, אם הם אינם קיימים). ואע"פ שיש למת גם אחיות, האחים קודמים לאחיות. ואם אין לו אלא אחיות, הם (וכל יוצאי יריכם) קודמים לאחי האב.

ו. זה הכלל: כל הקודם בנחלה, יוצאי יריכו קודמין, שהם עומדים במקומו לירש אותה נחלה קודם לשאר קרובי המת. והאב, קודם לירש את בנו או בתו שמתו, לכל יוצאי יריכו, והיינו האחים של מת.

ז. כשם שאומרים 'עיין עליו' למטה, שאם אין לו בן, יורש בן הבן או בת הבן, או בן בת הבן, כך אומרים 'עיין עליו' למעלה,

יחזור בו באותו מעמד, אבל אם יחזור בו יבטל. ולרב יוסף כל זמן שעסוקים באותו ענין של אותה מתנה. והלכה כרב יוסף.

ב. בשלשה מקומות (בבבא בתרא) פסקו הלכה כרב יוסף: א. שדה, בדין אחד מן האחים שיש לו שדה ליד שדה שירשו מאביהם (לעיל דף י"ב). ב. ענין, שחוזר מן הקנין כל זמן שעסוקים באותו ענין. ג. מחצה, בדין מי שאמר לאשתו נכסי לך ולבנך, שקנתה מחצה. (להלן קמ"ג).

ג. אין הבן יורש את אמו כשהוא בקבר כדי להנחיל לאחיו מן האב, שאם מת הבן תחילה, ואח"כ מתה אמו ויש לה נכסים, אין בן זה שהוא עתה בקבר יורש אותה כדי להנחיל את אחיו מאביו, אלא יורשי אביה יורשים אותה.

דף קט"ו

א. לשיטת התנא במשנה האב יורש את בנו שמת (אם לא הניח בנים), אבל האשה אינה יורשת את בנה, שנאמר 'וכל בת יורשת נחלה ממשות', בת יורשת משני מטות, כלומר מן האב או מן האם, ואינה מורשת לשני מטות, שאם מתה היא, אינה מורשת לאב ולאם שהם משני מטות, אלא לאב בלבד. ולרבי יהודה ב"ר שמעון האשה יורשת את בנה מן התורה, שנאמר 'מטות', הקיש הכתוב מטה האם למטה האב, מה האב יורש את בנו כך האם יורשת את בנה.

לפי שלא נותר משבטם אלא מעט, והרבה מן הנחלה תגיע לבת הבן, וכשתינשא לשבט אחר, נמצאת נגרעת נחלת שבט בנימין, לפיכך התקינו שאם יש בנים למת, יירשו הם לבדם את אביהם ולא בת הבן עמהם.

ב. י"א שכל שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה, וי"א כל שאינו מניח תלמיד.

ג. רבי יוחנן היה מנחם למרי נפש בשן של בנו העשירי שמת.

ד. רבי יהושע בן לוי לא היה הולך לבית המת להתאבל עליו, כדי שלא יתבטל מלימודו, חוץ ממני שמת בלא בנים, שנאמר 'בכו בכה להולך', להולך בלא בן זכר.

ה. אצל דוד נאמר 'שכיבה' ואצל יואב 'מיתה', לפי שדוד הניח בן כמותו, ויואב לא הניח בן כמותו.

ו. קשה עניות בתוך ביתו של אדם יותר מחמשים מכות.

ז. כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים.

ח. אבי האב קודם לירש לאחי האב, וכפי ששינוי שהאב קודם לכל יוצאי יריכו.

ט. ואם הניח המת אבי האב, ואח, כגון אברהם ויעקב בנכסי עשו, לרבא אברהם שהוא אבי האב קודם, שבני בנים הרי הן כבנים, ונמצא עשו הוא בן אברהם,

ללמד שהנחלה ממשמשת והולכת עד ראובן, שאם אין למת אב, ולא אחד מיוצאי יריכו של אב, בודקים באבי האב, ואם אין אבי האב ולא יוצאי יריכו, בודקים למעלה על קרובי אבותיו עד ראובן, בכל דור בודק תחילה באבות, ואח"כ בבניו ויוצאי יריכו, ואחר כך בבנותיו ויוצאי יריכם, וכן בודק לעולם עד ראובן.

ח. ולא אמרו שבודק עד 'יעקב', שקבלה בידינו שאין שבט אחד מן השבטים שבישראל כלה. (וראיה לדבר: 'כי אני ה' לא שנית ואתם בני יעקב לא כליתם').

ט. מי שמת, והניח בת, ובת הבן, בת הבן יורשת לבדה, והבת אין לה חלק עמה. והצדוקים היו אומרים שהבת תירש יחד עם בת הבן, מקל וחומר, מה בת בנו הבאה מכח בנו תירשנו, בתו הבאה מכחו לא כל שכן. ואין זה קל וחומר, כי מה לבת הבן שכוחה יפה עם אחים של אביה, שהיא יורשת עמהם חלק אביהם, אבל הבת אינה יורשת עם אחים שלה בנכסי אביהם. ואותו היום שנצחו את הצדוקים בדין זה עשאוהו חכמים יום טוב.

דף קט"ז

א. בת הבן, יורשת עם אחי אביהם בירושת אבי אביהם. ובימי פילגש בגבעה, התנו חכמים על שבט בנימין שלא תירש בת הבן עם האחים של בן, אלא הבנים לבדם יירשו גם חלק אחיהם שכבר מת.

ב. ולרבי יונתן נתחלקה הארץ לבאיה, שנאמר 'לאלה תחלק הארץ'. ולאחר מכן ירשו אותם אבותיהם יוצאי מצרים, שנאמר 'לשמות מטות אבותם', ומשונה היא מכל נחלה שחיים יורשים את המתים, שכאן המתים יורשים את החיים.

ולפיכך, י"א בני ראובן ושמעון נוטלים י"א חלקים בארץ, וחוזרים ומורשים את כל החלקים לראובן ושמעון אבותיהם, והם מתחלקים בכל החלקים בשה, נמצא עשרה בנים של ראובן נוטלים יחד חמשה חלקים ומחצה, ובנו של שמעון נוטל לבדו חמשה חלקים ומחצה.

ג. ולרבי שמעון בן אלעזר נתחלקה הארץ גם ליוצאי מצרים וגם לבאיה, שמי שהיה מיוצאי מצרים נוטל חלק אפילו אם מת במדבר, והוא מורישו לבניו הנכנסים לארץ אפילו אם לא היו בני עשרים בכניסתם. ומי שהיה מבאי הארץ ולא היה מיוצאי מצרים, כגון ראובן שהוליד בנים במצרים ומת במצרים, והבנים היו ביציאתם ממצרים פחות מבני עשרים (או שיצא ראובן ממצרים פחות מבן עשרים, והוליד בנים במדבר, ומת שם), וכשנכנסו לארץ היו הבנים בני עשרים, נוטלים כל אחד חלקו עם באי הארץ. ואם אביהם היה בן עשרים כשיצא ממצרים, והבנים היו בני עשרים בכניסתם, נוטלים חלק אחד לעצמן, וחלק אחד בשביל אביהם. (וי"א שלשיטתו, מי שיצא ממצרים וגם נכנס לארץ, כגון שהיה יותר מששים שלא

ואברהם קודם בנכסיו ליעקב, שהאב קודם ליוצאי יריכו.

ורמי בר חמא נסתפק שמא יעקב קודם, לפי שיצחק שהוא האב יורש את עשו, ויעקב יורש ממנו הוא יוצא יריכו. וכן מסתבר, שהרי אילו יצחק קיים וודאי שיעקב שהוא יוצא יריכו קודם לאברהם, וא"כ גם עתה שיצחק איננו יעקב קודם.

(שיעור שנטלו בנות צלפחד בארץ, יבואר במסקנת הגמרא בדף קי"ח, לפי כל השיטות).

דף קי"ז

א. לרבי יאשיה נתחלקה הארץ ליוצאי מצרים, שנאמר 'לשמות מטות אבותם ינחלו', ועל יוצאי מצרים הוא אומר, שהרי להם אמר 'ונתתי אותה לכם מורשה אני ה', ירושה היא לכם מאבותיכם, והם הורישו אותם לבניהם הבאים לארץ.

ולא נחלו אלא אלו שהיו בני עשרים ביציאת מצרים, שנאמר 'לאלה תחלק הארץ בנחלה', כלומר שהיו בני עשרים ביציאת מצרים 'כאלה', ולא לטפלים שבהם.

ולפיכך, ראובן ושמעון שיצאו ממצרים, לראובן היה עשרה בנים, ולשמעון בן אחד, בן של שמעון יורש חלק אחד משל אביו, ועשרה בנים של ראובן חולקים יחד בחלק אחד משל אביהם.

שבים שמים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהם.

ג. יהושע וכלב נטלו חלקם של המרגלים בארץ, שנאמר 'ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן האנשים ההם'. ומאתים וחמשים איש שהתלוננו בעדת קורח, ו"א שלא היה להם חלק בארץ, וי"א שיהושע וכלב נטלו גם את חלקם, שהוקשו מתלוננים למרגלים.

ד. בנות צלפחד נטלו ארבעה חלקים בנחלת הארץ (והתנא במשנה לא מנה אלא שלשה מהם. רשב"ם קי"ז), בין להאומר שנתחלקה הארץ ליוצאי מצרים, ובין להאומר שנתחלקה לבאי הארץ, שנאמר 'ויפלו חבלי מנשה עשרה', ששה חלקים של ששה בתי אבות, ועוד ארבעה של בנות צלפחד (שנמנו בפני עצמן להשמיענו שא"י מוחזקת היא ויש בה פי שנים לבכור).

ה. ואיזה ארבעה נטלו? להאומר שנתחלקה ליוצאי מצרים, נטלו חלק צלפחד אביהם שהיה מיוצאי מצרים, וחלקו עם אחיו בנכסי חפר אביו (שגם הוא היה מיוצאי מצרים, ובת הבן יורשת עם האחים), ושהיה צלפחד בכור, ונטל שני חלקים מחלק אביו, ואין זה 'ראוי' כי ארץ ישראל מוחזקת ליוצאי מצרים, וכאילו כבר החזיק חפר בחלקו. (ואע"פ שכשמת חפר לא היה צלפחד קיים, בנותיו יורשות חלק בכורתו. שבכור שמת בחיי אביו, ולאחר מכן מת אביו, יורשיו

נגזרה עליו גזירה למות, נוטל שני חלקים. ויש חולקים).

ד. המרגלים, אע"פ שהיו מיוצאי מצרים, לא נטלו בניהם את חלקם (להאומר שנתחלקה ליוצאי מצרים), אלא יהושע וכלב נטלוהו. וחמשים ומאתים איש שהתלוננו בעדת קורח, לא היה להם חלק בארץ כלל, אלא היו מחשיבים כאילו אינם, וכל אחד מישראל היה נוטל מעט יותר (וי"א שגם חלקם נטלו יהושע וכלב. להלן דף קי"ח).

ה. ובני המרגלים והמתלוננים שבאו לארץ, ולא נטלו חלק מחמת עצמן (להאומר שנתחלקה ליוצאי מצרים, או להאומר שנתחלקה לבאיהם אם לא היו בני עשרים), ולא היו יכולים ליטול בשביל אביהם, היו נוטלים בזכות אבי אביהם אם היה מיוצאי מצרים. ובזכות אבי אמותיהם, אם לא היה אחים לאמותיהם.

דף קי"ח

א. ראוי לו לאדם להיזהר על עצמו מעין הרע, כפי שאמר יהושע לבני יוסף שהיו רבים, 'אם עם רב אתה עלה לך היערה', כלומר לכו והחבאו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין רע.

ב. אין עין הרע שולטת בזרעו של יוסף, שנאמר 'בן פורת יוסף בן פורת עלי עין', אל תקרי עלי עין אלא עולי עין. וי"א שנאמר 'וידגו לרוב בקרב הארץ', כדגים

ג. ומגלגלים חובה ע"י חייב, שהרי פרשת מקושש היתה ראויה ליכתב ע"י משה, ונתחייב מקושש ונכתבה על ידו. ויודע היה משה שחייב מיתה, אלא שלא היה יודע באיזה מיתה.

ד. לאבא חנון, חולקים כבוד לתלמיד במקום הרב, שחשיבות הוא לרב שחולקים כבוד לתלמידו, וכמו שנאמר בבנות צלפחד 'ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה', ולא יתכן שבאו לפני משה ולא אמר להם דבר והלכו לאלעזר ואח"כ לנשיאים וכו', אלא שישבו בבית המדרש ועמדו לפני כולם. ולרבי יאשיה אין חולקים כבוד לתלמיד במקום הרב, ומסרסין את המקרא, שמתחילה באו לפני העדה ולא השיבו להם, ואח"כ באו לנשיאים, ואח"כ לאלעזר, עד שבאו לפני משה והקריב את משפטן לפני ה'.

ה. ולהלכה, אם הרב חולק כבוד לתלמידו, חולקים לו כבוד במקום הרב, ואם אינו חולק לו כבוד, אין חולקים לו.

ו. בנות צלפחד חכמניות הן, שדיברו כשמצאו פתח לדבריהם, שדרש משה רבינו בפרשת יבמין, אמרו אם כבן אנו חשובים תנה לנו נחלה כבן, ואם לאו תתיבם אמנו. דרשנית הן, שהיו אומרות אילו היה לו בן לא דיברנו, שידעו שהבן קודם לבת. וי"א אילו היה לו בת הבן לא דיברנו, שידעו שבת הבן קודמת לבת. וצדקניות הן, שלא נשאו אלא להגון להם

נוטלים פי שנים שהיה נוטל בנכסי אביו אילו היה חי). וחלק רביעי של אחי אביהם שמת, ונטלו חלק שהגיע לאביהם בחלקו.

ולהאומר שהארץ נתחלקה לבאיה (ולא היה לצלפחד חלק מחמת עצמו שהרי לא נכנס לארץ), לאחר ששאר בני חפר נטלו איש חלקו, חזרו והורישוהו לחפר אביהם, ואז ירשו כל בני חפר וצלפחד בכלל, וכיון שהיה בכור ירש מזה שני חלקים, ושני חלקים אלו נטלו בנותיו. ועוד שני חלקים של שני אחיו שמתו, וזכו במותם כל אחד בחלק מנכסי חפר, וכל האחים יורשים אותם, ומה שירש צלפחד זכו בנותיו.

דף קי"ט

א. ארץ ישראל מוחזקת היא ליוצאי מצרים, ולפיכך הבכור נוטל פי שנים בחלק אביו שהיה מיוצאי מצרים.

וי"א שזה היה ספיקו של משה רבינו על בנות צלפחד, שהיה יודע שיוורשות, אלא שנסתפק בחלק בכורה, לפי שנאמר ונתתי אותה 'מורשה', ואפשר שהם רק מורישים, ואינה נקראת ירושה ליטול פי שנים, ופשטו לו שנקראת גם ירושה והבכור נוטל בה פי שנים.

ב. מגלגלים זכות על ידי זכאי, שהרי פרשת נחלות היתה ראויה ליכתב על ידי משה גם אם לא אירע מעשה של בנות צלפחד, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידם.

דרך חכמתן, ובנישואיהן מנה אותן דרך גדולתן. וי"א ששקולות היו, ונמנו בכל מקום בסדר אחר.

ג. איסור 'הסבת נחלה', שלא תינשא בת משבט אחד לבעל משבט אחר, לא נאמר אלא לאותו הדור, שנאמר 'זה הדבר', דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה. ובנות צלפחד הותרו מיד להינשא לכל השבטים, שנאמר 'ל טוב בעיניהם תהיינה לנשים', אלא שעצה טובה השיאן הכתוב לינשא למטה אביהם, כדי שינשאו להגון להן.

ד. יש מצוות שנהגו לאבות שעמדו על הר סיני, ולא בבנים שבדורות הבאים, כגון הסבת נחלה, והרבה מצוות נצטוו בנים שבדורות הבאים ולא האבות, כגון כל מצוות התלויות בארץ, ומשום כך אמרה תורה באיסור אכילת קדשים בטומאה 'אמור אליהם' 'לדורותיכם', להזהיר את האבות ואת הבנים.

ה. איסור שחוטי חוץ נוהג לדורות (ולא רק לאותו הדור שעמדו על הר סיני), שנאמר 'לדורותם'. וכן דין הפרת נדרים, שלמדים בגזירה שוה 'זה הדבר' משחוטי חוץ.

ו. מפירים נדרים ביחיד מומחה, שנאמר 'ראשי המטות', או בשלשה הדייטות, שלמדים גזירה שוה 'זה הדבר' משחוטי חוץ שנאמר בה אהרן ובניו וכל ישראל, לומר לך ששקולים כל ישראל להתיר נדרים. ויש אומרים שנאמר 'וידבר ה' את מועדי ה', מועדי ה' צריכים קידוש בבית

ממטה אביהם, אע"פ שהותר להם לינשא לכל מי שירצו.

ז. הנישאת כשהיא פחותה מבת עשרים, יולדת עד ששים. נישאת בת עשרים, יולדת עד ארבעים. נישאת בת ארבעים, שוב אינה יולדת. ובנות צלפחד נתעכבו מלינשא עד ארבעים שנה כדי לינשא להגון, לפי שהיו בטוחות בצדקתן שיעשה להם נס כיוכבד.

דף ק"ב

א. הורתה של יוכבד בת לוי היתה בדרך למצרים, ולידתה בין החומות. והיא היתה אשת עמרם, וגירשה לאחר שנולדו אהרן ומרים, וכשהיתה בת ק"ל שנים חזר ולקחה, וקרא לה 'בת' לוי, שנולדו בה סימני נערות, וחזר היופי למקומו. ועשה לה מעשה ליקוחין, הושיבה באפריון, ואהרן ומרים משוררים לפניו מתוך שמחה שעתיד משה לצאת ממנה, ומלאכי השרת אומרים 'אם הבנים שמחה'.

ב. בישיבה לדין, או לשאר ישיבות של תורה, הולכים אחר החכמה, שמושבים את החכם למעלה מן הזקן, אם הוא מופלג בחכמה יותר מכל חבריו. ובמסיבה של משתה או נישואין, הולכים אחר זקנה, שמושבים את הזקן למעלה מן החכם, אם הוא מופלג בזקנה. ולמדנו כן מבנות צלפחד, שבשאלת דין מנה אותן הכתוב

לו חרטה ועוקר את הנדר מעיקרו, לכך לא שייך בו לשון הפרה אלא לשון התרה, שמתיר לו איסור ע"י הוראה וטענה גמורה. אבל הבעל מפירו מגזירת הכתוב, ודבר קיום הנעקר ומתבטל בלא טעם קרוי הפרה.

דף קכ"א

א. המועדים צריכים קידוש בית דין, שהיו מקדשין את החודש ע"פ ראיית הלבנה. אבל שבת, אע"פ שנאמרה בפרשת המועדות, אינה צריכה קידוש בית דין, שנאמר אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם, מועדי ה' צריכים קידוש בית דין ולא שבת בראשית.

ב. לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולים, שלא לבייש את מי שאין לו. יום כיפור משום שהוא יום סליחה ומחילה, ויום שניתנו בו לוחות אחרונות. ועל חמשה עשר באב נתפרשו כמה טעמים משום מה נקבע ליו"ט:

א. י"א שבו הותרו שבטים לבוא זה בזה, שדרשו מ'זה הדבר', שדבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה.

ב. י"א שהותר בו שבט בנימין לבוא בקהל, שנשבעו 'איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה', ודרשו 'ממנו' ולא מבנינו.

דין מומחים, והפרת נדרים אינה צריכה ב"ד מומחים.

ז. מי שהקדיש בטעות, כגון שאמר 'שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש' ויצא שור לבן, לבית הלל אינו הקדש כלל. (ואין צריך שאלה לחכם). ולדבריהם יש שאלה בהקדש, שאם שחט קדשים בחוץ ונתחייב כרת, ואח"כ הלך אצל חכם להתיר לו הקדשו, ומצא לו פתח של חרטה ועקר את ההקדש מעיקרו, עשאו כהקדש טעות ונתגלה למפרע שלא היה הקדש מעולם ופטור מכרת. וכן בכל דבר הקדוש במוצא שפתיו, כגון תרומות ומעשרות, יכול לשאול עליהם וחוזרים לטיבלם, שלמדים גזירה שוה 'זה הדבר' שחוטי חוץ מהתרת נדרים.

ח. ולבית שמאי הקדש בטעות הרי הוא הקדש, וק"ו על הקדש שהוקדש בלא טעות, שאי אפשר להתירו אצל חכם ע"י שאלה.

ט. השוחט עוף קדשים בחוץ חייב כרת, והמולקו פטור. לבית שמאי שנאמר 'זה הדבר', ולבית הלל שנאמר 'אשר ישחט', על השחיטה הוא חייב ולא על המליקה.

י. חכם 'מתיר' את הנדר, שאומר לנודר 'מותר לך', אבל אינו יכול להפר, שאם אמר לו 'מופר לך' אינו כלום. והבעל מפר ואינו מתיר. לפי שהחכם אינו מתיר ביום שמעו כמו בעל בלא טענה, אלא שמוצא

את יעקב, אחיה השילוני ראה את עמרם, אליהו ראה את אחיה השילוני ועדיין קיים. ה. לא נגזרה גזירה של דור המדבר על שבט לוי, שנאמר 'במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקודיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה', מי שפקודיו מבן עשרים, יצא שבטו של לוי שפקודיו מבן שלשים. וכן לא נגזרה על מי שהיה פחות מבן עשרים, שנאמר 'מבן עשרים שנה ומעלה', ולא על יותר מבן ששים, שלמדים מערכין שיותר מבן ששים כפחות מבן עשרים.

ו. וכן מצאנו באחיה השילוני שהיה משבט לוי, ויצא ממצרים ונכנס לארץ. וכן יאיר ומכיר בני מנשה, נולדו בימי יעקב ולא מתו עד שנכנסו ישראל לארץ, לפי שהיו יותר מששים.

ז. אצל אנשי העי נאמר שהכו 'כשלשים וששה איש', י"א שלשים וששה איש ממש, וי"א זה יאיר בן מנשה, ששקול כרובה של סנהדרין.

דף קכ"ב

א. ארץ ישראל נתחלקה לשנים עשר חלקים שוים, וכל שבט מתחלק לפי אנשיו (יוצאי מצרים או לפי באי הארץ לפי השיטות), שנאמר 'בין רב למעט', שיקח כל שבט מה שיתן לו הגורל בין שיש לו אנשים מעט, ונמצא לכל אחד

ג. י"א שכלו בו מתי מדבר. שבכל ארבעים שנה בערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר צאו לחפור, והיה כל אחד חופר לו קבר, וישן בו, ולמחר הכרוז יוצא וקורא יבדלו חיים מן המתים, וכל שהיה בו נפש חיים עומד ויוצא. ובשנת ארבעים עמדו כולן חיים, ותמהו שמא טעו בחשבון החודש, חזרו ושכבו בקבריהן בלילות עד ליל ט"ו, וכשנתמלאה הלבנה ולא מת אחד מהם, ידעו שנתבטלה הגזירה וקבעו יום זה ליו"ט. (ומיום זה חזר הדיבור עם משה).

ד. י"א שביטל בו הושע בן אלה שומרים שהושיב ירבעם על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל.

ה. י"א שניתנו בו הרוגי ביתר לקבורה. ואז תיקנו ביבנה ברכת הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה.

ו. י"א משום שפסקו מלכרות עצים למערכה, שמיום זה תשש כוחה של חמה, ואין העצים יבשים. וקראו לו יום תבר מגל' (שבירת הגרזן).

ג. ומחמשה עשר באב ואילך, מי שמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו. ומי שלא יוסיף, תקברנו אמו ח"ו.

ד. שבעה קיפלו את כל העולם כולו, מתושלח ראה את אדם, שם ראה את מתושלח, יעקב ראה את שם, עמרם ראה

ו. יהושע וכלב לא נטלו חלק בארץ על פי גורל אלא על פי ה', ליהושע נתנו את תמנת סרח בהר אפרים. ובמקום אחר נקרא 'תמנת חרס', שמתחילה היו פירותיה כחרס בלא שומן, ולבסוף מסריחים מרוב שמנן בזכותו של יהושע. וי"א שמתחילה מסריחין ולא נשתמרו, ולבסוף היו כחרס, שלא היו שמנים יותר מדאי ומתקיימים באוצר. ולכלב נתנו את פרבריה של חברון. אבל העיר חברון עצמה היתה עיר מקלט.

ז. אחד הבן שיורש את אביו, ואחד הבת שיורשת אותו כשאין בן, נוטלים בראוי כבמוחזק, שאם נפלו לאב נכסים לאחר מותו, והיה ראוי לירש אילו היה קיים, יורשים אותו הבן או הבת. וכך למדנו מבנות צלפחד שנטלו חלק אביהם בנכסי חפר.

ח. אחד הבן שיורש את אביו הבכור, ואחד הבת היורשת אותו כשאין בן, נוטלים חלק הבכורה שהיה אביהם נוטל אילו היה חי, כמו שיורשים חלק פשיטותו, וכן מצאנו בבנות צלפחד שנטלו חלק בכורה שהיה ראוי לאביהם אצל חפר.

ט. אחד הבן, ואחד הבת שיורשת כשאין בן, שוים בנכסי האם ובנכסי האב ליטול חלק כחלק, חוץ משני דברים שיש חילוק בין נכסי האם לנכסי האב:

א) שהבן הזכר שהוא בכור, נוטל פי שנים בנכסי האב ולא בנכסי האם. (אבל בת

חלק מרובה, בין שיש לו אנשים הרבה ונמצא לכל אחד חלק מועט.

ב. ובתחילה לא נתחלקה אלא לי"ב שבטים, שללוי לא היה חלק בארץ, ומנשה ואפרים נטלו שני חלקים, ולעתיד תתחלק לשלשה עשר, שחלק נוסף יהיה לנשיא (מלך המשיח).

ג. והיו חולקים הקרקעות לפי שוים, שמי שלקח מן הכחוש נוטל יותר קרקע עד כדמי היפה. ולרבי אליעזר היו מעלים בדמים בין רחוק לקרוב, שמי שעלה גורלו קרוב לירושלים, היה מעלה מעות למי שעלה גורלו ברחוק, שהרחוק גרוע, מפני שרחוק מבית המקדש, וגם מפני שקרוב לארץ העמים ויש לו לדאוג מהם. ולרבי יהושע היו מעלים גם זה בקרקע, שהרחוק קיבל קרקע יותר מן הרחוק לפי החשבון.

ד. ונתחלקה הארץ בגורל ובאורים ותומים, שאלעזר מלובש אורים ותומים, ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו, וקלפי של שבטים ושל תחומין לפניו, ומכוין ברוח הקדש ואומר זבולן עולה תחום עכו עולה עמו, טרף בקלפי של שבטים עלה בידו זבולן, בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום עכו. וכן בשאר שבטים.

ה. בחלוקת הארץ בעולם הזה, אדם שיש לו שדה לבן אין לו שדה פרדס, שדה פרדס אין לו שדה לבן, אבל לעולם הבא אין לך מי שאין לו בהר ובשפלה ובעמק, והקב"ה מחלק להן בעצמו.

ליעקב. ומתוך צניעות שהיתה ברחל החזיר לה הקב"ה את הבכורה, שיעקב נתן לה סימנים שלא ירמהו אביה, ומסרה הסימנים ללאה כדי שלא תתבייש.

ד. כשירדו ישראל למצרים היו שבעים נפש, שנאמר 'כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים', וכשאתה מונה אותם בפרטן אתה מוצא ששים ותשע, לפי שיוכבד הורתה בדרך ולידתה בין החומות, לכן לא פרט אותה, שעדיין לא יצאה לאויר העולם.

ה. יעקב אבינו ראה שאין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף, שנאמר 'והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש', ומשום כך אמר ללבן כשילדה רחל את יוסף שלחני וכו'.

ו. כהן שקיבל בחייו זרוע לחיים וקיבה ומת, הבכור נוטל בהן פי שנים. ואם לא באה לידו מחיים, אין הבכור נוטל בהן פי שנים, שהוא 'ראוי'. ואם היו אנשי העיר קרוביו ומכיריו, ומזכין לו זיכוי גמור במתנות בהמותיהן מיד כשנשחטו קודם שהופרשו מן הבהמה, ונשחטה הבהמה בחיי אביהם, הבכור נוטל פי שנים, לסובר 'מתנות שלא הורמו כמי שהורמו הן', שאוהביו גמרו והקנו לו המתנות כשהן עדיין בבהמה, וכאילו הוחזק בהן בחייו.

ז. הבכור נוטל פי שנים בקדשים קלים שהניח אביו, לרבי יוסי הגלילי שהוא ממון בעלים.

בכורה אינה נוטלת פי שנים אפילו בנכסי האב. (ב) שהבנות ניזונות מנכסי האב, ואינן ניזונות מנכסי האם. אבל הבן אין לו מזונות, אם אין שם מה לירש, כגון שהיו נכסים מועטים.

האומר על בן אחד בין הבנים, או על בת בין הבנות (כשאינן שם בנים), שירש כל נכסי, לרבי יוחנן בן ברוקא דבריו קיימין, הואיל והוא בר ירושה במקצת. (ולחכמים אין דבריו קיימים).

דף קב"ג

א. בכור שיש לו יותר מאח אחד, נוטל בירושת אביו פי שנים מאחד של אחים, ולא פי שנים מכולם יחד, שלמדים בכורה של דורות מבכורה של יוסף שהיה לו פי שנים כאחד מן האחים, שנאמר 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי'.

ב. יעקב אבינו שאמר ליוסף על העיר שכם 'אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי', לא נתכוין לחרבו וקשתו, שנאמר 'כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני', אלא 'חרבי' זו תפילה 'קשתי' זו בקשה.

ג. מה ראה יעקב שנטל בכורה מראובן ונתנה ליוסף? שראויה היתה בכורה לצאת מרחל, אלא שקדמה אותה לאה ברחמים. שהיתה שומעת בני אדם אומרים, שתי בנות ללבן, גדולה לגדול וקטנה לקטן, ובכתה עד שנשרו ריסי עיניה שתינשא

דף קכ"ד

ואין אומרים שהבכור זכה על כרחו בשני חלקים משעה שמת אביו, וצריך להגבות למלוה פי שנים, שהתורה לא זיכתה לו בעל כרחו כירושה, אלא מתנה היא, שנאמר 'לתת' לו).

ג. הבכור נוטל שני החלקים בקרקעות של אביו במקום אחד, שהוקש חלק פשוט לחלק בכור (בלשון 'פי שנים').

ד. יתומים שהניח להם אביהם דקל קטן, ונתעבה אחרי כן, או שהניח להם קרקע, ועלה שרטון וזבל, ונתייפתה בכך, לדברי הכל נוטל הבכור פי שנים בשבח, לפי שעדיין שמו עליו.

ה. ואם הניח להם שחת, ונעשו לאחר מותו שיבולים, או שהניח דקלים שהפריחו פירות ואחרי כן נעשו תמרים, לרבי נוטל פי שנים, ולחכמים אינו נוטל, כיון שנשתנה העשב להיות חטים והפרחים להיות תמרים, והוא דבר אחר ושם אחר.

ו. חכמים נחלקו לענין פסק הלכה במחלוקת רבי וחכמים אם הבכור נוטל פי שנים בשבח: "א שדיין שפסק כרבי אין מחזירין אותו, ומי שפסק כחכמים אין מחזירין אותו, שהוא ספק אם הלכה כרבי רק מחבירו או אפילו מחביריו." "א שאסור לעשות כרבי, שהלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו." "א שמותר לעשות כרבי, שהלכה כרבי גם מחביריו." "א שלכתחילה 'מטיין' את הדין אחר דברי חכמים, אבל מי שפסק כרבי אין מחזירים אותו.

א. לחכמים אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו הנכסים לאחר מיתת האב, אפילו אם שבחו מעצמן, שנאמר 'לתת' לו פי שנים, התורה החשיבה את ירושתו כמתנה, ואין אדם יכול ליתן מתנה כל זמן שלא באה לידו.

ולשיטת רבי, אם שבחו מעצמן, הבכור נוטל פי שנים, שהוקש חלק בכור לחלק פשוט (בלשון שאמרה תורה 'פי שנים'), וכמו שיש לו חלק פשוט גם כשלא הגיעה ליד האב, כך יש לו חלק בכור. ואם השביחום היתומים אינו נוטל.

ולפיכך, אם הניח להם אביהם פרה מוחכרת ומושכרת ביד אחרים, והיתומים אין מעלים לה מזונות, או שהיתה רועה באפר וילדה, בכור נוטל פי שנים. אבל אם בנו היתומים בתים ונטעו כרמים, אין בכור נוטל פי שנים.

ב. יצא על היתומים שטר חוב שאביהם חייב לאחרים, הבכור נותן פי שנים, כיון שנטל פי שנים מנכסים המשועבדים למלוה. ואם אמר איני נוטל פי שנים מכל ירושת אבי, ואטול חלק כפשוט, ולפיכך לא אשלם למלוה פי שנים אלא כנגד מה שאני נוטל, רשאי. וכשתובעו זה המלוה לדין, אין בית דין יכולים לכופו לפרוע אלא כנגד חלק פשיטותו. (וצריך לכופף את האחים על שאר החוב, ואם אין יכול לכופם או שהלכו למדינת הים, מפסיד.

שנים, ואם גבו מעות, יש לו פי שנים. לפי שאביהם הלוח למלוה מעות ולא קרקע, ובגביית מעות מחשיבים אותו כמוחזק.

ב. יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן, לרב נחמן בעל חוב חוזר וגובה מהן, ואע"פ שבעל חוב גובה מכאן ולהבא, אין זה כיתומים שקנו קרקע לאחר מיתת אביהם שאין בעל חוב גובה מהם, לפי שהלוה של אביהם היה משועבד לבעל חוב זה בחיי אביהם מדרבי נתן.

ג. מי שאמר בשעת מיתתו נכסי לזקנתי, ואחריה ליורשי, והיה לו בת נשואה שמתה בחיי בעלה ובחיי הסבתא, ולאחר שמתה הסבתא, בעלה תובע את נכסיה, לפי שבשעת צוואת המת היתה אשתו קיימת, וכאילו אמר ואחריה לאשתו שהרי היא היתה יורשת של הסבתא, והוא רוצה לירש מאשתו. נחלקו אמוראים בדבר: א. לרב הונא זכה בעלה בנכסים, שהבת זכתה בנכסים בחייה, שכל האומר 'אחריך' כאומר מעכשיו, וכיון שהיתה מוחזקת בהם (ואין זה 'ראוי'), הבעל יורשה. ואע"פ שאמר 'ליורשי', יורשי יורשיו בכלל 'יורשי' הן.

ב. לרב ענן לא זכה הבעל בנכסים, שכשאמר 'ליורשי' נתכוין לאותם יורשים שיהיה לו בעולם בשעה שתמות הסבתא, כגון אם היתה בתו קיימת, או אחיו או אביו, אבל לא יורשי יורשיו, והבעל הוא יורשי יורשיו, ומאחר שאין יורשים שלו קיימים בשעת מיתת הסבתא, נשאר

ז. ירשו היורשים מאביהם שטר חוב, לשיטת רבי, הבכור נוטל פי שנים בין בקרן ובין ברבית (אם מלוה של גוי היא), שמכיון שמוחזק בשטר ועל פיו גובין את המלוה, הרי זה כאילו השביח השטר, וכנכסים ששבחו ממילא הן.

ולשיטת חכמים, י"א שאינו נוטל פי שנים אפילו בקרן, ששטר העומד לגבות אינו כגבוי. ולשיטת בני מערבא, נוטל פי שנים בקרן, לפי שהשטר עומד לגבות, אבל אינו נוטל פי שנים ברבית, שאין לך ראוי גדול מזה שלא היה שלו מעולם, אבל על מעות שהלוהו, השטר מוחזק בידו במקום מעותיו, והרי הוא כמשכון אצלו. (וי"א שיש חילוק לדבריהם אם גבו מעות או קרקע. ראה בסמוך).

דף קכ"ה

א. אמוראים נחלקו לשיטת בני מערבא שהבכור נוטל פי שנים בחוב שהניח האב, אפילו לחכמים, לפי שהוא חשוב מוחזק ולא ראוי:

לרבה, אם גבו היתומים את החוב בקרקע, הבכור נוטל פי שנים, שהקרקע שגבו היתה משועבדת לאביהם בחייו, ודומה למשכון שנחשב למוחזק. אבל אם גבו מעות, אינו נוטל פי שנים, שמלוה להוצאה ניתנה, ומעות שגבו אחרים הם, ולא הוחזק בהם אביהם.

ולרב נחמן, אם גבו קרקע, אין לבכור פי

ב. ואם מיחה הבכור לאחים שלא ישביחו את חלקו, ורצה לחלוק מיד, ולהשביח את שני חלקיו, והם השביחו הנכסים קודם חלוקה. אם עדיין שמם עליהם, כגון שהיו ענבים מחוברים ובצרום, או זיתים ומסקום, הבכור נוטל פי שנים בשבח, שענבים שלו השביחו, שכבר זכה בהם כשרצה לחלוק.

ג. ואם אין שמם עליהם, כגון שהיו ענבים ודרכום האחים ונעשו יין, קנאוהו בשינוי, והשבח שלהם, כדין הגוזל עצים ועשאים כלים, ואין הבכור נוטל פי שנים אלא כדמי ענבים. ואם פחת היין ונשפך או נתקלקל, ועתה אינו שווה כדמי ענבים, נוטל הבכור פי שנים כדמים שהיו הענבים שוים.

ד. בכור שנטל חלק כפשוט באחת מן השדות שירש מאחיו, לרב פפא בדעת רבא מחל חלק בכורה שבאותה שדה, אבל לא מחל חלק בכורה שבשאר נכסים, שאין לו חלק בכורה לתת אותה או למכרה קודם חלוקה, שנאמר 'לתת לו' עד שתגיע לידו של מקבל מתנה, לפיכך בשדה זו שכבר בא לידו חלקו ממנה, והיה לו לזכות בחלק בכורה, יכול למחול, אבל בשאר נכסים אין יכול למחול, שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

ולרב פפי בדעת רבא מחל חלק בכורה שבכל הנכסים, שיש לו חלק בכור קודם לחלוקה, שנאמר 'לתת לו' משעה שראוי ליתן לו, והיינו משעת מיתת האב, ולפיכך יש כח בידו למחול בכל שעה שירצה,

הנכסים ביד יורשי הסבתא. ולשיטתו, גם אם היה בן לאותה בת, אינו יורש, כיון שהוא מיורשי יורשיו ולא יורשיו.

ג. לבני מערבא אין הבעל יורש, אבל לא משום שהוא 'יורשי יורשיו' (כרב ענן), שגם יורשי יורשיו בכלל 'יורשי' הן, אלא משום שנחשב ל'ראוי' ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. שלדבריהם כל האומר 'אחריו' אינו כאומר מעכשיו, וראיה לדבר, שהרי אם קדמה הסבתא בחייה ומכרה לאחרים מכירתה מכירה, והבת אינה נוטלת אפילו אם היא קיימת. ולשיטתם אם היה לבת בן, יורש את נכסי הסבתא.

ד. להלכה: אין הבעל נוטל בירושת אשתו בראוי כבמוחזק, ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי, ואינו נוטל פי שנים במלוה, בין אם גבו היתומים קרקע, ובין אם גבו מעות.

ה. ואם הבכור חייב מעות לאביו, חולקים חלק בכורה במלוה זו, חציה לבכור וחציה לאחים, שהוא 'מזון המוטל בספק', שאין ידוע אם נחשב 'מוחזק' לאביו, לפי שהבכור רצה לשעבד נכסיו לאביו לגמרי ובעין יפה גמר והקנה לו נכסיו, כדי שיהא מוחזק במלוה זו ויטול בה פי שנים, או שדינה כשאר מלוה שנחשבת ראוי.

דף קכ"ו

א. אין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו היתומים בנכסי האב לאחר מיתת אביהם (לדברי הכל).

מתנה על מה שכתוב בתורה, שיש כח באדם ליתן ממנו במתנה לכל מי שירצה, ולא נשאר לו אחר מיתתו כלום להוריש לבניו בתורת ירושה. אבל אם אמר בלשון ירושה, לא אמר כלום, שאינו יכול לעשותו יורש אלא כמשפט הכתוב בתורה.

ט. ואם כתב בתחילה או באמצע או בסוף לשון מתנה, אע"פ שכתב גם לשון ירושה, דבריו קיימים.

י. האומר על בנו 'בכורי הוא', ולא היה הבן מוחזק שאינו בכור, נאמן (לדברי הכל), ונוטל פי שנים. ואם אמר 'בכור הוא' ולא אמר 'בכורי', אינו נוטל פי שנים, שמא נתכוין לומר שהוא בכור מאם. וכן אם היה קורא לבנו 'בכור שוטה', אינו נוטל פי שנים, שכן קורים לבכור מאם 'בכור שוטה', לפי שאינו בכור גמור.

יא. ואם אמר על בנו שהוא בכור ורוקו מרפא את העין, נוטל פי שנים, שקבלה היא שרוק של בכור מאב מרפא, ורוק של בכור מאם אינו מרפא.

דף קכ"ז

א. אלו הדינים שנאמרו בטומטום שנקרע ונמצא זכר: א. אינו נוטל פי שנים אם היה בכור, שנאמר 'והיה הבן', עד שיהא בן משעת הויה. ב. אין נידון כבן סורר ומורה, שנאמר 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה', עד שיהא בן משעת הויה.

ו'אנן סהדי' שכמו שמחל שדה זו, כך מחל בכל הנכסים.

ה. ומעשה בבכור ופשוט שירשו את אביהם, והלך הבכור ומכר את כל הנכסים (שני חלקים שלו וחלק של האח הפשוט), ופסק רבא שלא עשה הבכור כלום. לרב פפא לא עשה כלום בכל המכירה, שגם חלק בכורתו אין יכול למכור קודם חלוקה. ולרב פפי לא עשה כלום בחלק פשיטותו ובחלק של אחיו, אבל בחלק בכורתו מכירתו מכירה, שיש לו חלק בכורה קודם חלוקה.

ו. ולהלכה יש לבכור קודם חלוקה, ומכירתו מכירה בחלק בכורה.

ז. האומר על בנו בכור שלא יטול פי שנים, או על בנו שלא יירש עם אחיו, לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה. וגם רבי יהודה הסובר שהמתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאו קיים, לא אמר כן אלא כשיש מחילה, כגון המקדש את האשה על מנת שאין לה עליו שאר כסות ועונה, והיא הסכימה להתקדש, אבל כאן הבן לא מחל על הירושה. (ושתיקתו אינה מחילה, שאינו רוצה להכעיס את אביו).

ח. צוואת שכיב מרע, אינה צריכה קנין. ודוקא כשאמר לשון מתנה, אבל אם אמר לשון ירושה לא אמר כלום. ולפיכך אם חילק נכסיו על פיו בלשון מתנה, וריבה לאחד מן הבנים ומיעט לאחד, או שהשוה להם את הבכור, דבריו קיימים. ואין הוא

ג. אלא ספק, שמא יש לדרוש 'וילדה זכר' שיהא זכר בשעת לידה, לפיכך הולכים לחומרא, ולענין מילה אין מלים אותו ביום שמיני שחל בשבת, ולטומאת לידה מחמירים שטמאה שבועיים (אפילו בלא דם, אם לא נקרע, שמא נקיבה היא. ואם נקרע ונמצא זכר טמאה שבעה), ומספק אין לה ימי טוהר כלל, ולפיכך אם ראתה דם לאחר ימי לידה טמאה נדה.

ב. שתי נשים של אדם אחד, שילדו שני זכרים במחבוא, ואין ידוע איזה נולד ראשון והוא בכור לנחלה, אם מתחילה לא הכירו מי היה הבכור, אין לאחד מהם פי שנים, שנאמר 'והיה הבן הבכור' שיהא בכור משעת לידה. ואם בשעת לידה הוכרו, ולאחר מכן נתערבו, כותבים הרשאה זה לזה, ואחד מהם תובע חלק בכורה מן האחים, ואומר, אם בכור אני תנו לי בשביל עצמי, ואם לאו תנו לי בשביל אחי שנתן לי חלקו.

ג. לרבי יהודה, נאמן אדם לומר זה בני בכור, אע"פ שבן אחר מוחזק לבכור, שנאמר 'יכיר' יכירנו לאחרים. וכשם שנאמן לומר זה בני בכור, כך נאמן לומר זה בן גרושה, שלאחר שגרשתי את אשתי החזרתיה וילדה לי אותו, או שנשאתי אשה גרושה. או זה בן חלוצה (והוא חלל מדרבנן). ולחכמים אינו נאמן.

ד. ואם לא היו מוחזקים באחד מן הבנים שהוא בכור, ולא היה בן זה מוחזק שאינו

ג. אינו ממעט חלק בכורה אם היה פשוט, שנאמר 'וילדה לו בנים' עד שיהא בן בשעת לידה. וכגון אם היו כל נכסי האב תשעה מנים, והן שלשה בנים, בכור פשוט וטומטום, חולקים הנכסים תחלה לשלשה חלקים כאילו אין כאן רק בכור ופשוט, ומגיע לחלק הבכור ששה מנים שהן שני חלקים, נמצא חלק בכורה לבדה שלשה מנים, ונוטל הבכור שלשה אלו, וחוזרים וחולקים ששה מנים הנותרים בין שלשתן, נמצא הבכור נוטל יחד חמשה מנים, והטומטום והפשוט נוטלים כל אחד שני מנים.

ד. לרב שיזבי אינו נימול לשמונה אם חל בשבת, שנאמר 'אשה כי תזריע וילדה זכר וביום השמיני ימול', עד שיהא זכר משעת לידה. ולמסקנת הגמרא רב שיזבי היה מסתפק אם דורשים כן, ומספק החמיר שאסור למולו בשבת.

ה. לרב שרביא אין אמו טמאה לידה שבעה ימים (כשלא ראתה דם), שנאמר 'אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים' עד שיהא זכר משעת לידה. (וכן אינה טמאה שבועיים אם נמצא נקיבה). ולמסקנא נדחו דבריו, ולפיכך המפלת טומטום (ועדיין לא נקרע) תשב לזכר ולנקיבה, כלומר שיש לה שבועיים ימי טומאה שמא נקיבה היא, וארבעים ימי טוהר (ולא שמונים) שמא זכר הוא.

ולשיטת רב שיזבי טומאת לידה שלה אינו

ח. אבל אם אמר מתחילה 'עבדי הוא' וחזר ואמר 'בני הוא', ואומר שקראו עבדו לפי שמשמשו יותר מדאי כאלו היה עבדו, נאמן בדבריו האחרונים, שאינו סותר את דבריו הראשונים, אלא מפרשם. ואם אמר מתחילה עבד גמור הוא לי שסמוכים לי עליו מאה דינר במצר שלו, כלומר ששואה מאה דינר, אינו נאמן לחזור ולומר בני הוא, אפילו אם הוא משמשו כעבד, שלא היה אומר לשון זה על בנו.

ט. ואם היה עובר בבית המכס, הדין הוא להיפך, שאם אמר בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא נאמן, ואם אמר עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא אינו נאמן, שרגיל לומר להם על בנו שהוא עבדו כדי לפוטרו מן המכס, אבל לא יאמר על עבדו שהוא בנו, שלא יגרום הפסד לעצמו.

דף קכ"ח

א. האב פסול לדון על בנו, בין לזכות ובין לחובה.

ומי שאמר נאמן עלי אבא להיות דיין, או נאמן עלי אביו של בעל דין, או נאמנים עלי שלשה רועי בקר (שאינם בקיאים בדין), לרבי מאיר יכול לחזור בו, שהן 'דברים בעלמא' ובלא קנין. ולחכמים אין יכול לחזור בו.

ב. יש אומרים שרבי מאיר וחכמים נחלקו כשאמר נאמן עלי אבא 'שאם יחייבוני אתן לך', אבל אם אמר 'שאם יפטרון

בכור, נאמן גם לחכמים לומר עליו שהוא בכור, שעל זה נאמר 'יכיר'. והתורה האמינה לו גם באופן שלא היה נאמן משום מיגו שהיה יכול ליתנם לו, כגון בנכסים שנפלו לו לאחר מכן (לחכמים שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם), או שנפלו לו כשהוא גוסס (שגם לרבי מאיר אין יכול להקנות לו).

ה. שמואל נסתפק אם הלכה כחכמים או כרבי יהודה, ולפיכך פסק שאם היו מוחזקים בבן אחד שהוא בכור, ואמר אביו על בן אחר שהוא בכור, שיכתבו הרשאה זה לזה ויטלו חלק בכורה מן האחים.

ו. אפילו לרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אינו יכול להקנות אלא נכסים שיפלו לו בשעה שיש בו כח ליתנם לאחרים, אבל אינו יכול להקנות עכשיו נכסים שיפלו לו כשהוא גוסס, שהרי אפילו בשעה שבאו לידו אין יכול להקנותו.

ז. האומר על פלוני 'זה בני הוא', וחזר ואמר עליו 'עבדי הוא', אינו נאמן בדבריו האחרונים, ואינו יכול לומר שמתחילה קראו בנו משום שאוהב אותו כבנו, שאין אדם קורא לעבדו בנו, ואפילו אם היה משמשו כבן, לא היה מחבב את עבדו כל כך לקרותו בנו, ולפיכך הולכים אחר טענה הראשונה, שהודאת פיו היא, והאמינה לו תורה מדין 'יכיר', וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

ראשונים. אבל שני בשני פסול, כגון בן ראובן לבן שמעון. ורבא הוסיף ששלישי כשר להעיד גם בראשון, כלומר שבנו של חנוך מעיד לשמעון. וכן הלכה.

ז. למר בר רב אשי אדם כשר להעיד לאבי אביו, ואין הלכה כן, אלא בני בנים ובני בני בנים עד אלף דורות לא יעידו לאבותיהם, שהבן ירך אביו הוא.

ח. אדם שהיה יודע לחבירו עדות בקרקע עד היכן היא שלו, ונסתמא, והשיגו לבעל הקרקע את גבולו, והביא עד זה ועד אחר עמו להעיד עליו, לר' אבא פסול לעדות, אף על פי שהיה יודע יפה בעדות זו קודם שנסתמא, שאינו יכול להעיד מאומד הדעת עד כאן תחום פלוני.

ולשמואל כשר להעיד בקרקע, שיכול לכוין את המיצרים. אבל על בגדו אין יכול להעיד. ולרב ששת כשר להעיד גם על בגדו, שיכול לכוין מדת ארכו ורחבו, אבל אין יכול להעיד על נסכא. ולרב פפא נאמן גם על נסכא, שיכול לכוין משקלותיו. ולמסקנא נדחו דברי כולם, ופסול להעיד לו אפילו בקרקע כדברי ר' אבא.

ט. מי שהיה יודע עדות לחבירו בכשרות, ונפסל מלהעידו, כגון שנעשה חתנו, או שנתחרש או נשתטה או נעשה סומא, פסול להעיד. ואם לאחר מכן חזר ונתכשר, כגון שמתה בתו, או שחזר ונתפקח, או שנפתחו עיניו, או שחזר ונשתפה, כיון שתחילתו וסופו בכשרות, כשר. אבל מי

מחול לך, מודה רבי מאיר שאין יכול לחזור, שמחילה בעלמא היא. ויש אומרים שנחלקו כשאמר 'מחול לך', אבל כשאמר 'אתן לך' לדברי הכל יכול לחזור.

ג. האומר לחבירו עבדי גנבת, והוא אומר לא גנבתי, אמר לו מה טיבו אצלך? אמר לו אתה מכרתו לי, או אתה נתתו לי במתנה, אם החזיק בו הלה כבר שלש שנים, או שהוא עבד קטן בעריסה שיש לו חזקה לאלתר, או שלא ראו עדים שהעבד היה בביתו של המערער, המחזיק נאמן, ואין צריך שבועה.

ד. ואם אמר המחזיק לתובע, אם תרצה, השבע שעבדך הוא, וטול, ונשבע התובע, לר' אבא אין המחזיק יכול לחזור בו, שמאחר שהאמינו בשבועה, כאילו הודה לו שהוא עבדו. שפסק כחכמים שהאומר נאמן עלי אבא להיות דיין אין יכול לחזור אפילו כשאמר 'אתן לך'. וכן הלכה.

ה. מי שמת, לר' אבא בעל חובו גובה מן העבדים, לפי שדינם כקרקעות. ורב נחמן פסק שאין גובין, שאע"פ שהוקשו לקרקעות, לענין בעל חוב דינם כמטלטלין, שאינו סומך אלא על קרקעות שאין יכולים ליאבד. וי"א שגם לר' אבא אין גובין מן העבדים. וכן הלכה.

ו. לר' אבא שלישי כשר להעיד בקרובו שני, כגון בן חנוך בן ראובן, מעיד לימואל בן שמעון, שבנו של חנוך שלישי לראובן, וימואל בן שמעון שני, וראובן ושמעון

חורין, שהודאת בעל דין היא יותר ממאה עדים, אבל לא יגבה מנכסים משועבדים, שהלקוחות יאמרו אנו סומכים על העדים שכבר פרע כולו. ואין פוטרים את הלוח משבועה לרבי עקיבא משום 'משיב אבידה' (שהיה יכול לומר פרעתי כולו ועדים מסייעים אותו), שמא היה הלוח יודע שיבואו עדים להעיד כאחד מהם, והיה חושש שיעידו כנגדו, ולפיכך הודה במחצה. ולמר בר רב אשי יש לפוטרו משבועה אפילו לר"ש בן אלעזר, שמאחר שעדים מסייעים אותו, וודאי משיב אבידה הוא. והלכה כר' אבא.

דף קכ"ט

א. שכיב מרע שמחלק נכסיו על פיו, וריבה לאחד מן הבנים ומיעט לאחד, אמר לשון מתנה דבריו קיימים, אמר לשון ירושה לא אמר כלום, שאינו יכול לעשותו יורש אלא כמשפט הכתוב בתורה.

ב. ואם כתב לשון מתנה, והזכיר גם לשון ירושה, אם נתן שדה אחת לאדם אחד, בין שכתב לו לשון מתנה תחילה כגון 'תנתן שדה פלונית לפלוני וירשה', ובין שכתב לשון מתנה באמצע 'ירשה ותנתן לו וירשה', ובין שכתב לשון מתנה בסוף, 'ירשה ותנתן לו', דבריו קיימים.

ג. ואם נתן שתי שדות לאדם אחד, או שדה אחת לשני בני אדם (חציה לכל אחד), או שתי שדות לשני בני אדם,

שהיה תחילתו בפסלות, או סופו בפסלות, פסול.

י. האומר על תינוק בין הבנים שהוא בכור, לרבי יהודה נאמן, ולחכמים אינו נאמן, כיון שמוחזק לנו על בן אחר שהוא בכור. ר' אבא פסק כרבי יהודה, ורבי יוחנן פסק כחכמים. והלכה כר' אבא.

יא. האומר תיטול אשתי כאחד מן הבנים (במקום כתובתה, וקבלה שנתרצית. או שנתן לה חוץ מכתובתה), נוטלת לאחר מיתה חלק בנכסים של עכשיו, כאחד מן הבנים שיהיו בשעת חלוקה.

(אבל לא תיטול מנכסים שבאו לו לאחר צוואתו, שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. וגם לרבי מאיר מסתמא אינו מקנה אלא מה שיש לו עכשיו).

יב. המודה במקצת הטענה, חייב בשבועה. ואם היה 'משיב אבידה', כגון שהיה כתוב בשטר פלוני לזה מפלוני 'סלעים' או 'דינרים' ולא פירש כמה, המלוה אומר חמש היו, והלוה אומר שלש, לרבי עקיבא פטור משבועה, שהיה יכול לומר שתיים והשטר היה מסייע לו, ועל השלישי שהודה הוא כמשיב אבידה. ולרבי שמעון בן אלעזר נשבע כשאר מודה במקצת.

יג. ואם התובע מוציא שטר חוב ואומר לא נפרעתי כלום, והלוה אומר פרעתי מחצה, ולאחר שהודה העידו עדים שפרע כולו, לר' אבא נשבע הלוח שפרע מחצה, וגובה המלוה מחצה שהודה לו מנכסים בני

שיאמר 'ראובן ושמעון יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתי להם במתנה ויירשום', ואז אנו למדים שכמו שלשון ירושה אמר לשניהם, גם המתנה שבאמצע נאמרה לשניהם. והלכה כדבריו.

ולמסקנת הגמרא לא אמר ריש לקיש כן אלא כשהזכיר לשון ירושה לאחר כדי דיבור של לשון מתנה, אבל אם הזכירה תוך כדי דיבור של לשון מתנה, מועיל לשון מתנה הראשון גם לשני.

ד. שכיב מרע או בריא שהלך למדינת הים, ואמר תנו שקל לְבְנֵי בכל שבת לצרכי מזונותיהם, והם ראויים ליתן להם סלע, נותנים להם סלע, שלא אמר שקל אלא כדי שיזונו אותם בצמצום, ולא יתנו להם יותר מכדי צרכן. ואם אמר 'אל תתנו להם אלא שקל', אין נותנים להם אלא שקל.

ה. ואם אמר 'ואם מתו יירשו אחרים תחתיהם' (ולא בניהם), גילה בדעתו שרוצה לצמצם ביותר כדי שישתיירו מן הנכסים לאותם אחרים, ולכך בין אם אמר 'תנו שקל' ובין אם אמר 'אל תתנו אלא שקל', אין נותנים להם אלא שקל. ואע"פ שאמר לאחרים בלשון ירושה, כיון שאמר לבניו לשון מתנה, דבריו קיימים גם בלשון ירושה שאמר לאחרים, להאומרים שגם בשתי שדות לשני בני אדם מועיל לשון ירושה ומתנה. (ולהאומרים שאינו מועיל, לא יועיל לשון ירושה אלא אם אותם אחרים ראויים לירש, וכרבי יוחנן בן ברוקא).

במתנה אחת הזכיר לשון מתנה ובאחת לשון ירושה, נחלקו אמוראים בדבר:

א. לרב דימי בשם ר' יוחנן ולרב המנונא, לא זכה אלא זה שנכתב לו לשון מתנה, והשדה שנכתבה בלשון מתנה, אבל שדה שנכתבה בלשון ירושה, או האדם שנכתב לו לשון ירושה, לא זכה.

ב. לרבי אלעזר ורב נחמן בשדה אחת לשני בני אדם, או שני שדות לאדם אחד, שניהם קנו, שכמו שנתכוין לאחד במתנה נתכוין גם לשני, אבל בשני שדות לשני בני אדם, שהם אנשים מחולקים ושדות מחולקות, לא זכה אלא זה שנכתב לו לשון מתנה.

ג. לרבין בשם רבי יוחנן ולרב ששת, אפילו בשתי מתנות לשני בני אדם, באחד נכתב לשון ירושה ובאחד לשון מתנה, זכו שתיהם. במסקנת הגמרא הוכח כשיטה זו, ושיטת רב דימי ורבי אלעזר נדחו.

ד. לריש לקיש, בשתי שדות ושני בני אדם, לא מועיל כשעירב לשון מתנה וירושה אפילו אם אמרם לשניהם יחד, כגון שאמר 'תינתן שדה פלונית לראובן ושדה פלונית לשמעון ויירשום'. שמאחר שגופין מוחלקין הן, אנו תולים בשתי לשונות של מתנה וירושה כנגד שני מעשים הן, לאחד לשון מתנה ולאחד לשון ירושה, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. ולפיכך לא קנו עד שיאמר ירושה בתחלה וירושה בסוף ומתנה באמצע,

ולשון מתנה קונה. ואם שני הלשונות סותרים זה את זה, כגון מדה בחבל הן חסר הן יתר, או איסתרא מאה מעי, יש מי שאומר תפוס לשון ראשון, ויש שאומר שתפוס לשון אחרון, ויש שמסתפק בדבר ואומר יחלוקו, ויש שהולך אחר המוחזק. ואם חזר בו בפירוש מלשון הראשון בתוך כדי דיבור, הכל מודים שהיא חזרה.

ט. ובשני דברים אין אומרים 'תוך כדי דיבור כדיבור': א. בעבודה זרה, שאם התפס או הקצה דבר לע"ז, וחזר בו תוך כדי דבור, נאסר משום חומרא דעבודה זרה. ב. קידושין, שאם קידש אשה בפני עדים, וחזר ואמר בתוך כדי דבור שיהיו המעות מתנה, אין שומעין לו, ומקודשת ואינה מקודשת. וחומרא מדרבנן היא, משום לעז ממזרות אם תינשא לאחר בלא גט.

דף ק"ל

א. האומר על אחד מיורשיו שראוי ליורשו עכשיו, שיירש לבדו, כגון שאמר על בן בין הבנים שיירש כל נכסיו, או שיירש יותר מחלקו, כגון חצי מהנכסים, או על שאמר כן על בת בין הבנות, לרבי יוחנן בן ברוקה דבריו קיימין. שנאמר 'והיה ביום הנחילו את בניו', התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה. ולתנא קמא לא אמר כלום. (וי"א שת"ק אינו חולק על ר"י בן ברוקה).

ו. האומר נכסי לך (כלומר נתונים לך), ואחריך יירש פלוני, ואחרי אחריך יירש פלוני, כשמת ראשון קנה השני, וכשמת השני קנה שלישי. ואם מת השני בחיי ראשון, יחזרו נכסים ליורשי ראשון, שהשלישי אינו זוכה אלא מכח שני, וכיון שכבר מת שני ולא זכה, איך יזכה השלישי. ואם הראשון או השני ראוי ליורשו, לרבי יוחנן בן ברוקה שהאב יכול להוריש למי שראוי ליורשו, אין לזה שלאחריו כלום, שמסתמא נתכוין להוריש לו בתורת ירושה, וירושה אין לה הפסק.

ז. ומכאן למדנו שכאשר אמר לראשון לשון מתנה, ולשני לשון ירושה, אע"פ שהשני אין ראוי ליורשו, קנו שניהם בתורת מתנה, אע"פ שהיא שתי מתנות לשני בני אדם, שהרי אין לשני כלום בחיי ראשון.

ח. כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי. כגון כשאדם מוציא מפיו שני דברים זה אחר זה בתוך כדי דבור, אין מחשיבים אותו כ'נמלך', אלא הרי הוא כאילו אמר שני הדברים יחד. ואם שניהם יכולים לתפוס, כגון הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים, תימכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים, שהרי נתכוין לשניהם, אלא שאין יכול להוציא שני דברים כאחד. ואם לשון אחד יש בו כח לתפוס ולשון אחד אין בו כח, יתפוס האחד שיש בו כח, והשני כמאן דליתיה, כגון כשאמר לשון ירושה ומתנה לאחד, לשון ירושה בטל

פסק דין של אותו המעשה, עד שיאמרו לו הלכה למעשה.

ו. וכל ימיו יוכל לעשות על פי פסק שהורה לו רבו למעשה, וא"צ לחזור ולשאול. ובדיני טריפות, לא ידמה לדון דבר מתוך דבר, כגון טרפות הכבד מן הריאה, שאין חיות האברים שוה, שהרי חותכה מכאן ומתה, חותכה מכאן וחיתה.

ז. רבא הורה שאם יראו פירכא על פסק דינו לא יקרעוהו, אלא יבואו אליו ואם יראה בו טעם יפרש להם, ואם לאו יחזור בו. ולאחר מיתה, לא יקרעוהו שמא היה מפרש בו טעם, ולא ילמדו ממנו, שאין לדיין אלא מה שענינו רואות.

דף קל"א

א. האומר על מי שראוי ליורשו שיירש שדה פלונית, לרבי יוחנן בן ברוקא דבריו קיימים אפילו אם היה בריא.

ב. חכמים תקנו 'כתובת בנין דכרין', שאם תמות האשה קודם בעלה, והוא יורש את כתובתה, לאחר מותו יטלו הכתובה בניו הזכרים שיש לו מאשה זו, יתר על חלקם שחולקים עם אחיהם שיש לו מאשה אחרת. ואפילו אם לא כתב לה זאת בכתובתה, יש להם כתובה זו, שתנאי בית דין הוא, כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, שאם בתו תמות קודם בעלה, ירשו בניה את כתובתה אחר מות אביהם, ולא יצאו הנכסים מזרעו.

ב. ואם אמר אחי יירשני במקום שיש בת, או בתי תירשני במקום שיש בן, לתנא קמא לא אמר כלום, לפי שהתנה על מה שכתוב בתורה. ולרבי יוחנן בן ברוקא, י"א שדבריו קיימין, ואע"פ שהאח אין לו חלק בירושה כשיש בת, נחשב ראוי ליורשו, לפי שיורש אחר שתמות הבת, וכן הבת לאחר שתמות הבן. וי"א שאין דבריו קיימין, לפי שאינו ראוי ליורשו עכשיו.

ג. הלכה כרבי יוחנן בן ברוקא, שעל בן בין הבנים או על בת בין הבנות דבריו קיימין. (אבל על בת במקום בן או על אח במקום בת, לא אמר כלום).

ד. ומודה ר"י בן ברוקא בחלק בכורה שאין יכול להעבירו לבן אחר, שנאמר 'לא יוכל לבכר'.

ה. י"א שמביאים ראיה להלכה ממי ששמע מרבו שכן הלכה, ואין מביאים ראיה ממעשה שהורה, שמא טעה הרואה ומטעם אחר הורה.

ו"א שמביאים ראיה ממעשה שהרב הורה, ואין מביאים ראיה ממה שאמר הלכה כפלוגי, שמא אמר כן דרך לימודו, עד שיאמר 'הלכה למעשה'. וכן אמרו שאין למדים הלכה מפי הגמרא, כגון אם אמר הרב דרך לימודו מסתבר טעם של חכם פלוני, שמא אם יבוא מעשה לידו ידקדק יותר ויראה טעם אחר בדבר. ולא מפי מעשה, שאם יראה רבו עושה מעשה, אל יקבע הלכה בכך, שמא לא הבין טעם

היה קטן המוטל בעריסה, לא עשאו אלא אפוטרופא כדי שיכבדוהו.

ו. כתב את כל נכסיו לאחר, נתכוין לתת לו במתנה, שהרי אין חושש לכבודו. ואם היה רוצה לעשותו אפוטרופא לפי שאין בניו יודעים בטיב משא ומתן, היה לו לומר בפירוש שממנה אותו לאפוטרופא ולא לכתוב לשון מתנה.

ז. כתב כל נכסיו לאשתו ארוסה או לאשתו גרושה, הרי זו מתנה, שמאחר שאין לבו גס בהם, אינו חושש לכבודם ולא עשאם אפוטרופא.

ח. כתב כל נכסיו לאשתו במקום שיש לו אחים, או שיש לו בנים מאשה אחרת, לא קנתה, שנתכוין לעשותה אפוטרופא כדי שיכבדוהו.

י. כתב כל נכסיו לבת במקום שיש לו בנים, לרבינא בשם רבא לא קנתה, שנתכוין לעשותה אפוטרופא כדי שיכבדוהו. (כמו שמצאנו במזונות שחששו לכבוד הבנות יותר מן הבנים). ולרב עזירא בשם רבא נתכוין לתת לה במתנה.

דף קל"ב

א. בגמרא נסתפקו, אם הדין שהכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא, נאמר רק בשכיב מרע, ומשום שרוצה שישמעו לדבריה לאחר מותו, אבל בריא שכתב כל נכסיו לאשתו, נתכוין לתת לה

ג. והבנים נוטלים אותה בתורת 'ירושה' ולא בתורת מתנה, שהרי אין טורפים ממשועבדים, ואילו היתה מתנה היתה חלה מעכשיו, אבל לשון ירושה אינו אלא לאחר מיתה. ולפיכך שנה רבי בלשון כתובת בנין דכרין 'אינון ירתון כסף כתובתין' ולא 'יסבון' (שהוא לשון מתנה). וגם לחכמים שאין אדם יכול להוריש בירושה אפילו למי שראוי ליורשו, תנאי בית דין הוא שיירשו הבנים את כתובת אמם. ומטעם זה הוא מועיל אע"פ שהבנים לא היו בעולם בשעת נישואין, ואין אדם מקנה למי שאינו בעולם (גם לרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם).

ד. הבנות ניזונות מנכסי האב לאחר מיתתו, אפילו אם לא כתב בכתובה 'בני נוקבן דיהויין ליכי מינאי יהויין יתבן בביתי ויתזנן מנכסאי עד דתילקחן לגוברין', שהוא תנאי בית דין. וכמו שהבנים אין יורשים את כתובת אמם אלא לאחר מיתת האב, כך הבנות לא יזונו אלא לאחר מיתתו.

ה. הכותב כל נכסיו לאשתו (בלשון מתנה), לא עשאה אלא אפוטרופא, שאומד הדעת הוא שאין אדם מניח את בניו ונותן הכל לאשתו, ולא נתכוין אלא לעשותה אפוטרופא, כדי שיחלקו לה בניו כבוד, שיהיו כפופים לה, שהיא תפרנס אותם מן הנכסים כפי אומד דעתה. וכן אם כתב כל הנכסים לאחד מן הבנים, אפילו

זו היא מוחלת שעבוד כתובתה מנכסים אלו.

ה. מי שהלך בנו למדינת הים, ושמע שמת בנו, ועמד וכתב כל נכסיו לאחרים, ואחר כך בא בנו, לת"ק מתנתו מתנה. ולר' שמעון בן מנסיא אין מתנתו מתנה, שאילו היה יודע שבנו קיים לא כתבן. ופסק רב נחמן הלכה כדבריו.

ו. הכותב נכסיו לבניו, וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, למסקנת הגמרא:

לשיטת חכמים (כפי שפירשם רבי יהודה), אם היתה שם בשעה שחילק לבניו, וקיבלה עליה, אבדה כתובתה, שחזקה אין אדם רוצה שנותנים ממונו בפניו ומחזיק את המתנה לקיימה אא"כ עושה בלב שלם. אבל אם היתה שם ולא קיבלה עליה, אלא שתקה, או שקיבלה עליה ולא היתה שם, לא אבדה כתובתה, שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.

לשיטת רבי יוסי אם קיבלה עליה, אבדה כתובתה אפילו אם לא כתב לה קרקע כל שהוא. ואם כתב לה, אבדה כתובתה אע"פ שלא קיבלה עליה, שמכיון שעשאה שותף בין הבנים מחלה. וכדבריו פסק רב נחמן.

ז. רבא נסתפק מה הדין בבריא שכתב נכסיו לבניו, וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, אם אבדה כתובתה לרבי יוסי או לא. שמא לא אמרו כן אלא בשכיב מרע, שיודעת שאין לו נכסים יותר ולא יהיו לו עוד, והיה לה לערער על המתנה, וכיון

מתנה גמורה. או שגם בבריא הוא רוצה לעשותה אפוטרופא, כדי שמעתה ישמעו לדבריה, שידעו שעתידים להיות כפופים לה. ולא נפשט.

ב. הכותב פירות נכסיו לאשתו, וכגון שהפירות בעין, או שהקנה לו קרקע לפירותיה, גובה כל כתובתה מן הקרקע, שבשביל מתנה זו לא מחלה שעבוד כתובתה שעל הקרקע. ואם כתב לה קרקע ופירות למחצה לשליש או לרביע, גובה כתובתה מן השאר.

ג. ואם כתב כל נכסיו לאשתו (באופן של מתנה גמורה, ולא שעשאה אפוטרופא, וכגון ארוסה או גרושה), ויצא עליו שטר חוב שקדם למתנה זו (ולא קדם לכתובה), והוא בא לגבות ממנה, לרבי אליעזר תקרע מתנתה, ותעמוד על כתובתה, שרק לייפות את כוחה נכתבה מתנה זו, שתזכה במותר נכסים יותר על כתובתה, אבל לא מחלה על כתובתה באופן שאין יכולה לירד למתנתה. ולחכמים תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה, ונמצאת קרחת מכאן ומכאן, שמחלה שעבוד כתובתה מהנכסים שנתן לה, הואיל ובמתנת חנם באו לידה, ואינה נותנת אל לבה שמא יבא בעל חוב ויטרפם בחובו.

ד. רב נחמן פסק הלכה כחכמים שיוצאת קרחת מכאן ומכאן, שיש אומדנא שהאשה רוצה במתנה זו כדי שיצא הקול שהיא נאמנת וחשובה אצל בעלה, ובהנאה

דף קל"ג

א. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר, ולא פירש לא לשון מתנה ולא לשון ירושה, אם אותו מקבל מתנה ראוי ליורשו, כגון שהוא בן בין הבנים, נוטלם משום ירושה, לרבי יוחנן בן ברוקה שאדם יכול להוריש למי שראוי ליורשו, ואם אינו ראוי ליורשו, נוטלם משום מתנה.

ב. ולפיכך, אם הוסיף השכיב מרע ואמר 'ואחריו יהיה לפלוני', אם הראשון ראוי ליורשו ונטלם בירושה, אין לשני אחריו כלום, שמכיון שעשאו יורש וזכה בדין תורה, אינו יכול לעקור תורת ירושה ממנו, שירושה אין לה הפסק, ותנאו אינו מועיל שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה. אבל אם הראשון אינו ראוי ליורשו ונטלם משום מתנה, זכה השני לאחר שימות הראשון.

ג. מי שנתן נכסיו במתנת שכיב מרע, אלמנתו ניזונת מהם כמו שהיא ניזונית מנכסי היורשים, ואע"פ שאינה ניזונת ממתנה גמורה, שאין גובים מנכסים משועבדים למזון האשה והבנות, ממתנת שכיב מרע שהיא מדרבנן, גובים.

ד. בעת שהצדיקים צריכים לישועה, הקב"ה ממציאה להם, שנאמר 'בעתה אחישנה'. וכך היה אצל רב עיליש, שזימן לו הקב"ה את רבא כדי שלא יכשל בהוראה.

ששתקה וודאי נתרצית, אבל בבריא, שתקה לפי שסברה שיקנה נכסים לאחר מכן ותגבה מהם, ולא מחלה. או שמא מאחר שעתה אין לו עוד נכסים היה לה למחות, וכיון ששתקה מחלה שעבוד כתובתה מנכסים אלו. ולא נפשט.

ה. ולא אמרו שאבדה כתובתה אלא כשהקנה לאשתו קרקע, ואפילו אם הקנה לה דקל אחד לפירותיו, אבל אם הקנה לה מטלטלין, כגון פירות תלושים, לא אבדה כתובתה.

ט. נתן שלישי מנכסיו לבת אחת, ושלישי מנכסיו לבת שניה, ושלישי לאשתו, אין לה כתובה משני שלישים שנתן לבנות. ואם לאחר מכן מתה אחת מבנותיו, גובה כתובתה משליש זה, שהרי ירש את השליש מן הבת, וכאילו קנה נכסים לאחר מכן, שלא מחלה את שעבוד כתובתה מהם, אף על פי שחזר וקנה אותם נכסים עצמן.

י. ולא אמרו שאבדה כתובתה אלא כשחילק את כל הנכסים לבניו, אבל אם הניח חלק מנכסיו שלא נתן, אפילו אם לא היה דקל אחד, לא מחלה את כתובתה, שמכיון שהניח לה מקום לגבות הימנו לא ערערה, שרצתה להמתין עד שישומו בית דין את הדקל ותטרפנו, ולאחר מכן תערער על הבנים ותטרוף מהן את המותר.

כמשה רבינו, שלשים ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון, עשרים בינוניים. גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל, ובשעה שישב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו נשרף. קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי, שלא הניח מקרא ומשנה, גמרא הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים (גזירות חכמים), ק"ו גזרות שוות תקופות וגיטריות, משלות כובסים ומשלות שועלים שיחת שדים ושיחת דקלים ושיחת מלאכי השרת, מעשה מרכבה, היות דאביי ורבא. לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא.

ד. האומר על פלוני 'זה בני', נאמן. ונאמנותו מועילה לשני דברים: א. ליורשו, שמתוך שהיה יכול ליתן לו נכסיו במתנה, נאמן לומר שהוא בנו ויירשנו. (אבל על נכסים שבאו לו לאחר מיכן, אינו נאמן, כיון שאין יכול להקנותו. ולא אמרה תורה 'יכיר' אלא כשידוע שהוא בנו ואומר עליו בכור הוא ויטול פי שנים, אבל כשאין ידוע שהוא בנו, אין נאמן אלא משום מיגו). ב. ונאמן לפטור את אשתו מייבום, ואע"פ שמוחק שיש לו אחים, והיא בחזקת איסור לשוק, נאמן במיגו שהיה יכול לפטרה בגט.

ה. האומר על פלוני 'זה אחי', ורוצה שיירש יחד עם שאר אחיו, והאחים אומרים אין אנו יודעים, אינו נאמן אלא לחלקו, כגון אם יש שני אחים חוץ מאותו פלוני, והוריש להם אביהם שלש שדות, כל אחד

ה. הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בנו, מה שעשה עשוי, אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו.

ו. לרשב"ג, אם לא היו בניו נוהגים כשורה זכור לטוב. אבל לחכמים לא יעביר אדם נחלה אפילו מבן רע לבן טוב, וק"ו שלא יעביר מבן לבת. וכן פסק שמואל.

דף קל"ד

א. מי שהיה אביו מודר הימנו הנאה, והיה משיא את בנו, ורצה להזמין את אביו לסעודה, ואמר לחבירו חצר וסעודה נתונים לך במתנה, והן לפניך ויבוא אבא ויאכל עמנו, והלך המקבל והקדישן לשמים, אינה מתנה, שכל מתנה שאין דין זה נוהג בה שתהא מוקדשת אם הקדישה, אינה מתנה, הואיל וגילה דעתו שע"מ כן נתנה לו שלא יקדישה.

ב. מי שלא היו בניו נוהגים כשורה, וכתב נכסיו לאחר, והלך המקבל ומכר שלישי, הקדיש שלישי, והחזיר לבניו שלישי, דבריו קיימין. ואין אומרים שמאחר שעבר על דברי המת, שהרי המת לא רצה שיהיו לבניו, המתנה בטילה לגמרי (וכדין מי שאביו מודר הנאה שנתן כדי שיהנה ממנה אביו), שמכיון שנתן בסתם ולא פירש ע"מ שתהנה בהם אתה ולא יהנו בני, הרי זו מתנה גמורה.

ג. שמונים תלמידים היו להלל הזקן, שלשים ראויים שתשרה עליהם שכינה

לגרשה. ודווקא מכאן ולהבא, כגון אם אמר גרשתי את אשתי סתם, או שאמר עכשיו גרשתי, שאינו מעיד עליה אלא לפטרה מכאן ולהבא, בין לזנות בין ליפטר מייבום, וגם כדי שתוכל להנשא לכל מי שתרצה בחיי בעלה, ומה לו לשקר, הלא אם ירצה מגרש לה בפנינו.

אבל למפרע אינו נאמן, וכגון אם עמד לפנינו באחד באייר, ואמר גרשתי אותה כבר א' בניסן, אין נאמן להחזיקה כמו מגורשת למפרע, ואם יעידו עדים אחרי כן שזינתה בט"ו בניסן, הרי היא בחנק כדין אשת איש, שאין כאן מגו, שהרי אינו יכול עתה באחד באייר לעשות לה גט שתגרש בו למפרע.

ט. ולשיטה זו נחלקו אמוראים כשאמר גירשתיה מאתמול, אם נאמן לענין מכאן ולהבא, י"א ש'פליגין דיבורא', ולמפרע אינו נאמן, אבל למעתה ואילך נאמן. וי"א 'לא פליגין דיבורא', ואין נאמן אלא כשאומר גירשתי את אשתי סתמא, או גירשתיה עכשיו, אבל אם אמר גרשתי למפרע אין נאמן כלל.

וי"א (להלן קלה). שגם האומר גרשתי עתה אינו נאמן אפילו להבא, אין אומרים 'מגו' משום בידו לגרשה, שהרי רגלים יש לדבר שלא גרשה, שאם גרשה היה לזה קול.

י. האומר 'איש פלוני בא על אשתי', הוא ואחר מצטרפין להרוג את הבועל, אבל לא

מן השנים נוטל שדה ומחצה, וזה שהודה על השלישי שהוא אחיו, נותן לו מחלקו חצי שדה, אבל על החצי שביד השני צריך להביא ראיה כדי להוציא ממנו. (ואם אותו פלוני ברי שהוא אחיהם, י"א שנוטל גם מן השני, ש'ברי ושמא ברי עדיף'. ורק אם הפלוני הוא ספק, אינו מוציא, ש'שמא ושמא' הוא. להלן קל"ה).

ו. ואם מת אותו פלוני לאחר שנתן לו האח שהודה לו חצי השדה, תחזור חצי השדה לזה שנתנה, ושאר אחים אין יורשים עמו, שאומר להם הרי החזקתם בנחלה הראויה לו מאבינו, אותה טלו לכם, שהרי לא מחל לכם חלקו, ועד עתה בתורת גזל היתה בידכם, ועתה תירשוהו מן הדין, וגם אני אירש חלקי שנתתי לו. אבל אם נפל לו ירושה בחייו ממקום אחר, או שקנה נכסים, ומת, יורשים גם האחים עמו, שהרי הודה להם שאחיהם הוא. (והם אין יודעים בדבר. אבל אם הם אומרים ברי שאינו אחיהם, אינם יורשים. להלן קלה).

ז. מי שלא היה מוחזק לא שיש לו אחים ולא שיש לו בנים, ואמר בשעת מיתתו יש לי בנים, ואשתי פטורה מייבום, נאמן, שבין כך היתה אשתו בחזקת שאין זקוקה ליבם, וכשאמר יש לה בנים הוא מעמידה על חזקתה. אבל אם אמר יש לי אחים והיא זקוקה לייבום, אין נאמן, שאינו יכול להוציאה מחזקתה.

ח. בעל שאמר גרשתי את אשתי, י"א שנאמן לפטרה מייבום, הואיל ובידו

אותה על חזקתה, ואיסור קל הוא אם נשאת לכהן.

ד. האומר לחבירו מנה לי בידך, והלה אומר איני יודע, י"א שהוא פטור, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. וי"א שהוא חייב, ש'ברי ושמא ברי עדיף'. אבל מי שאמר לחבירו מנה לאחר בידך, ואותו אחר אינו יודע, לדברי הכל פטור, כי 'שמא ושמא' הוא, וזה שטוען ברי אינו בעל דברים.

ה. האומר על פלוני 'זה אחי', ורוצה שיירש יחד עם שאר אחיו, והאחים אינם יודעים, אינו נאמן אלא לחלקו, אבל על החלק שביד שאר אחים, צריך להביא ראיה ולהוציא מהם. וי"א שאם אותו פלוני ברי שהוא אחיהם, נוטל גם מן האחים, ש'ברי ושמא ברי עדיף'. ורק אם הפלוני הוא ספק, אינו מוציא, ש'שמא ושמא' הוא.

ו. ואם מת אותו פלוני לאחר שהאח שהודה לו נתן לו חלקו, תחזור חלקו לזה שנתן, ושאר אחים אין יורשים עמו, שאומר להם כבר החזקתם בנחלה הראויה לו מאבינו. ואם נפל לו ירושה בחייו ממקום אחר, או שקנה נכסים ומת, יורשים גם האחים עמו, שהרי הודה להם שאחיהם הוא. ודוקא כשהם אין יודעים, אבל אם אומרים ברי שאינו אח שלנו, אינם יורשים.

ז. ואם השביח אותו פלוני את השדה שנתן לו האח שהודה לו, אם הוא שבח

להרוג את האשה, שאין אדם כשר להעיד על אשתו. ו'פליגין דיבורא' לדברי הכל, כיון שיש כאן שני גופים, שכלפי בועל אנו מאמינים בכל עדותו, וכלפי האשה אין מאמינים לו.

דף קל"ה

א. האומר לפני מיתתו שאשתו מותרת ואין זקוקה לייבום, י"א שמותרת, שכוונתו לומר שגירשה, ונאמן מכאן ולהבא לפי שבידו לגרשה. (אבל לכהן אסורה משום גרושה). וי"א שאין אדם נאמן לומר גרשתי את אשתי אפילו מכאן ולהבא, ואסורה.

ב. מי שהיה מוחזק שאין לו אחים, וידוע שאין לו בנים, ואמר בשעת מיתתו שאין לו אחים, ובני העיר אומרים שבמדינת הים יש עדים היודעים שיש לו אחים, י"א שאין לנו אלא מה שענינו רואות, ומאחר שעתה אין עדים, נאמן מה שאמר בשעת מיתה שאין לו אחים, במיגו שהיה יכול לגרשה. וי"א שחוששים שמא יש עדים ואין מתירים אותה, שאין מקילים באיסור אשת איש.

ג. בת שנשבת בין הגויים ונשתחררה, ואמרה נשביתי וטהורה אני, ויש עדים במדינת הים שנטמאת, מותרת לכהן, שהרבה הקילו חכמים בשבויה, וסתם אשה משמרת עצמה מזנות, ומעמידים

לו הגוף מהיום ופירות לאחר מיתה. אבל אם לא כתוב בה 'מהיום' אינו קונה, שאין מתנה לאחר מיתה, שאין כח לאדם ליתן עתה דבר שלא יוכל להקנות בזמן שהוא רוצה שתתקיים המתנה, ולאחר שמת ונקבר אינו יכול ליתן.

יא. שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני, ומת קודם שכתבו ונתנו לו, אין כותבין ונותנים לו את המנה, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה.

יב. ואם כדי ליפות כחו של מקבל מתנה צוה השכיב מרע לכתוב לו את השטר שתהיה לו לעדות על מתנה זו, אבל לא נתכוין לעכב המתנה שלא יקנה אלא בשטר, וכגון שאמר תנו, וגם כתובו וחתומו, כותבים ונותנים לאחר מיתה.

יג. אבל בריא שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת, אפילו אם היה מייפה את כוחו, אין כותבים ונותנים לאחר מיתה, שדבריו אינם ככתובים ומסורים ואין יכול להקנות אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה.

יד. שכיב מרע שכתב נכסיו לאחד, וחזר וכתב לאחר, שני קנה וראשון לא קנה, ששכיב מרע יכול לחזור במתנתו, וכיון שכתב לשני חזר בו מן הראשון. ועל זה אמרו 'דייתיקי מבטלת דייתיקי'.

המגיע לכתפים, כלומר פירות גמורים, הם כנכסים שנפלו לו ממקום אחר, וכל האחים יורשים אותו. ואם לא הגיע לכתפים, כגון דקל שנתעבה, או שדה שהעלתה שרטון מאליה, נסתפקו בגמרא אם השבח הוא כנכסים שנפלו לו וכולם יורשים, או לא. ולא נפשט.

ה. מי שמת, ונמצאת 'דייתיקי' קשורה על ירכו, והוא שטר צוואת שכיב מרע שמקנה לאחד לאחר מיתה, אינו כלום, ואפילו אם לאחר מיתתו החזיק בשטר זה שנכתבה לו המתנה, לא קנה, שלא אמרו שצוואת שכיב מרע קונה לאחר מיתה אלא בצוואת פיו, אבל כשכתב בשטר לא גמר להקנותו אלא בקבלת השטר, ואין שטר לאחר מיתה.

ט. אבל אם זיכה השכיב מרע בחייו ע"י שטר זה, אע"פ שלא נכתב לשם אותו האיש, כגון שאמר לשמעון נכסים הכתובים בשטר זה (שכתבתי ע"ש ראובן), אני מקנה לך בקבלת השטר שתקבל ממני, קנה, דלא גרע מצוואת פיו. ואע"פ שאינו מקנה לו אלא לאחר מיתה, שלא כתוב בה 'מהיום', שכתוב בה דא תהא למיקם ולהיות אחר מיתתי, קנה המקבל לאחר מיתה בלא קנין, אע"פ שאינו ראוי ליורשו, ש'דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים'.

י. מתנת בריא שכתוב בה 'מהיום' ולאחר מיתה, הרי היא כמתנת שכיב מרע, שאינו קונה אלא לאחר מיתה, שמשמעו שמקנה

דף קל"ז

מהיום. אבל אם כתב בראש השטר 'וקנינא' ובסופו אקנייה, אין כאן ייפוי כח וצריך לכתוב מהיום, שאין זה אלא קנין אחד, שמפרש מה שאמר 'וקנינא מיניה', היאך היה, שהקנה לנו ואמר כך וכך אני נותן וכו'.

ג. הכותב לאשתו גט 'מהיום ולאחר מיתה', הרי היא ספק מגורשת, ואם מת, חולצת ולא מתיבמת, ואם קיבלה קידושין מאחר, צריכה גט משניהם, שאפשר שנתכוין ל'תנאי', שמעכשיו יהא גט אם אמות, ואפשר שנתכוין ל'חזרה' ורוצה לגרש לאחר מיתה, ואין גט לאחר מיתה.

ד. הכותב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה, האב אין יכול למוכרם לאחר לגמרי, מפני שהן כתובין לבן, והגוף שלו כבר מעכשיו. והבן אינו יכול למכור לגמרי בחיי האב, מפני שהן ברשות האב לאכול פירות.

ה. ואם מכרן האב, פירותיהם מכורים ללוקח עד שימות האב, וכשימות האב יטול הבן גם גוף גם פירות. ואם מכרם הבן בחיי האב, אין ללוקח פירות עד שימות האב, שהרי הוא כבן, וכשימות האב (והבן קיים), יש ללוקח גוף ופירות.

ו. ואם מכר הבן בחיי האב, ומת הבן בחיי האב, נחלקו אמוראים בדבר:

לרבי יוחנן לא קנה לוקח, אפילו לכשימות האב אחר כך, שקנין פירות שיש לאב בנכסים הוא כקנין הגוף, ולא היה הבן יכול למכור אלא ע"מ שיבואו לידו, וכיון שלא

א. בריא הרוצה לישא אשה, ויש לו בנים מאשה קודמת, ואינו רוצה לשעבד נכסיו לאשתו פן יפסידו בנים שיש לו מאשתו ראשונה, ורוצה לכתוב להם נכסיו לאחר מותו, אלא שיאכל פירות בחייו, לרבי יהודה צריך לכתוב מהיום ולאחר מיתה, שמשמעו מהיום יהא קנוי לך הגוף לבדו, ולאחר מיתה תהא נגמרת המתנה ותאכל גם הפירות. אבל אם לא כתב 'מהיום' רק לאחר מיתה, לא קנו, שאין מתנה לאחר מיתה, כיון שבאותה שעה אין לו חלק בהן שיוכל להקנותן.

ולרבי יוסי אין צריך לכתוב מהיום, שזמנו של שטר מוכיח עליו שמאותו זמן התחילה המתנה. שאם לא נתכוין להקנות אלא לאחר מיתה, למה לו לכתוב הזמן. והלכה כדבריו.

ב. ואם היה שטר שכתוב בו קנין, י"א שרבי יהודה מודה לרבי יוסי שאין צריך לכתוב מהיום, ולא נחלקו אלא בשטר עדות שיש בה זכרון דברים בלא קנין. וי"א שאם בתחילת השטר כתוב 'אקניה', כלומר שכתב הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו, ובסוף השטר כתוב 'וקנינא מן פלוני לפלוני ככל מה דכתוב ומפורש לעיל' (לפי שצריך לחזור על ענינו של שטר בשיטה אחרונה), אין צריך לכתוב מהיום גם לרבי יהודה, שמשמע שהקנה לו קנין יתירא לייפות את כוחו לקנות

את גוף הנכסים, ולא מכר אלא פירות כל זמן שהראשון בחיים. ולרשב"ג אין השני מוציא מהלקוחות, שאין לו אלא מה ששייר ראשון. ודווקא בדיעבד מכירת הראשון מכירה, אבל לכתחילה לא ימכור את גוף הנכסים אלא הפירות בלבד, כדי שתתקיים דעתו של נותן, שגילה דעתו שרוצה שישתייר לשני. והלכה כרשב"ג.

ד. וטעם המחלוקת: לרבי יוחנן נחלקו בדין קנין פירות של ראשון, שלדברי רבי קנין פירות אינו כקנין הגוף, ולכך אין מכירת הראשון מכירה גמורה להפקיע מן השני, וגם אין ליורשי ראשון כלום כשאין כאן שני, כיון שלא היה לאביהם אלא קנין פירות שאינו כקנין הגוף. ולרשב"ג קנין פירות כקנין הגוף, ולפיכך מכירתו מכירה גמורה להפקיע מן השני, וגם אם מת שני הרי היא ליורשי ראשון, כיון שיש לו קנין פירות שהוא כקנין הגוף, והנותן כבר סילק עצמו לגמרי מן הנכסים מגוף ופירות. ולריש לקיש, הכל סוברים שקנין פירות אינו כקנין הגוף, ורבי שמעון בן גמליאל סובר שכשומר 'אחריך' נתן לראשון גוף ופירות, שכוונתו לומר לו כל ימי חיך יהא הכל שלך הפרי והגוף, ומה שישתייר אחריך יקבל פלוני. ולפיכך אם כבר מת פלוני בחייו, היא לגמרי של ראשון. ומטעם זה יכול הראשון למכור לגמרי, והשני לא יוציא מן הלקוחות, כיון שהיה לו גוף ופירות.

באו לידו לא קנה לוקח. ולריש לקיש קנה לוקח כשימות האב, שקנין פירות שיש לאב אינו כקנין הגוף, ויכול הבן למכור מה שיש לו.

ז. המוכר שדהו לפירות, לרבי יוחנן מביא ביכורים וקורא, שקנין פירות כקנין הגוף ויכול לומר 'האדמה אשר נתת לי', ולריש לקיש מביא ואינו קורא, שקנין פירות אינו כקנין הגוף.

דף קל"ז

א. האומר נכסי לך, ואחריך יירש פלוני, ואחריו יירש פלוני, ומת המקבל הראשון, קנה שני, מת שני לאחר הראשון, קנה שלישי.

ב. ואם מת השני בחיי הראשון, לדברי רבי יחזרו ליורשי נותן, שלראשון לא נתן אלא פירות, ואין אחריו מי שיקבל לא הגוף ולא פירות, שלא זיכה לשלישי אלא מכח השני, וכיון שהשני לא זכה, שכבר מת קודם הראשון, שלישי גם כן לא יקנה, ולפיכך יחזרו לנותן או ליורשיו. ולרשב"ג יחזרו הנכסים ליורשי הראשון, ואע"פ שלא היו קנויים לראשון אלא לאכילת פירותיהם כל ימי חייו, כיון שהשני הבא אחריו אינו קיים, זכו יורשי הראשון בגוף ופירות.

ג. וכן נחלקו אם מכר הראשון את הנכסים, לשיטת רבי, השני מוציא מיד הלקוחות כשימות הראשון, שלא היה לו כח למכור

ט. האחים שקנו אתרוג בתפוסת הבית, שירשו מאביהם, או שקנו אותו במעות שהוריש להם אביהם, ועדיין לא חלקוהו לאחד מהם, ונטלו אחד מן האחים בלא דעת חבירו, ויצא בו, אם אין האחים מקפידין זה על זה, ויכול לאכלו בלא רשותם, כגון שיש הרבה אתרוגים בתפוסת הבית או שימצאו הרבה אתרוגים בעיר, או שכבר יצאו ואין צריכים לו עוד, יצא. ואם לאו לא יצא, שנאמר 'לכם' שיהא כולו שלו ולא מקצתו.

י. האומר לחבירו אתרוג זה נתון לך במתנה על מנת שתחזירהו לי, ונטלו ויצא בו, אם החזירו יצא, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ואם לא החזירו, לא יצא, שמאחר שלא קיים התנאי, נתגלה למפרע שלא היתה מתנה.

יא. הנותן לחבירו נכסים לכל ימי חייו, ולאחר מותו יחזרו אליו, ונתנם המקבל לאחר, ומת המקבל, חוזרים לנותן גם לר"ש בן גמליאל, שלא אמר רבי שמעון שמכירתו של ראשון מכירה גמורה אלא כשאמר נכסי לך ואחריו לאחר, אבל כשאמר ואחריו לעצמי, לא הקנה למקבל אלא פירות לכל ימי חייו.

יב. האומר לחבירו שור זה נתון לך במתנה על מנת שתחזירהו, והמקבל הקדישו והחזירו, הרי זה מוקדש ומוחזר. אבל אם אמר על מנת שתחזירהו 'לי', אין כאן חזרה, שנתכוין שיחזיר לו דבר הראוי לו,

ה. המשיא עצה למכור בנכסים למי שקיבל ראשון ואחריו לשני, כדי להפקיע כוחו של שני, כשיטת רבן שמעון בן גמליאל שהשני אינו מוציא מיד הלקוחות, הרי זה רשע ערום.

ו. מתנת שכיב מרע לא קנה לאחר מיתה. ולפיכך, מי שקיבל נכסים ואחריו לשני, ונתנם לאחר במתנת שכיב מרע, גם לרשב"ג לא עשה כלום, והשני מוציא מיד המקבל, שהמתנה לא חלה אלא לאחר מיתה וכבר קדמו אחריו.

ז. היו עבדים בין הנכסים, והוציאים הראשון לחירות, לרשב"ג (שהלכה כדבריו) יצאו לחירות, ואין אומרים שלא נתנם הנותן על דעת שיעבור על איסור, שהמשחרר עבדו עובר בעשה. וכן אם עשאן תכריכין למת אסורים בהנאה, ואין אומרים שלא נתנם על דעת לעשותם איסור הנאה.

ח. האומר לחבירו, אתרוג זה נתון לך במתנה, ואחריו לפלוני, הכל מודים שהראשון יוצא בו ידי חובתו, שהרי יש לו קנין פירות, ואין פירות אחרות באתרוג חוץ מלצאת בו ידי חובה, וניתן לראשון כדי שיקיים בו מצות נטילה, ונחשב 'לכם' לפי שאין לשני כח בו כל זמן שראוי לראשון. ואם מכרה או אכלה, לרבי צריך לשלם דמי אתרוג לשני, ולרבן שמעון אין לשני אלא מה ששייר ראשון.

(והם של נותן או של יורשיו, שסובר שכאשר המקבל אינו חפץ במתנה, נשאר של נותן, ואינה הפקר).

ד. שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני, ושלוש מאות לפלוני, וארבע מאות לפלוני, אין אומרים כל הקודם בשטר זוכה, שלכולם נתכוין ליתן יחד. ולפיכך, אם יצא עליו שטר חוב (קודם שקיבלו המעות, או לאחר שכבר קיבלו וקרקעות היו ומשועבדות לבעל חוב), גובה מכולם לפי החשבון. כגון אם בעל חוב טורף תשע דינרים, גובה שנים ממי שקיבל מאתים, ושלוש מן השלוש מאות, וארבע דינר מן הארבע מאות.

ה. אבל אם אמר תנו מאתים זוז לפלוני, ואחריו לפלוני, ואחריו לפלוני, כל הקודם בשטר זוכה. לפיכך אם יצא עליו שטר חוב, גובה מן האחרון תחילה. ואם אין לו כדי החוב, גובה את המותר משלפניו, ואם אין לו גובה משלפני פניו.

ו. שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני בני בכור כראוי לו, לרבי עקיבא נוטל את המאתים זוז וגם את חלק בכורתו, ש'כראוי לו' לשון מיותר הוא, וכל ייתור לשון בא לייפות את כוחו, ולפיכך נתן לו מאתיים נוסף על חלק בכורתו. ואם אמר 'בבכורתו' ולא אמר 'כראוי לו', אין נוטל אלא אחד מהם, וידו על העליונה, שאם חלק בכורתו פחות ממאתים, נוטל מאתים, ואם חלק בכורתו הוא יותר, נוטל חלק בכורתו.

וכיון שלא קיים התנאי נתגלה למפרע שלא היה שלו ואין יכול להקדישו.

דף קל"ח

א. הכותב נכסיו לאחר, ואמר הלה אי אפשי בהן, אם מתחלה כשמסר לו את השטר צווח, לא קנה שאין מזכין לאדם בעל כרחו. (ואינה חוזרת לנותן שהרי סילק עצמו מהם, אלא הפקר הם וכל המחזיק בהם זכה. כשיטת ריש לקיש בכריתות). ואם כשקיבל את השטר שתק, ולאחר מכן צווח, קנה, שלאחר שכבר זכה אין מועיל מה שאמר אי אפשי במתנה זו להוציאה מרשותו, עד שיתננה בלשון מתנה לאחרים או שיפקירם.

ב. ואם זיכו לו נכסים ע"י אחר בפניו, ושתק, וכשבאו למסור לו את השטר צווח, לת"ק קנה כששתק מתחילה, ועתה הוא חוזר לפיכך הוא צווח. ולרשב"ג לא קנה, שהוכיח סופו על תחילתו שמתחילה לא רצה לקנות, ולא צווח מתחילה לפי שעדיין לא הגיעה לידו.

ג. ולפיכך, הכותב נכסיו לכהן והיו בהן עבדים, ואמר הלה אי אפשי בהן, אם צווח מתחילה, לא קנה, ואין העבדים אוכלים בתרומה. ואם שתק ולבסוף צווח, קנה, ואוכלים בתרומה. ואם זיכה לו ע"י אחר, וכשהגיע שטר לידו צווח, לת"ק קנה ואוכלים בתרומה, כיון ששתק מתחילה. ולרשב"ג לא קנה ואין אוכלים בתרומה.

ט. יבם ויבמה שבאו לפנינו לחלוץ, ואין אנו יודעין שזה יבם שלה, לשיטת רבא אין נזקקין להם ב"ד לחלוץ, שחוששים שאם תבוא לינשא אצל ב"ד אחר ע"י חליצת ב"ד ראשון שחלצו לה בלא הכרה, יתירוה בית דין שני, ויטעו לומר שלא חלצו לה בית דין ראשון אא"כ הכירו שזה יבם שלה, ולא ידעו שמעיקר הדין חולצים אף על פי שאין מכירין, ולפיכך תקנו שאין חולצין אא"כ מכירין. ומטעם זה אין אין בית דין נזקקין למיאון הקטנה שיש לה נישואין מדרבנן, עד שיכירו את שניהם.

ומאחר שתיקנו שאין חולצין אלא אם כן מכירין, כותבים עדים גט של חליצה ומיאון להתירה אף על פי שאין מכירין, שבודאי בית דין הכירו כשחלצו ומיאנו. ולפיכך אם כתבו לה עדים ראינו שחלצה ומיאנה מפלוני, אפילו לא כתבו בו שהכרנו אותם, הרי היא ניסת בעדות זו.

ולא חששו לב"ד טועים אלא בחליצה ומיאון, לפי שסומכין על בית דין שבוודאי הכירום, אבל לא חששו שיטעו ב"ד לסמוך על עדים שהעידו על צוואת שכיב מרע, שידקדקו אחר העדים אם הכירו בדבר או לא.

דף קל"ט

א. הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, קנה הבן את הגוף מהיום והפירות לאחר מיתה. ולפיכך האב יכול להאכיל בחייו את

ז. וכן אם אמר תנו מאתים זוז לאשתי כראוי לה, נוטלת מאתים וגם את כתובתה. ואם אמר בכתובתה, ידה על העליונה, שאם רצתה נוטלת את המאתים, ואם רצתה נוטלת את כתובתה. וכן אם אמר תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי כראוי לו, נוטל מאתים זוז וגם את חובו. ואם אמר בחובו ולא אמר 'כראוי לו', נוטלם בחובו.

ח. שכיב מרע שאמר מנה יש לי אצל פלוני, לרבי מאיר העדים כותבים מה ששומעים, זכרון עדות שהיתה בפנינו שאמר פלוני שכיב מרע שפלוני חייב לו מנה, ומה ששמענו כתבנו וחתמנו. אף על פי שאין מכירים את הלוה, או אין יודעים אם נתחייב לו. ולפיכך, צריכים היתומים להביא ראיה כדי שיוכלו לגבות מאותו פלוני, שעדים הללו לא כתבו אלא מה ששמעו מפי השכיב מרע, ולא ידעו אם יש ממש בדבריו אם לאו.

ולחכמים, אין העדים כותבים אלא אם כן מכירים, שחוששים לבית דין טועים שיראו שכתבו העדים, ויסברו שלא כתבו צוואתו עד שחקרו תחלה היטב, וידעו שדבריו אמת. ולפיכך היתומים גובים מהלוה ע"י שטר זה ואין צריכים ראיה אחרת. ויש מחליפין השיטה, שלרבי מאיר אין כותבים אא"כ מכירין, משום חשש של בית דין טועים, ולחכמים כותבים. ולהלכה כותבים, ואין חוששים לבית דין טועים.

הבית. אבל אם כבר נשאו הגדולים בחיי אביהם, ורצו גם הקטנים ליטול צרכי נישואין לאחר מיתת האב מתפוסת הבית, אין שומעין להם, אלא מה שנתן אביהם בחייו נתן. וכן אם הניח בנות לבד, ונשאו הגדולות לאחר מיתת האב מתפוסת הבית, ישאו גם הקטנות. אבל אם נשאו גדולות בחייו, אין נותנין צרכי נישואין לקטנות.

ו. היו לו בנים ובנות, והניח נכסים מרובים, הבנות נזונות מן הבנים משום תנאי כתובה. אבל אם לא הניח אלא בנות, אין הקטנות ניזונות מן הגדולות, שאין תנאי כתובה של מזון הבנות בזמן שהן יורשות את כל הנכסים.

ז. גדול האחים, הנושא ונותן בנכסים שהניח האב, שלבש בגדים נאים מתפוסת הבית, לא יטלו האחים כנגדו, שיש להם הנאה מכך שיהיו דבריו נשמעים. (אבל לכתחילה אין לבזבז בממון אחיו כל כך). ואם הוא אדם בטל שאין להם ריוח בדבר, נוטלים כנגדו.

ח. בעל היורש את אשתו, פעמים שעשאוהו חכמים כיוורש, ופעמים שעשאוהו כלוקח: א. לענין חזרה ביובל, עשאוהו כיוורש, שאין צריך להחזיר ביובל את הקרקע שירש ממנה כדין הקונה קרקע שמחזיר ביובל.

ב. מכרה האשה נכסי מלוג בחייו, עשאוהו כלוקח, והוא מוציא מיד הלוקחות, לפי שמקחו קדם, שהוא לוקח ראשון משעה

הפירות שתלש לכל מי שירצה. ופירות התלושים שהיו בשעת מיתה, הרי הן של כל היורשים.

ב. אבל פירות שהניח מחובר לקרקע בשעת מיתתו, אף על פי שעומדים לתלוש, הוא של בנו מקבל מתנה. ודוקא כשכתב נכסיו לבנו, אבל הכותב נכסיו לאחר, ונתן לו גוף מהיום ופירות לאחר מיתה, אפילו מה שהניח מחובר לקרקע בשעת מיתה הן של יורשים, שדעתו של אדם קרובה אצל בנו יותר מאחר.

ג. וכן אם כתב לבנו, והלך הבן, ומכר את הנכסים בחיי האב, ומת האב, ויש בנכסים פירות מחוברים לקרקע, ולאחר זמן מת האב, לא זכה הלוקח אלא בגופה של קרקע, אבל הפירות אע"פ שהם מחוברים, הם של יורשים. שלא הקנה לו האב גוף הנכסים לאחר מיתה עם הפירות המחוברים בהן, אלא כדי שיזכה בהן הוא עצמו, אבל לא שיזכה בהן לוקח שקנה ממנו בחייו. (וי"מ שהבן עצמו לא מכר ללוקח אלא הגוף, ולא הפירות המחוברים).

ד. מי שמת, והניח בנים גדולים וקטנים, או בנות גדולות וקטנות, אין נותנים פרנסה ומזונות מתפוסת הבית לכל אחד לפי צרכיו, אלא חולקים בשוה.

ה. ואם נשאו הגדולים נשים, ועשו צרכי חופה מתפוסת הבית לאחר מיתת אביהם קודם חלוקה, ישאו גם הקטנים מתפוסת

למסקנא, המלוה מוציא מיד הבעל כדין מלוה על פה שגובה מן היורשים, שבמקום הפסד עשו אותו כיורש, והרי יש כאן הפסד של מלוה. רשב"ם).

ט. בנות גדולות שנשאו, ונטלו צרכי חופה מתפוסת הבית, ולא נשאר בתפוסת הבית לצרכי נישואין של קטנות, נוטלות הקטנות מבעליהם של הגדולות אף על פי שמתו. וגם אם הבעל חשוב כלוקח בירושת אשתו, ואין מוציאים מלוה על פה מן הלקוחות, פרנסת נישואין יש לה קול ודינה כמלוה בשטר.

י. חלק בכורה אינה חוזרת ביובל לאחים, שהתורה קראתו 'מתנה', שנאמר 'לתת לו פי שנים'.

שנשאת. (ואילו לא היה אלא יורש, לא היה יכול להוציא מהם, כיון שהאשה שמורשת אותו מכרה, אין בו כח לירש מה שמכר המוריש). ולא חשו חכמים להפסד של לקוחות, שלא היה להם לקנות נכסים מאשה היושבת תחת בעלה.

ג. לענין מזון אלמנת אבי אשתו, עשאוהו חכמים כיורש כדי שלא תפסיד האלמנה, ויש לה מזונות מנכסים שירשה הבת מאביה, גם לאחר שנשאת ומתה וירשה הבעל. שהבעל חשוב כיורש שמוציאים ממנו מזונות האשה, ולא כלוקח שאין מוציאים ממנו מזון האשה.

ד. ולענין אם לוותה האשה ואכלה, ולאחר מכן נשאת ומתה, וירשה הבעל,

הדרן עלך יש נוחלין למסקנא

פרק מי שמת
למסקנא

המגיע להם כשומא של שעת מיתה, והבנים יירשו חלק שהיה מגיע להם באותה שעה, וכל מה שחסרו הנכסים חסרו לבנות ולבנים, לכל אחד כחלקו הראוי לו.

ב. ואם הניח נכסים מועטים ונתרבו, כגון שהוזלו המזונות, יטלו הבנים המותר העודף מכדי מזון הבנות עד שיבגרו, שיש להם תפיסת יד בנכסים גם כשהבנות ניזונות מהם, וברשותם הושבח.

ג. יתומים שקדמו קודם שהעמידו הבנות בדין לתבוע מזונותיהם, ומכרו את הנכסים, אפילו היו הנכסים מועטים, מכירתם מכירה, ואין הבנות מוציאות מן הלקוחות, שאין גובים למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים. (וכ"ש כשמכרו בנכסים מרובים).

ד. מי שמת, והניח בנים ובנות, ואלמנה שיש לה מזונות מתנאי כתובה, ולא הניח נכסים אלא כדי מזון הבנים והבנות עד שיבגרו, נסתפקו בגמרא אם מזון האלמנה

א. מי שמת והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובים, הבנים יירשו והבנות יזונו. ובזמן שהנכסים מועטים, לתנא קמא הבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים, ולאדמון ורבן גמליאל אין טעם לומר שהזכר שראוי לירש בנשים מרובים, יפסיד בנכסים מועטים, אלא אלו ואלו ניזונים יחד.

ב. וכמה הם נכסים מרובים? י"א כדי שיזונו מהם הבנים והבנות שנים עשר חודש. וי"א כדי שיזונו מהם הבנים והבנות עד שיבגרו. אבל אם אין לשניהם עד שיבגרו, מוציאים מהם מזונות לבנות עד שיבגרו, והשאר לבנים.

דף ק"מ

א. הניח האב נכסים מרובים, ונתמעטו, כגון שהוקירו מזונות, או שנתקלקלו הנכסים וחסרו, ואין בהן כדי מזון הבנים והבנות עד שיבגרו, כבר זכו בהם הבנים בשעת מיתת אביהם, ויקחו הבנות חלק

שמחוסר גביה אינו ממעט, ויזונו הבנים והבנות עד שעת טריפת החוב, ולאחר שיטרוף, אם יש מותר יזונו הבנות עד שיבגרו, ואם לאו יפסידו.

ז. מי שמת, והניח אלמנה ובת, ושתייהם תובעות מזונות בתנאי כתובה, ואין בנכסיו אלא בשביל אחת מהן, האלמנה ניזונית והבת תשאל על הפתחים.

ח. הניח בנים ובנות, וטומטום, כשהנכסים מרובים, הזכרים דוחים אותו אצל הנקבות, ואינו יורש עמהם. ולאביי גם הנקיבות דוחות אותו אצל זכרים, שאומרים לו הבא ראייה שזכר אתה ויהיה לך מזונות. ולרבא, לתנא קמא ניזון עם הנקיבות, שממה נפשך או זכר או נקבה הוא, ולפיכך יטול כפחות שבהן. ולרבי שמעון בן גמליאל הוא בריה בפני עצמו, ואין לו לא ירושה עם הבנים ולא מזונות עם הבנות.

ט. ואם היו שם נכסים מועטים, הנקבות דוחות אותו אצל זכרים, שאומרים לו שמא זכר עתה ואין לך מזונות, וישאל על הפתחים.

י. האומר אם תלד אשתי זכר יטול מנה, וילדה זכר, יטול מנה. אמר אם תילד נקיבה תיטול מאתים, וילדה נקיבה, נוטלת מאתים.

יא. אמר אם תלד זכר יטול מנה, ואם תלד נקיבה תיטול מאתים, וילדה זכר או נקיבה, אם ילדה זכר נוטל מנה, ואם ילדה נקיבה

ממעט מהנכסים, ומפרישים מהם מזון האשה והבנות עד שיבגרו, והמותר יהיה לבנים כאילו הם נכסים מועטים, וכשיוציאו הבנים למזונותיהם מה שנשאר להם, ישאלו על הפתחים. או שמזונות האלמנה אינה ממעטת, כיון שלאחר שתינשא לאחר לא יהיה לה, ולפיכך מחשבים כאילו אינה, ומוציאים מן הנכסים לבנות כדי מזונותיהם עד שיבגרו, והשאר יירשו הבנים כדין נכסים מרובים, והאלמנה והבנים יזונו יחד מן המותר. (וי"א, שחשוב כנכסים מרובים שנתמעטו כל זמן שלא נשאת האלמנה, וכבר זכו בהם יורשים, ויזונו הבנים והבנות והאלמנה יחד).

ה. עוד נסתפקו, אם קיבל עליו האב בשעת נישואין לזון את בת אשתו מאיש אחר חמש שנים, ומת, אם היא ממעטת מנכסים מרובים (גם אם נאמר שאלמנה אינה ממעטת), שהרי יש לה מזונות מן הנכסים גם לאחר שתינשא, ויזונו היא והבנות, והבנים ישאלו. או שאינה ממעטת מהנכסים כיון שאם מתה אין לה מזונות, והרי הן כנכסים מרובים שנתמעטו, וכבר זכו בהם היורשים, והבנות יזונו עד שיבגרו, ואותה הבת תזון עמהם.

ו. היה לו בעל חוב, ולא היו הנכסים אלא כדי החוב ומזון הבנות, נסתפקו בגמרא אם החוב ממעט מן הנכסים (שהרי יש לבעל חוב גם לאחר מיתתו), והבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים, או שמכיון

תלד אשתו זכר יטול מנה, ואם תלד נקיבה תיטול מאתים.

וי"א שזו היא שיטת רבי יהודה שמצוה לזון את הבת יותר מן הבן. וי"א שעדיף ליתן לבת רק כשאשתו מבכרת, שבת תחילה הוא סימן יפה לבנים שיבואו אחריה, לפי שהיא מגדלת אותם, וגם שלא ישלוט בו עין הרע.

ג. ה' ברך את אברהם 'בכל'. לרבי מאיר בירכו שלא היה לו בת, ולרבי יהודה בירכו שהיה לו בת ו'בכל' שמה.

ד. לרבי מאיר מצוה לזון את הבנות, וק"ו לבנים, לפי שעוסקים בתורה. ולרבי יהודה מצוה לזון את הבנים, וק"ו לבנות, כדי שלא יזדלזלו.

ה. היתה אשתו יולדת תאומים, ואמר, אם תלד זכר תחילה ונקבה אחריו, הזכר יטול מאתים והנקבה לא תיטול כלום, ואם תלד נקבה תחילה ואחריה זכר, יטלו כל אחד מנה. וילדה זכר ונקיבה, ואין ידוע מי נולד תחילה, הזכר נוטל מנה ומחצה, והנקבה חצי מנה, שלזכר יש מנה ממה נפשך, ומנה שני חולקין מספק, שאם הזכר נולד תחלה הוא שלו, ואם הנקבה תחלה הוא שלה.

ו. מי שאמר 'המבשרני שאשתי ילדה זכר יטול מנה', וילדה האשה זכר, נוטל המבשר מנה. ואם ילדה נקבה, לא יטול כלום. ואם אמר 'אם יבשרני שילדה נקבה יטול מנה', אם ילדה נקבה נוטל המבשר

נוטלת מאתים. (אבל אם ילדה תאומים זכר ונקיבה, לא יטלו כלום).

ואם ילדה טומטום, להאומר בריה בפני עצמו הוא, אינו נוטל כלום. ואם אמר כל מה שתלד אשתי יטול, אפילו הטומטום נוטל. ואם לא היה שם יורש אלא הוא, יורש את הכל.

יב. הרוצה להערים על הבכור להפקיעו מן הכהן ולהקריבו לחובתו, אומר על המבכרת כשהיא מעוברת, מה שבמעיה של זו אם זכר הוא עולה, אם נקבה תהיה שלמים, וילדה טומטום ואנדרוגינוס, לר"ש בן גמליאל אין קדושה חלה עליהם, שהן בריה בפני עצמן, ואינם לא זכר ולא נקבה, ולא חל עליהם לא קדושת שלמים ועולה במעי אמן, ולא קדושת בכור בפטירת הרחם.

דף קמ"א

א. כל שאינו מניח בן ליוורשו (אלא בת), הקב"ה מלא עליו עברה, שנאמר 'והעברתם את נחלתו לבתו', אין העברה אלא עברה, שנאמר 'יום עברה היום ההוא'.

ב. ואף על פי שלענין ירושה הבן עדיף מן הבת, לפי שהבת מעברת את הנחלה למטה אחר, לענין לזון אותם, יותר טוב לאדם להרויח וליתן לבת יותר ממה שנותן לבן, שאין הבת יכולה לחזר אחר מזונותיה כזכר. ומשום כך דרך האדם לומר, שאם

שהמוכר דבר שלא בא לעולם יכול לחזור גם לאחר שבא לעולם, העובר כבר ישנו בעולם, וגם הנכסים בעולם, אלא שצריך לתקן לשונו ולומר נכסיי לעובר זה לכשתלד, שאז ראוי לקנות לגמרי.

ד) לרבי יוחנן, המזכה לעובר לא קנה, אבל המזכה לבנו עובר קנה, הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו. וזו היא שיטת התנא במשנה שאדם יכול לזכות לבנו כשהוא עובר.

ולהלכה, המזכה לעובר לא קנה.

ב. לאביי ירושה הבאה מאליה, לדברי הכל העובר זוכה בה. ולרבא, להאומר המזכה לעובר לא קנה, אין לו כח לזכות גם בירושה הבאה מאליה, ואינו יורש אלא לאחר שיוצא לאויר העולם.

ג. גר שמת, ובזבזו ישראל נכסיו, ושמעו שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת, חייבים להחזיר, כיון שיש לו יורש.

ד. החזירו הכל, ואחר כך שמעו שמת בנו או שהפילה אשתו, מי שהחזיק לאחר מיתת הבן, קנה. אבל מי שהחזיק רק קודם מיתתו, לא קנה. לאביי, לפי שהעובר זכה בירושה בהיותו בבטן אמו, והקנין שהחזיקו בנכסיו קודם שהפילה אמו, אינה כלום. ולרבא, אע"פ שהעובר עדיין לא זכה, לא קנה המחזיק, לפי שלא נתכוין לגמרי להחזיק, שהדבר היה רפוי אצלו שמא יש לו יורשים, וכמו שהוכיח סופו על תחלתו ששמעו שהיה לו בן או

מנה, ואם ילדה זכר אין נוטל כלום. ואם אמר 'אם יבשר על זכר יטול מנה, ואם על נקבה יטול מנה', וילדה זכר או נקיבה, יטול מנה. ואם ילדה תאומים לא יטול כלום. ואם הוסיף גם שאם יבשרני על זכר ונקיבה יטול מנה, נוטל מנה גם אם ילדה זכר ונקיבה. אבל אם הפילה נפל לא יטול, שסתם זכר ונקבה כוונתו על בר קיימא.

ז. אפילו לרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אינו יכול להקנות אלא לדבר שישנו בעולם, אבל לא לדבר שאינו בעולם. (ודין המזכה לעובר, יבואר להלן קמב.).

ח. לרבי יוסי עובר יורש את אביו. (וגם אם אי אפשר להקנות לו, לסובר שהמזכה לעובר לא קנה, בירושה שבאה מאליה יש לו כח לתפוס). ולפיכך, בת ישראל שנישאת לכהן ומת, והניחה מעוברת, לא יאכלו עבדיה בתרומה, שהעובר במעי זרה נקרא זר, ופוסל את העבדים מאכילת תרומה מפני החלק שיש לו בהם.

דף קמ"ב

א. אמוראים נחלקו בדין המזכה לעובר: א) לרב הונא אפילו אם אמר לה 'כשתלד', כלומר שהנכסים יהיו קנויים לו כשיוולד, לא קנה. ב) לרב ששת (ושמואל), אפילו לא אמר 'כשתלד', קנה.

ג) לרב נחמן, אם לא אמר 'כשתלד' לא קנה, ואם אמר 'כשתלד' קנה. ואע"פ

ח. תינוק בן יום אחד, ממעט בחלק בכורה. כיצד, יעקב שמת, והניח שני בנים, ראובן ושמעון, והניח שנים עשר מנה, יטול ראובן שמונה, ושמעון ארבעה. ואם נולד לוי בחיי יעקב, ומת יעקב בו ביום לאחר לידת לוי, נוטל ראובן ששה ושמעון שלשה, ולוי שלשה. ואם לאחר מכן מת לוי בו ביום, לאחר מיתת אביו, הוא מנחיל לאחיו את שלשה המנים הראויים לו, ובאלו לא יטול ראובן חלק בכורה כנגד שמעון, שמכח אחיו לוי הוא יורש, נמצא ראובן נוטל שבעה מנה ומחצה, ושמעון ארבעה ומחצה, ולידת לוי מיעט לו חצי מנה מחלק בכורתו (שהיה מקבל לולא לוי).

ט. ודוקא אם היה לוי בן יום אחד, אבל אם היה לוי עובר כשמת אביו ואחר כך נולד, אינו ממעט בחלק בכורה אלא בחלק פשיטות. כיצד, מת יעקב, נוטל ראובן מן השנים עשר מנים ארבעה בחלק בכורה, כאילו אין העובר בעולם, שהרי לא הניח יעקב בנים ילודים אלא ראובן ושמעון, ושמונה מנים הנותרים יחלקו בין שלשתן ראובן ושמעון ולוי, כל אחד יטול שלש מנים חסר שלישי. ואם יחזור וימות לוי, יתחלקו ראובן ושמעון בחלקו, נמצא ראובן נוטל ארבעה מנה של חלק בכורה, ושלשה מנים חסר שלישי חלק פשיטות, ומחצית של חלק לוי שהוא מנה ושלישי, סך הכל שמונה מנים (כפי שהיה נוטל לולא לידת לוי).

אשתו מעוברת, ושמא לא תפיל, ולכך צריך לחזור ולהחזיק לאחר מיתת העובר.

ה. ואם החזיק בנכסים לאחר ששמעו שהעובר מת, ולפי האמת עדיין היה חי, ורק לאחר מכן מת, ואז כבר לא החזיק בנכסים, לאביו לא קנה, שבשעה שהחזיק עדיין היו הנכסים של עובר, ורק לאחר שהפילה נעשו הפקר, וכבר לא החזיק. ולרובא קנה, כיון שלפי דעתו היה העובר מת, היה התופס מתכוין לקנות בקנין גמור, וכשבסופו של דבר לא יצא העובר חי לאויר העולם ולא ירש, זכה המחזיק למפרע.

ו. תינוק בן יום אחד, נוחל בנכסי האם להנחיל לאחים מן האב, כגון רחל שילדה את יוסף, ומתה רחל ביום שנולד, וירש אותה יוסף, ואח"כ מת, הרי הוא מנחיל את הנכסים שירש מאמו לראובן ושמעון בני יעקב, שהן אחיו מאביו, והם לא ירשו את רחל שאינה אמם.

ז. לרב ששת לא אמרו כן אלא בתינוק בן יום אחד, אבל העובר, אע"פ שיש לו כח לזכות בירושה, אינו נוחל את אמו להנחיל לאחיו מן האב, שאין לך עובר שמת במעי אמו לאחר מותה, וכשמתו שניהם הוא מת תחילה, ולא ירשה מעולם (וגם אם פירכס לאחר מיתתה, אין זה אלא פירכוס בעלמא כזנב הלטאה). וי"א שפעמים שהעובר מת תחילה, ואז הוא נוחל את אמו להנחיל את אחיו מן האב.

שהם לא קנו, גם הוא לא קנה, שתלה מתנתו במתנתם. וכן הלכה, שהתולה מתנה במתנה אחרת שאין לה קיום, כגון האומר 'קני כחמור', לא קנה.

דף קמ"ג

א. האומר לחבירו 'קני כחמור', לא קנה, כשם שהחמור לא קנה.

ב. אמר לו 'קני את וחמור', נחלקו אמוראים בדבר:

א) לרב נחמן קנה מחצה, שנתכוין לומר אתה וחמור תקנו שניכם, הוא מחצה ואתה מחצה, ולא אבד האיש חלקו בשביל החמור, שלא תלאן זה בזה. ב) לרב המנונא לא קנה כלום, שמאחר שבקנין אחד שיתף שניהם, לא נגמרה בדעתו להקנות לזה בלא זה כלום, וכיון שהחמור לא קנה, גם הוא לא קנה. ג) לרב ששת קנה הכל, שאדם יודע שאין חמור קונה, וגמר בדעתו שמי שיוכל לקנות משניהם יקנה.

ג. לא יתרום אדם תרומה מן הרעה על היפה. ואם תרם, תרומתו תרומה, שנאמר 'ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו', הא אם תרימו מן הרע, תשאו עליו חטא, ואם אינו קדוש, נשיאות חטא למה?

ד. התורם קישות אחד מחמשים, ויש לחשוש שמא הפנימי שבו הוא מר, ואין כאן אחד מחמשים במתוק, ונמצא תורם

ודבר זה למדנו ממה שאמרה תורה 'וילדו לו', שנתנה לבכור פי שנים מאלו שנולדו לאב בחייו, אבל עובר כלפי חלק בכורה כאילו אינו, ויטול הבכור חלק גדול כחשבון האחים שנולדו בחיי האב.

י. בכור שנולד לאחר מיתת אביו, כגון שילדה אשתו תאומים לאחר מיתתו, או שהיו ליעקב נשים הרבה, ונולד ראובן אחר מיתתו מלאה ויוסף מרחל, אינו נוטל פי שנים, שנאמר 'יכיר', ולא הכירו אביו מעולם. (אבל הנולד בחייו, אפילו אם לא ראהו, נוטל פי שנים, לפי שראוי להכירו, והראוי לבילה אין בילה מעכבת בו).

יא. האומר לאשתו, נכסי יהיו לבנים שיוולדו לי ממך, לא קנו, שהרי הבנים עדיין אינם בעולם, ואפילו לכלל עובר לא הגיעו.

יב. ואם הוסיף לאחר מכן ואמר לבנו גדול שיש לו מאשה ראשונה, שיקנה כאחד מן הבנים שיוולדו מן השניה, י"א שיש לו חלק כאחד מן הבנים הנולדים אילו היו קנינם קנין, שרואים כמה בנים יש לשניה, אם הן שלשה בנים מלבד הבן של ראשונה, חולקין נכסיו בארבעה חלקים, ויטול זה הגדול חלק אחד מהם, וחוזרים וחולקין שלשה חלקים הנותרים לכל ארבעה האחים בתורת ירושה.

י"א שגם הבן הגדול לא זכה, ואין לו אלא חלק עם שאר אחים בתורת ירושה, שהרי אמר לו קני כאחד מן הבנים שיוולדו, וכיון

ח. בית המלך שהטילו על השרים והעשירים לעשות כתר מלכות, ומתחילה היה הדבר מוטל על העשירים בלבד, והשרים היו מסייעים להם במקצת, יעשו מעתה העשירים מחצה והשרים מחצה, שהמלך יודע שהיו רגילים לסייע, ולא הזכירם אלא כדי שיוסיפו יותר מהרגילם.

ט. האומר הרי עלי מנחה מאה עשרון להביא בשני כלים, מביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד, ואם הביא חמשים בכלי אחד וחמשים בכלי אחד יצא, שהיה רוצה להביא כל המאה בכלי אחד, אלא שידוע שאין מתנדבים בכלי יותר מששים עשרון, ולפיכך מביא בכלי אחד לפי מה שהוא מחזיק, והשאר בכלי אחר.

י. בשלשה מקומות (בבבא בתרא) הלכה כרב יוסף: א. שדה, בדין אחד מן האחים שיש לו שדה ליד שדה שירשו מאביהם (לעיל י"ב). ב. ענין, שחוזר מן הקנין כל זמן שעסוקים באותו ענין (לעיל קי"ד). ג. מחצה, בדין מי שאמר לאשתו נכסי לך ולבנך, שקנתה מחצה.

יא. השולח חתיכות מעיל לחלק לבני ביתו, הראויים לבנים נותנים לבנים, והראויים לבנות נותנים לבנות. ואם יש לו כלות ובנות נשואות, נותנים לכולת ולא לבנות. ואם אין הבנות נשואות, נותנים לבנות, שאין אדם מניח את בנותיו ונותן לכלותיו.

יב. האומר בשעת מיתה נכסי לבני, ולא

מן המור על המתוק, לפיכך יוסיף כביצה מן המתוק מקישות אחרת, ותורם קישות וכביצה על הארבעים ותשע, ועתה יש מתוק בתרומה יותר מאחד מחמשים, ונמצא תורם מן המתוק על המתוק. ואין כאן חסרון של 'את וחמור', שלא יחול התרומה על המתוק אם אינו חל על המור, שגם המור נעשה תרומה, כי התורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה.

ה. המקדש חמש נשים, ובהן שתי אחיות, ואמר להם הראויה מכס לביאה תתקדש לי בכלכלה זאת, וקבלה אחת מהן לכולן, האחיות אינן מקודשות, והשאר מקודשות. (ואם לא אמר 'הראויה לביאה תתקדש לי', להאומר שקידושין שאין מסורים לביאה אינן קידושין, האחיות אינן מקודשות. ושאר הנשים, להאומר קני את וחמור לא קנה, אינן מקודשות. ולהאומר קנה, מקודשות).

ו. האומר לאשתו, נכסי לך ולבנייך, לרב יוסף האשה קנתה מחצה והבנים מחצה, ולאביי האשה נוטלת כאחד מן הבנים. והלכה כרב יוסף.

ז. התורה נתנה לחם הפנים 'לאהרן ולבניו', ופירש רבי, מחצה לאהרן ומחצה לבניו. לרב יוסף לפי שהמזכיר יחיד אצל מרובים לענין מתנה, היחיד נוטל מחצה כנגד המרובים. ולאביי, משום שאהרן היה מקבל חלק כאחיו גם אם לא כתבוהו, ולא הזכירוהו אלא כדי שיקבל כנגד כולם.

לשמור אותו, לא נחשב שהשביחו מחמת עצמן, שאין צריכים להוציא משלהן כלום אלא לשמרו, וגם הקטנים יכולים לשמור. וכן אם עשו בהם עיסקא, הרי זה כשבח ששבחו מחמת נכסים, הואיל ואין זה טורח כל כך אלא לקנות ולמכור.

ד. ואם היתום המשביח הוא אדם חשוב כמו רב ספרא, אפילו לא אמר לעצמי אני עושה, והשביחו מחמת הנכסים, השביח לעצמו, שמן הסתם לא יניח מלימודו כדי לטרוח לאחרים.

ה. וכן האשה שמת בעלה והיא יורשת אותו, כגון ראובן שנשא בת שמעון אחיו, וירשו בני ראובן ובת שמעון את נכסי יעקב, או שאמר בעלה שתיטול כאחד מן הבנים, והשביחה את הנכסים ושבחו מחמת הנכסים, השבח לאמצע. ואם אמרה בב"ד ראו מה שהניח לי בעלי הרי אני עושה ואוכלת, השביחה לעצמה.

ו. המשיא אשה לבנו גדול בבית, קנה הבן את הבית, ותקנת חכמים היא כהלכתא בלא טעמא, ועשאוהו לכבוד החתן, שגנאי הדבר לשאת אשה ואין מקום לדור בו. ודוקא כשיש לאביו בית אחר בעיר לדור בו. ודוקא בנו גדול, ודוקא בתולה, ודוקא אשתו ראשונה, ודוקא שהשיאו ראשון.

ז. ייחד לו בית שיש עליה על גביו, קנה את הבית ולא קנה את העליה. ואם יש אכסדרה לפני הבית ודרכו נכנסים לבית, או שהיו שני בתים זה לפניו מזה,

היה לו אלא בן זכר אחד, וכמה בנות, כל הנכסים לבנו ואין לבנות כלום, שאדם קורא לבן אחד 'בנים', שנאמר 'ובני פלוא אליהב', 'ובני איתן עזריה'.

יג. האומר נכסי לפני, ויש לו בן, ובן הבן, לרב חביבא אדם קורא לבן בנו 'בן', ויחלקו ביניהם. ולמר בר רב אשי, כל הנכסים לבן, שאין אדם קורא לבן בנו 'בן'. וכן שנינו ברייתא שהמודר הנאה מבנים מותר בבני בנים, שאין בני בנים בכלל 'בנים'.

דף קמ"ד

א. מי שהניח בנים גדולים וקטנים, והשביחו גדולים את הנכסים כשעודן בתפוסת הבית, ושבחו הנכסים מחמת הנכסים, שלא טרחו ולא הוציאו משלהם כלום, אלא מנכסי אביהם שכרו פועלים, השביחו לאמצע, ויטלו הקטנים בשבח כגדולים. ואם אמרו הגדולים לקטנים בפני עדים או לבית דין או בציבור, ראו מה שהניח לנו אבא, ומזומנים אנו לחלוק, ומה שנשביח נשביח מחלקנו, ונתעצלו בית דין לחלוק, השביחו לעצמן.

ב. אבל אם שבחו הנכסים מחמת עצמן, שחפרו הגדולים ונטעו ושכרו משלהם ולא משל אביהם, בכל אופן השבח לעצמן.

ג. הניח להם אביהם בור וכיסויו, ושוכרים אותו להשקות שדות ממימיו, השבח לאמצע, אע"פ שהגדולים עומדים על גביו

יב. אחד מן האחים שנטל מאתים זוז ללמוד תורה או אומנות במקום אחר, האחים אומרים לו, אם אתה אצלנו יש לך מזונות, ואם אין אתה אצלנו לא יהיה לך לגמרי, לפי שברכת הבית ברובה, ואילו היית דר עמנו היה הבית מתברך, אלא יפחתו לו ממזונותיו לפי החסרון שיש בברכת הבית בגלל שלא דר עמהם.

יג. אחד מן האחים שחלה באונס, מתרפא מתפוסת הבית. ואם חלה בפשיעה, כגון בצנים ופחים שאינן בידי שמים, נתרפא משל עצמו.

יד. האב ששלח שושבינות בחיי האב ע"י אחד מבניו, שדרכן היה לשלוח דורון לשמחת חופת חבירו ואוכל עמו, וזה מחזיר לו כמו כן כשישא אשה, ונשא אותו הבן אשה לאחר מיתת האב, וחזרה להם שושבינות, אם שלחה האב בסתם, שלא ייחד דוקא בן זה לשלוח על ידו, אע"פ שבפועל שלחה על ידו, היא חוזרת לאמצע, וחולקים בה כל האחים, לפי שהשושבינות כמלוה היא ונגבית בבית דין, והפורע לאחר מיתה מלוה שהלוה לו האב, חולקים בה כל האחים. ואם פירש ושלח ע"י בן זה דוקא, כשהיא חוזרת בנישואין שלו חוזרת לו, שהאב היה חפץ שלו לבדו יחזיר השושבינות ולא לשאר בניו.

טו. לשיטת שמואל, לעולם השושבינות חוזרת לאותו הבן שנשתלחה על ידו. ואם מת הבן, וייבם אחד מן האחים את אשתו,

נסתפקו בגמרא אם קנה את שתיהם, או שקנה רק את הבית (הפנימי).

ה. היה אוצרו של אביו מונח בבית, וייחד לו בית וכלי בית, הבית לא קנה, שמאחר שהאב משתמש בו לא הוציאו מחזקתו ולא הקנהו לבנו. וכלי בית קנה, אפילו שובך של יונים, ואפילו כלי מלא דגים מטוגנים בשמן.

ט. שלשה דברים תקנו חכמים ועשאוהו כהלכתא בלא טעמא: א. המשיא בנו גדול בבית קנאו. ב. הכותב כל נכסיו לאשתו, לא עשאה אלא אפוטרופא, דאנן סהדי שלא עקר נחלת הבנים, ולא נתכוין אלא שיכבדוהו הבנים מתוך שאוכלין על ידה. ג. האומר לחבירו מנה לי בידך תנהו לפלוני, במעמד שלשתן, קנה, לפי שהדבר תדיר בין הבריות, ולא הזקיקו חכמים להקנות בקנין ובעדים.

י. אחים השותפין בתפוסת הבית, שנפל אחד מהן לאומנות המלך מחמת האב, שמנהג המלך שמעמיד מבית זו מוכס חדש אחד, ומבית זו חדש אחד, כל זמן שקנו בתפוסת הבית, הריוח שהרויח באומנותו יהיה לאמצע.

יא. אחד מן האחים שמינוהו גבאי או שוטר, אם מחמת האחים, שמנהג העיר לקחת מכל בית שוטר לפי הזמן הקבוע, אע"פ שהוא חריף מכולן, הריוח לאחים. ואם מחמת עצמו, כגון מחמת חשיבותו או חריפותו, הריוח לעצמו.

להחזיר אין מחזירין. ולשיטת רבי בכל מקום אין מחזירין, שהקידושין 'לטיבועין ניתנו', שאם תמות ולא ישאנה יהיו אבודין ולא יחזרו לו. ורק סבלונות, והן תכשיטים, שהארוס שולח לארוסתו לאחר שקידשה, מחזירין במקום שנהגו להחזיר.

ג. כהן שקידש את האשה בככר כסף שהוא כ"ה מנה, ונאנסה, ונאסרה עליו, שאשת כהן שנאנסה אסורה, לרבי מאיר יש לה כתובה שלימה, אם היא בתולה מאתיים ואם היא אלמנה מנה, ואינה מחזרת לו את הכיכר דמי הקידושין, ש'לטיבועין ניתנו'. ולרבי יהודה היא גובה מן הככר כשיעור כתובה, ומחזירה לו את השאר, שדמי הקידושין לא ניתנו לטיבועין.

ורבי יוסי מסתפק אם קידושין ניתנו לטיבועין או לא, וחולקין. ולפיכך אם קידש אלמנה בעשרים שקלים שהם שמונים זוז, צריכה להחזיר לו ארבעים, ותוכל לחושבם בחשבון כתובתה, שיוסיף לה ששים זוז, ונמצא נתן לה מנה. ואם קידשה בשלשים שקלים שהם ק"כ זוז, וצריכה להחזיר לו ששים, יוסיף לה לכתובתה ארבעים זוז, ונמצא יש לה מנה.

ד. בנהרדעא היו נוהגים להחזיר דמי קידושין כשמתה האשה. ובשאר בבל אין מחזירין דמי קידושין, אבל מחזירין דמי 'מוהר' (הוא ממון שמקדים לה בימי אירוסין שהיא כותב בכתובתה כשתינשא לו).

השושבינות חוזרת לכל האחים ולא ליבם לבדו, אע"פ שהיבם יורש את נכסי המת, שאינו נוטל בראוי. ודוקא כשהמחזיר את השושבינות כבר שמח עם המשלח ואכל עמו בחופתו, ולא הספיק לפורעו עד שמת, אבל אם לא שמח עמו, אין חייב להחזיר לו שושבינות כלל, שיכול לומר תנו לי שושביני ואשמח עמו.

טז. נשתלחה שושבינות לאב בנישואין של אחד מבניו, כשהיא חוזרת מן היורשים כשאחד מבניו של משלח נושא אשה, היא חוזרת מן האמצע, כלומר מכל האחים, שמצוה על כל היתומים לפרוע חוב אביהם.

יז. השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן בלא חופה, או בחופה ולא הלך לאכול ולשמוח שם, אין זה אלא מתנה בעלמא וגמילות חסד, ואינה נגבית בבית דין כשושבינות.

דף קמ"ה

א. המאוס את האשה, וכתב לה כתובה, ומת או גירשה, אם היא בתולה גובה מאתיים, ואם היא אלמנה גובה מנה. ואין צריכה להחזיר את דמי הקידושין, שיכולה לומר תנו לי בעלי ואשמח עמו, כלומר, אני מזומנת להשלים את הנישואין, ואין העיכוב תלוי בי.

ב. ואם מתה היא נחלקו תנאים בדבר: לרבי נתן, במקום שנהגו להחזיר את הקידושין מחזירין, ובמקום שנהגו שלא

מלהחזיר לו, אלא שיש לו עליו תרעומת, ויכול לנכות דמי אכילתו כיון שלא אכל עמו. ולפיכך, אם היו דמי השושבינות עד זוז, פטור, ש'זוז' הוא מיעוט דמי אכילה. נתחייב ארבע זוז, נותן מחצה. מכאן ואילך, מנכה כל אחד לפי מה שרגילים לכבדו לפי חשיבותו.

ח. אין אדם צריך להחזיר שושבינות אלא כפי מה שקיבל, וכגון אם עשה עמו בפומבי, שעשה שמחה מפורסמת, וזה שנשא עכשיו ביקש לעשות חופתו בצניעות (שעת צרה היא, או שרוצה לצמצם סעודתו), יכול לומר לו בפומבי אעשה עמך כדרך שעשית עמי, שבשמחה יתירה אני חפץ כמו שעשיתי לך. וכן אם עשה עמו בבתולה וביקש לעשות עמו באלמנה, יכול לומר לו בבתולה אעשה עמך כדרך שעשית עמי. עשה עמו באשה שניה, ובקש שיעשה עמו באשתו ראשונה, יכול לומר לו לכשתישא אשה אחרת אעשה עמך, ולא אשמחך יותר ממה ששמחתני. עשה עמו בנישואין של אשה אחת, וביקש לעשות עמו בשתים, יכול לומר לו באחת אעשה עמך כדרך שעשית עמי.

ט. בעל אגדות נקרא 'עתיר נכסין עתיר פומבי', שהוא עשיר מדברים הנראים לבריות, שדורש בכל מקום ברבים, והכל נאספין לשמוע, ויש לו קול חכמה. בעל פלפול נקרא 'עתיר סלעים עתיר תקוע', כשולחני המשתכר במטבעות, וכמי שיש

ה. רב פפא פסק הלכה, שאם מת הבעל, או שמתה האשה, או שהבעל חזר בו, אין מחזירין דמי קידושין, אבל מחזירין דמי מוהר. ואם האשה חזרה, צריכה להחזיר דמי קידושין. ולאמימר אין מחזירין דמי קידושין, שמא יאמרו קדושי טעות היו, ולכך חזרו, וקידושין תופסין באחותה, שאינה אחות גרושתו ומותרת לו. וגיטה אינו מוכיח עליה, שיש מי ששמע בהחזרת הקידושין ולא שמע בגט.

ו. חמשה דברים נאמרו בשושבינות:

(א) נגבית בבית דין. (ב) וחוזרת בעונתה, שכשישא השולח אשה, יחזיר לו זה שושבינותו ולא קודם, שהיא כמלוה, ולדעת כן הלווה שיחזיר לו בעונת שמחתו, ופרעון הולך אחר קביעות זמן שקבע המלוה. (ג) אין בה משום רבית, אם הרבה לו בדורון יותר ממה שקיבל, שלא הרבה משום רבית אלא מתוך שמחת ריעות. (ד) אין שביעית משמטתה, שעדיין לא הגיע זמן פרעונו כיון שלא נשא אשה, ואין כאן משום 'לא יגוש'. (ה) אין הבכור נוטל בה פי שנים כשחוזרת לאחים, שאין הבכור נוטל בראוי.

ז. אם זה שצריך להחזיר שושבינות היה בעיר כשנשא שושבינו אשה, ולא בא לשמחתו, השושבינות נגבית בבית דין, שהיה לו לבוא. שמע קול טבלא שמשמיעין לבוא לשמוח עם החתן, צריך לבוא. ואם לא שמעו, צריך בעל החופה להודיעו. אבל גם אם לא הודיעו, לא נפטר

לו אשה טובה. ד) לרבי ינאי ימי עני רעים זה איסטניס, שדעתו קצה ולבו נמאס בכל דבר מגונה שהוא רואה. וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה, שסובל הכל. ה) לרבי יוחנן כל ימי עני רעים זה רחמן, וטוב לב משתה תמיד זה אכזרי. ו) לרבי יהושע בן לוי כל ימי עני רעים זה שדעתו קצרה, כמו עצרן וקפדן, שעינו רעה בשלו ובשל אחרים. וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו רחבה.

יא. כל ימי עני רעים, אפילו בשבתות וימים טובים שמחלקים לו מנות ומזונות, ששינוי וסת הוא תחילת חולי.

יב. שלמה אמר כל ימי עני רעים, אבל בלילות כשישן יש לו מנוחה. ובן סירא אומר שגם לילותיו רעים, שאין לו מנוחה, כי בשפל גגים גגו, ומטר שאר גגים שופך לגגו, ונמצא דלף טורדו ביום סגריר. וברום הרים כרמו, וזבל ואשפה שמביא שם נשפך לכרמים של עשירים שהם במקום נמוך.

דף קמ"ו

א. מנהג חתנים לשלוח לאחר הקידושין לבית חמיו תכשיטים ומיני פירות, כדי יין וכדי שמן, לכבוד אשתו, ופעמים שאוכל שם עמה. וזה נקרא 'סבלונות'.

ב. שלח סבלונות העשויים ליבלות (כגון אוכלין ומשקין) קודם נישואין, ולאחר מכן מת הוא או שמתה היא, או שחזר בו ורוצה

לו בתים שמשתכר בהם תדיר. (ונקרא תקוע ע"ש 'ויעקב תקע את אהלו'. וי"מ על שם העיר 'תקוע' שמשם מביאים את השמן, שהפלפול הוא כמטבעות ושמן שמרויח יום יום בפלפולו טעמים הרבה כשאר המטבעות, וטעמי השמן שמביאין מתקוע).

ובעל שמועות נקרא 'עתיר משח עתיר כמס', כעשיר בדבר המדוד כתבואה, שאין משתכרין בה תדיר, אלא מכניסים לאוצר, וכשתגיע עת מכירה ימכרנה וישתכר. ו'כמס' מלשון 'כמוס עמדי חתום באוצרותי', דבר שמכניסין לאוצר, וכך בעל שמועות יודע הלכות ומימרות, וכשיגיע עת הוראה יגלה שמועותיו.

והכל צריכים למרי חטיא, וזה בעל גמרא, שאם לא הגמרא אין למדין הלכה מתוך המשנה.

י. אמוראים נחלקו על מי אמר שלמה המלך 'כל ימי עני רעים', ועל מי אמר 'וטוב לב משתה תמיד': א) לרבי זירא ימי עני רעים זה בעל גמרא, שממית עצמו לכוין הלכות ולתרץ הוויות. וטוב לב זה בעל משנה. ב) לרבא, ימי עני רעים זה בעל משנה, שאין יכול להורות הלכה מתוך משנתו, וכשחולקות זו על זו אינו יכול לתרץ. וטוב לב זה בעל הגמרא, שיודע משניות על עיקרם ובקי בטעמיהם, ויש בידו כח להורות הלכה למעשה. ג) לרבי חנינא כל ימי עני רעים זה שיש לו אשה רעה, וטוב לב משתה תמיד זה שיש

שבח (באופן שחוזרים), נסתפקו בגמרא אם השבח הוא של החתן, כיון שהסבלונות כשהם בעין הם שלו, או שהשבח של בית חמיו הואיל והוא באחריותם אם נגנב או אבד. ולא נפשט.

ז. אם טוען הבעל שלחתי יין ושמן בעצרת, טענתו טענה, ולא הוחזק בדאי בכך.

ח. מי שהיה רוצה לבדוק את אשתו, שאם היא בעלת מום יגרשנה, ובתוך כך מתה, אינו יורשה. שמשנתן הבעל עיניו לגרש את אשתו אין לו פירות ואינו יורשה.

ט. לא אמרו שסבלונות העשויים ליבלות (כגון אוכלים ומשקין) אין חוזרות כשאכל בבית חמיו אלא כשמתה האשה, או מת הבעל, או שחזר הבעל, אבל אם האשה חזרה בה, מחזרת אפילו אגודה של ירק. ושמיין להם דמי בשר בזול, ששמיין אוכל ומשקה שהאכלים והשקם פחות שלישי מדמיהם, שכן שמיין כל המחזיר אוכלים שנאכלו שלא על דעת חזרה, שאילו היה יודע שצריך להחזיר לא היה אוכל.

י. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, וכתב בה קנין, ושייר קרקע כל שהוא, אפילו אם עמד מחליו מתנתו קיימת. שמאחר ששייר לעצמו, מסתמא לא נתן משום דאגת מיתה, ורצה ליתן גם אם יעמוד מחליו.

יא. אבל אם לא שייר קרקע כל שהוא, ועמד, לשיטת התנא במשנה, חוזר גם אם

לגרשה, אם אכל שם סעודת חתן, או שתה, אפילו בדינר, אינו גובה אותם בבית דין, שמחמת חיבת שמחת אכילה, שאכל ושתה ושמח עמהן, מחל הסבלונות. ונסתפקו בגמרא אם דוקא כשכבר בלו הסבלונות, אבל אם לא בלו לא מחל, ונגבין בבית דין. או אפילו כשלא בלו מחולים. ומיני צעיפים וקישורי נשים שהן דבר מועט, וודאי מוחל אותם לגמרי גם אם עדיין לא בלו. ואם לא אכל שם סעודת חתן, או שאכל או שתה פחות מדינר, לא מחל הסבלונות, וגובה אותם בבית דין.

ג. ואם שלח סבלונות שאין עשויים ליבלות, כגון תכשיטי זהב וכסף, אין החתן מוחל אותם אפילו אם אכל אצל חמיו, ונגבין בבית דין.

ד. וכל זה כששלח סבלונות בסתם, אבל אם פירש שיחזרו עמה לבית בעלה, נגבין בבית דין בכל אופן. וכן אם פירש שתשתמש בסבלונות בבית אביה, אינן נגבין בכל אופן.

ה. אם החתן שלח שלוחו לאכול בבית חמיו, והוא עצמו לא אכל, נסתפקו בגמרא אם שלוחו כמותו ומחל הסבלונות או לא. ועוד נסתפקו אם לא אכל בבית חמיו, אלא ששיגרו לו סעודה, אם מחל או לא. ואם אכל בפתח בית חמיו, וודאי כבית חמיו הוא, ומחל.

ו. שלח סבלונות לבית חמיו, וחזרו עם

טרדו ודאגתו שכח לומר תנו. וחזרו לומר שגם המפרש מן היבשה לים והיוצא בשיירא, שאמרו 'כתבו' ולא אמרו תנו, נותנים לה גט. ולרבי שמעון שזורי גם המסוכן שקרוב למיתה דינו כן, שדעתו שיכתבו ויתנו גט לאשתו כדי לפוטרה מיבום.

דף קמ"ז

א. י"א שמתנת שכיב מרע קונה בדיבור ובלא קנין מן התורה, שנאמר 'והעברתם את נחלתו לבתו', יש לך העברה אחרת שהיא כזו, כלומר שהיא לבת בלא קנין, וזו מתנת שכיב מרע. וי"א שנאמר 'ונתתם את נחלתו לאחיו', יש לך נתנה אחרת שהיא כזו, וזו מתנת שכיב מרע. וי"א שנאמר 'בימים ההם חלה חזקיהו וגו' כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה', בצואה בעלמא. וי"א שנאמר 'ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו וגו' ויצו אל ביתו וגו', בצואה בעלמא.

ב. ולרב נחמן מתנת שכיב מרע קונה מדרבנן, שחששו שאם אין דבריו לא יועילו בדיבור בעלמא, אפשר שתיטרף דעתו בחליו, מתוך צער שיודע שלא יקיימו בניו את צוואתו.

ג. שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו: אל תהיו במחלוקת, ואל תמרדו במלכות בית דוד, ויום טוב של עצרת אם הוא ברור ולא מעונן, זירעו חטים, שמצליחים

קנו מיזו, שהולכים אחר אומדן דעתו של נותן אפילו אם לא פירש, ומאחר שלא שייר קרקע כל שהוא, אומדים דעתו שנתייאש מן החיים ולכך לא שייר לעצמו, אבל אם לא רצה שתתקיים המתנה אם יקום מחליו, שלא נתכוין למות מרעב ולהצטרך לבריות. (ואם מת, מתנתו מתנה גם אם לא שייר. ודוקא שכתב כל נכסיו סתם ולא הזכיר דברי מיתה בשעת צואה, אבל מצוה מחמת מיתה, אפילו אם שייר קרקע כל שהוא וקנו ממנו, אין מתנתו מתנה, ואם עמד חוזר).

יב. מי שהלך בנו למדינת הים, ושמע שמת בנו, ועמד וכתב כל נכסיו לאחר, ואחר כך בא בנו, לתנא קמא מתנתו מתנה, כיון שלא פירש לתלותו במיתת בנו, ואין הולכים אחר אומדן הדעת, ולר"ש בן מנסיא אין מתנתו מתנה, שהולכים אחר אומדן דעתו, ואילו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבם.

יג. מי שהיה חולה ומוטל במטה, ואמרו לו נכסיך למי, ואמר להן דומה שיש לי בן, עכשיו שאין לי, נכסי לפלוני, או שאמר דומה שאשתי מעוברת, עכשיו שאינה מעוברת נכסי לפלוני, ונודע שיש לו בן, או שאשתו מעוברת, הכל מודים שאין מתנתו מתנה.

יד. היוצא בקולר ואמר כתבו גט לאשתי, אע"פ שלא אמר 'תנו' יכתבו ויתנו, שאין דעתו מיושבת עליו כל כך, וכשאמר כתבו ע"מ לתת לאשתו אמר, אלא שמתוך

ז. היה יום טוב של עצרת ברור (ולא מעונן), סימן יפה לכל השנה כולה. אם היה חם ביו"ט ראשון של ראש השנה, רוב השנה תהא חמה. ואם היה קר, רוב השנה תהא קרירה. ונפקא מינה לתפילת כהן גדול בים הכיפורים שתהא שנה גשומה ושחונה, ולפי הענין שיראה בראש השנה יתפלל ביום הכיפורים.

ח. המוכר שטר חוב לחבירו, וחזר המוכר ומחל ללוה, לשיטת שמואל מחול, שלא מכר ראשון לשני אלא כל זכות שתבא לידו, ולא עדיף הלוקח מן המלוה שהוא בא מכוחו. (והמוכר יחזיר לו מעותיו משום דינא דגרמי). ואפילו יורש של מלוה יכול למחול.

ט. ודווקא כשמכר המלוה את השטר במכירה בעלמא, אבל אם נתנו במתנת שכיב מרע, אין המלוה יכול למחול. ואפילו להאומר שמתנת שכיב מרע מדרבנן, עשאוה חכמים כשל תורה.

דף קמ"ח

א. דבר שבריא יכול להקנות ע"י קנין, שכיב מרע מקנה בדיבור, ודבר שאין בריא יכול להקנותו, אין שכיב מרע מקנה בדיבור, שלא אלים כח שכיב מרע יותר מן הבריא, אלא שאמירתו קונה כקנין סודר של בריא.

ולפיכך, שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה, או יאכל פירות דקל זה, לא אמר

באותה שנה. וי"א אם הוא בלול, פירוש מעורב, כלומר יום המעונן. וי"א לא ברור ממש, ולא בלול ממש, אלא אפילו בלול ורוח צפונית מנשבת בו, שמפזרת את העבים, זה הוא ברור.

ד. מוצאי יום טוב האחרון של חג, הכל צופים לעשן המערכה, נטה כלפי צפון, שרוח דרומית מנשבת בו, עניים שמחים ובעלי בתים עצבים, שגשמי שנה מרובים ופירות מרקיבים, ומתוך שאין יכולים להשמר נמכרים בזול. נטה כלפי דרום, שרוח צפון מנשבת בו, עניים עצבים ובעלי בתים שמחים, שגשמי שנה מועטים ופירות משתמרים ונמכרין ביוקר. נטה כלפי מזרח הכל שמחים, שרוח מערבית ממטרת במידה ופירות אינם ביוקר. נטה כלפי מערב הכל עצבים, שרוח מזרחית מונעת מטר ומביאה בצורת ויוקר גדול.

ה. וכל זה לבני ארץ ישראל שהיא גבוהה וצריכים למטר הרבה, אבל לבני בבל השוכנים במצולה והארץ מלוחלחת ואין צריכה למטר כל כך, רוח מערבית קשה, שממטרת יותר מדאי, ורוח מזרחית יפה.

ו. רוח מזרחית בבבל לעולם יפה, מערבית לעולם קשה, צפונית יפה לחטים בשעה שהביאו שליש וקשה לזיתים בשעה שיניצו, דרומית קשה לחטים בשעה שהביאו שליש ויפה לזיתים בשעה שיניצו. וסימנך, שולחן בצפון ומנורה בדרום, כל אחד מגדל את שלו.

נסתפקו בגמרא אם מתחילה שייר לעצמו מקום הפירות, כלומר ענפי האילן שבו גדילין הפירות, וכשנתן לשני את הפירות עדיין מקום הפירות שייר לעצמו, וקורא אני בו שייר קרקע כל שהוא, שמחובר לקרקע כקרקע, ומתנתו מתנה בין באילן בין בפירות, ואפילו אם עמד אינו חוזר. או שכשנתן הדקל לראשון נתן לו כולו, ולא שייר לעצמו קרקע, ואם עמד חוזר.

ו. גם אם נאמר שלא שייר מקום הפירות, אם פירש כשנתן את הדקל לראשון שנתן לו 'חוץ מפירותיו', שייר מקום הפירות, שמכיון שבין כך לא נתן לראשון אלא הדקל לבדו, לא היה צריך להוסיף ולומר חוץ מפירותיו, אלא וודאי נתכוין בייתור הלשון לשייר מקום הפירות לעצמו. (מסקנת הגמרא ע"פ גירסת רשב"ם).

ו. המוכר בית לחבירו, ואמר לו 'על מנת שדיוטא העליונה (עליה שעל גג הבית) שלי', דיוטא העליונה שלו. ואף על פי שבלא תנאי לא מכר דיוטא עליונה, שהמוכר את הבית לא מכר את העליה, מועיל ייתור לשונו לשייר מקום למוכר בחצר של לוקח שיוכל להוציא זיזין מדיוטא עליונה לחצר.

ז. ונסתפקו בגמרא, אם נתן בית לאחד (במתנת בריא) ודיוטא לאחד, אם יש לבעל הדיוטא מקום בחצר להוצאת זיזין, כמו שיש למוכר כששייר הדיוטא לעצמו, או לא.

כלום, עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו, תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו. שהדירה אין בה ממש להקנותה, ופירות דקל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ורק אם הקנה לו דקל לפירותיו ובית לדור, מועיל בו קנין בבריא ודיבור בשכיב מרע.

ג. שכיב מרע שאמר תנו הלואתי לפלוני, הלואתו לפלוני. שגם הבריא יכול להעביר הלואה ע"י ירושה. וי"א משום שהבריא יכול להקנותה על ידי מעמד שלשתן.

ד. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לכמה בני אדם, אם מתחילה היה דעתו לחלק כל נכסיו ולא לשייר כלום, ומת, קנו כולם, כדין מתנת שכ"מ שאין צריכה קנין אם מת. ואם עמד, חוזר בכולן, כדין מתנת שכיב מרע שלא שייר כלום. ואם מתחילה לא היה בדעתו לחלק כל נכסיו, אלא לאחר שהתחיל לחלק שתק, ולא רצה לחלק עוד, וחזר ונמלך בעצמו לחלק כל הנותר, אם מת קנו כולם, ואם עמד, אינו חוזר אלא באחרון, אבל הראשונים דינם כדין שייר קרקע כל שהוא, שאם עמד אינו חוזר. ואין חוששים שמא כשחישב בין מתנה למתנה היה מעיין מה ליתן לכל אחד, ומתחילה היה בדעתו לחלק את הכל, שסתם שכיב מרע מעיין בלבו מה ליתן לכל אחד קודם שיבואו לפניו, ולא היה לו לשתוק בין זה לזה אם לא שהיה נמלך.

ה. שכיב מרע שנתן דקל לאחד (בלא פירות), ונמלך וחזר ונתן פירותיו לאחר,

שגמור והקדיש בלב שלם גם אם לא שייר לעצמו. (ב) ואם נאמר שאין יכול לחזור בהקדש, נסתפקו כשהפקיר כל נכסיו, ועמד, אם גמר להפקיר בלב שלם כיון שהוא גם לעניים, או לא. (ג) ולצד שיכול לחזור בהפקר, נסתפקו אם חילק כל נכסיו לעניים, שמא לצדקה וודאי הקנה בלב שלם, או שכל שלא שייר לעצמו לא הקנה בלב שלם ויכול לחזור.

דף קמ"ט

א. שכיב מרע שאמר יזכה פלוני בנכסיי, או יטול, או יחזיק, או יקנה, כולן לשון מתנה הן, וקנה. וכן אם הוא ראוי ליורשו, ואמר יחסי, או יירת, לרבי יוחנן בן ברוקא שיכול להורישו, קנה. ואם אמר יהנה בהן, או יראה בהן, יעמוד בהן, ישען בהן, נסתפקו בגמרא אם הוא לשון מתנה או לא. ולא נפשט.

ב. שכיב מרע שמכר כל נכסיו ועמד, אם המעות בעין חוזר, שלכך הניח המעות כדי שאם יעמוד יחזירם. ואם פרע אותם בחובו, אינו חוזר.

ג. שכיב מרע שהודה ששדה או מעות הללו של פלוני הן, אף על פי שהיינו מוחזקים בנכסים הללו שאינן של אותו פלוני, אלא יודעים שהן של זה המודה בהם, הודאתו הודאה.

ד. גוי שבא על בת ישראל, ונתעברה בגויות, ואח"כ נתגייר, ונולד הבן, ונמצא

ה. גם אם נאמר שלא שייר לבעל הדיוטא מקום בחצר כשמכר בית לאחד ודיוטא לאחר, אם מכר את הבית ואמר חוץ מדיוטא העליונה, וודאי שייר לעצמו מקום להוציא זיזין.

ט. שכיב מרע שכתב כל נכסיו הידועים לאחרים, ולא נמצא לו שיו, ועמד, אינו חוזר, שחוששים שמא יש לו נכסים במדינה אחרת. ולא אמרו שאם עמד חוזר אלא כשאמר בפירוש 'כל נכסי' אני נותן לפלוני, או שאנו מוחזקים בו שאין לו עוד נכסים.

י. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד, וחזר בו במקצת מן הנכסים ונתנם לאחר (שהרי יכול לחזור ממתנתו, ש'דייתיקי מבטלת דייתיקי'), למסקנת הגמרא הרי זו חזרה ממה שנתן לראשון, שגילה דעתו שמתחרט על מתנה ראשונה, ומה שנתן לשני היא מתנה במקצת, שיש כאן שיויר לעצמו, ולפיכך השני קנה בין אם מת ובין אם עמד, והראשון לא קנה כלום.

יא. ואם נתן מתחילה מקצת נכסים לראשון, ולאחר מכן נתן לשני כל מה ששייר ולא נתן לראשון, אם עמד, השני לא קנה, שהרי לא שייר לעצמו כלום, והראשון קנה, שמתנה במקצת היא. ואם מת, שניהם קנו.

יב. בגמרא נסתפקו: (א) לענין שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו, ועמד, אם יכול לחזור בו, או שמא חמור הקדש ממתנת הדיוט,

דף ק"ג

א. הכותב נכסיו לבניו, וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, אבדה כתובתה, שבקרקע זו ששייר לה ולא נתן לבניו, מחלה כתובתה. ודוקא קרקע כל שהוא, אבל אם כתב לה מטלטלים כל שהוא לא אבדה כתובתה, שעיקר גביית כתובה היא מקרקעות ולא ממטלטלים, והיא סומכת דעתה רק על קרקע.

ב. קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובביכורים, ולכתוב עליה פרוזבול, ולקנות אגבה מטלטלים בכסף ובשטר ובחזקה.

ג. לתנא קמא, חמש רחלות שגוזזות כל אחת מנה ופרס, חייבות בראשית הגז. ולחכמים דים כשגוזזות יחד מנה ופרס, ובלבד שיהיו מחומשות, כלומר שבכל אחת יש צמר חומש של מנה ופרס.

ד. שכיב מרע האומר מטלטלין לפלוני (או בריא ע"י קנין), קנה כל כלי תשמישו, חוץ מחטים ושעורים. (חוץ מבהמותיו). ואם אמר כל מטלטלין לפלוני, קנה גם חטים ושעורים, ואפילו ריחיים העליונה, לפי שרגילים לטלטלה ממקומה כדי לתקנה. אבל לא קנה ריחים התחתונה, לפי שמתקנים אותה במקומה. ואם אמר כל שיכולים לטלטלו, קנה גם ריחיים התחתונה, שנתכוין לכל דבר שאינו מחובר לקרקע ממש, אע"פ שאין רגילים לטלטלו.

ה. בגמרא נסתפקו אם עבד נקרא בלשון

שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, אינו יורש את אביו. ואין האב יכול להקנות לו במתנת שכיב מרע, שחכמים עשו מתנת שכיב מרע כירושה, והגר שאינו בירושה אינו בדין מתנת שכיב מרע.

ה. שכיב מרע שנתן נכסיו ושייר, ועמד, מתנתו קיימת. וכמה צריך לשייר? י"א קרקע כדי פרנסתו, שכששייר כך נתן גם על דעת שאם יעמוד מחליו תתקיים המתנה, שהוא יתפרנס ממה ששייר. וי"א אפילו מטלטלין כדי פרנסתו, שיתפרנס מן המטלטלין. וי"א דווקא אם שייר קרקע, ואפילו כל שהוא.

ו. הכותב כל נכסיו לעבדו, יצא בן חורין. ואם שייר קרקע כל שהוא, לתנא קמא לא יצא בן חורין, לפי שהעבד הוקש לקרקעות, ואפשר שנתכוין בקרקע כל שהוא על העבד, ונמצא שאינו בן חורין וגם הנכסים לא קנה. וכן אם אמר חוץ ממטלטלין כל שהוא, אפשר שנתכוין על העבד לפי שהוא מיטלטל, ולא יצא בן חורין.

וי"א (להלן קנ:): שלא יצא בן חורין מטעם אחר, לפי ששטר שחרור עבד למדים מגט אשה, וכיון שיש לבעל העבד זכות בשטר, שכתוב בו ששייר קרקע ומטלטלי לעצמו, לא הקנה לו השטר לגמרי ואין זה גט כריתות. ולרבי שמעון יצא בן חורין, עד שיאמר כל נכסי נתונים לפלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבהן, שאז אפשר שנתכוין על העבד.

ח. ובכולן מועיל גם שיור במטלטלים, חוץ מהכותב לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא שאבדה כתובה, שהמטלטלים אינם שיור, שחכמים תיקנו כתובה בקרקע ולא במטלטלין. ואם שייר מטלטלין הכתובים בכתובה, והם בעין, חשוב שיור.

ט. האומר לאחרים 'זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר', וקנו ממנו בסודר לאותו פלוני, אינו חוזר בשדה, שזכין לאדם שלא בפניו. אבל חוזר בשטר כל זמן שלא נמסר ליד המקבל. ואם אמר 'זכו בשדה זו לפלוני ע"מ שתכתבו לו את השטר', חוזר בין בשטר ובין בשדה.

י. הרוצה למכור מנכסיו לחבירו, וביקש מסופר שיכתוב לו שטר מכירה כדי שיהא מזומן ליתנו ללוקח כשירצה למכור, יכול הסופר לכתוב לו שטר אע"פ שאין לוקח עמו, שאין כאן חוב לשום אדם אלא למוכר עצמו. ואם לאחר מכן הקנה את השדה לאותו פלוני שכתב השטר בשבילו, והחזיק הלה בקרקע, נקנה לו השטר בכל מקום שהוא בקנין 'מטלטלין אגב קרקע', שלדעת כן מכר לו את השדה שיזכה בשטר הנכתב לו עם הקרקע.

דף קנ"א

א. האומר 'נכסי לפלוני', קנה עבדים, קרקעות, בגדים, מעות, שטרות, בהמות, עופות, תפילין, שכל אלו בכלל נכסים הם. ב. ונסתפקו בגמרא בדין ספר תורה, אם

בני אדם מטלטל, והוא בכלל מתנת מטלטלין, או שנקרא קרקע ואינו בכלל מתנת מטלטלין.

ו. המוכר את העיר, מכר בתים שיחין ומערות ומרחצאות בית הבדין ובית השלחין, אבל לא מכר את המטלטלין, ולא את העבדים, גם אם בלשון בני אדם הם כקרקע, שלא קנה אלא קרקע דלא נייד. ואם אמר 'היא וכל מה שבתוכה', אפילו בהמה ועבדים מכורים.

ז. חמשה נותני מתנה יש בהם דין מיוחד כשנותנים כל נכסיהם:

א) שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים ועמד, אם שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת, ואם לאו אין מתנתו קיימת. ב) הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין, שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. ג) הכותב כל נכסיו לאשתו, לא עשאה אלא אפטרופא. ד) הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, אבדה כתובתה, אבל אם שייר מקצת שלא נתן, לא אבדה. ה) אלמנה שיש לה נכסים ודעתה לינשא, ורוצה להבריא נכסיה מבעלה שלא היא זכאי בהן, ואם תתאלמן או תתגרש יחזרו לה, צריכה שתכתוב הכל לאחר, ומאחר שלא שירה לעצמה כלום, 'אנן סהדי' שלא נתנה אלא בשביל שרוצה לינשא, ולכשתרצה יחזרו לה. אבל אם שירה כל שהוא, קנה המקבל מתנה. (לשיטת רשב"ג. אבל לחכמים קנה המקבל גם אם נתנה לו כל נכסיה).

מחמת מיתה צריך קנין, ורק שכיב מרע שנותן כל נכסיו א"צ קנין.

ח. ולהלכה מתנת שכיב מרע במקצת צריכה קנין, ואם לא קנו מידו לא זכה המקבל אפילו אם מת. ואם היה מצוה מחמת מיתה, אין צריך קנין, ואם מת זכה המקבל. אבל אם עמד, חוזר אע"פ שעשו קנין. (דין שכיב מרע שכתב כל נכסיו, וקנו מידו, ועמד, יבואר להלן דף קנ"ב)

י. האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי ומת, לא יתנו לאחר מיתה.

דף קנ"ב

א. שכיב מרע שנותן כל נכסיו, וכתב קנין בשטר (או שקנו מידו בלא שטר), ועמד, לשיטת רב אינו חוזר, שלענין זה דינה כמתנת בריא. ודווקא כשכבר קנו מידו, אבל אם אמר כתבו ותנו מנה לפלוני, ועדיין לא קנו מידו עד שמת, אין כותבים ונותנים, שמא לא גמר להקנות לו בעל פה אלא עד שיכתוב השטר, ושטר שנכתב לאחר מיתה אינו כלום. (שלענין שטר לא אמרו חכמים דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין, אלא לענין מתנת ממון).

ב. ושמזאל נסתפק כשקנו מידו שמא לא קנה כלל אפילו אם מת, שהרי היה יכול להקנות באמירה, ולא היה לו להקנות בסודר, ושמא עשה כן כדי לעקור ממתנה זו כח של מתנת שכיב מרע, שלא יקנה באמירה בעלמא אלא בקנין סודר, והרי לא

אינה בכלל נכסים לפי שאסור למוכרה, או אם היא בכלל נכסים כיון שמוותר למוכרה כדי ללמוד תורה ולישא אשה.

ג. המקדיש נכסיו, חל ההקדש גם על תפלין שלו, שהם בכלל נכסים, ומעלין לו בדמים ופודה אותם בשויהם.

ד. לשיטת חכמים, אשה שרוצה להבריא נכסים מבעלה קודם נישואיה, ונתנם לאחר בסתם, קנה מקבל מתנה, שלא נודע שלהבריא היא מתכוונת. (ולא כרשב"ג שהמקבל ממברחת לא קנה, ראה לעיל קנ.). ואם גילתה דעתה בפירוש שנותנת משום שהיא נישאת לאחר, ונשאת לו, ונתגרשה, מודים חכמים שיחזיר לה המקבל את הנכסים.

ה. לדברי שמואל, שכיב מרע שנתן כל נכסיו ולא שייר כלום לעצמו, חוזר ממתנתו, בין אם רוצה אותם לעצמו, ובין אם נותן לאחרים, ולפיכך אם נתן בבוקר כל נכסיו לאחד, ובערב נתן הכל לאחר, ומת, קנה שני.

ו. המצוה מחמת מיתה, ועמד, חוזר ממתנתו, אפילו במתנה במקצת, ואפילו אם קנו מידו. שידוע שלא הקנה אלא מחמת מיתה, הואיל והיה מתאונן על מיתתו בעת צוואתו.

ז. י"א בשם רב נחמן שמתנת שכיב מרע במקצת אין צריכה קנין. ולרבא בשם רב נחמן צריכה קנין. ואם היה מצוה מחמת מיתה, אין צריכה קנין. וי"א שגם מצוה

ו. ובפומבדיתא אמרו בשם שמואל, שאם זיכה לראשון וגם קנו מידו, קנה ואין יכול לחזור ממתנתו אפילו לעצמו, וק"ו שאין יכול ליתנו לאחרים. ואין אומרים בזה שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, כיון שגם זיכה לו וגם קנו מידו, וודאי נתכוין לייפות את כוחו.

דף קנ"ג

א. מתנת שכיב מרע (במקצת) שכתוב בה מתנה זו אני מקנה לך 'בחיים ובמוות', לשיטת רב דינה כמתנת שכיב מרע, שקונה לאחר מיתה, ואם עמד חוזר. שכתב 'במוות' לומר שנותן לאחר מיתה, ולא כתב 'בחיים' אלא לסימן טוב לפי שהזכיר מיתתו.

ולשיטת שמואל דינה כמתנת בריא, ואפילו אם עמד אינו חוזר, ואפילו נתן כל נכסיו, ש'בחיים' הכוונה שנותן מעתה, ולא כתב 'במוות' אלא כדי לומר לו שקנה מעתה ועד עולם. והלכה כרב. ורב נחמן לא רצה לפסוק למעשה כרב במקומו של שמואל.

ב. לרבא אם כתב 'מחיים' קנה גם לרב, שכוונתו להקנות לו מעתה. ולאמימר אין חילוק, ולא קנה לפי שהלכה כרב.

ג. כתב כל נכסיו לאחר, ולא כתב בשטר שהיה שכיב מרע, הנותן אומר שכיב מרע הייתי וכיון שעמד חוזר, והמקבל אומר בריא הייתי, נחלקו רבי מאיר וחכמים

הקנה לו אלא לאחר מיתה כמתנת שכיב מרע, ואין שטר מועיל לאחר מיתה אלא אם הקנה לו מחיים. וגם כשהקנה בלא שטר, אין קנין תופס לאחר מיתה, שמיד כשמת נפלו נכסים ליורשים ולא חלה מתנתו.

ואם היה מייפה את כוחו של המקבל, שכתב שהקנין בא להוסיף על מתנה זו, ייתור לשון הוא לומר שהקנין לא בא לגרוע, ואם מת קנה מדין מתנת שכיב מרע. וכן אם אמר כתבו ותנו, ופירש שיכתבו בשטר ייפוי כח זה, כותבים ונותנים לאחר מיתה.

ואם עמד חוזר אע"פ שקנו מידו, שבוודאי לא היה הקנין אלא מחמת מיתה.

ג. לשיטת רב, שכיב מרע שאמר על הלוואתו שתהא לפלוני, אע"פ שהיא מתנה במקצת, לענין זה דינה כמתנת שכיב מרע, וזכה המקבל בהלוואתו.

ד. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד (או אמר בעל פה), ולאחר מכן נתנם לאחר, קנה שני, שכלל אמרו חכמים 'דייתיקי מבטלת דייתיקי'.

ה. ואם כתב זיכה לראשון, שמסר לו שטר לראיית זכותו, ולאחר מכן כתב זיכה לשני, לרב הראשון קנה, שדינה כמתנת בריא שאינו חוזר אם עמד. ולשמואל קנה שני, שדינה כדין מתנת שכיב מרע שאין בה קנין, שיכול לחזור ממתנתו וליתן לאחר.

עברו עליה ימות הגשמים, שוב לא פקע ממנה שם רשות היחיד לעולם, וספיקה טמא. וסברא היא, או חומרא דרבנן. (כפירוש א' של רשב"ם).

דף קנ"ד

א. הנותן כל נכסיו לאחר, ולא כתב לו לא לשון מתנת בריא ולא לשון מתנת שכיב מרע, המקבל אומר בריא היית ואינך יכול לחזור, והנותן אומר שכיב מרע הייתי, וחוזרני בי, נחלקו תנאים בדבר:

לרבי יעקב מעמידים את הנכסים על חזקתן, ויד בעל השטר שבא לתבוע נכסיו של נותן על התחתונה, ועליו להביא ראיה בעדים שהיה בריא, כיון שהוא המוציא. וגם אם עכשיו הנותן בריא, אין אומרים שגם בשעת נתינה היה בריא כמו עתה, שאפשר שהיה שכיב מרע והבריא.

ולרבי נתן הולכים אחר מה שהוא עתה, שאם עתה הנותן בריא, עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע בשעת מתנה, ואם שכיב מרע הוא, על המקבל להביא ראיה בעדים שהיה הנותן בריא באותה שעה.

ב. ובמשנתנו נחלקו רבי מאיר וחכמים בדבר, לרבי מאיר הנותן צריך להביא ראיה שהיה שכיב מרע, ולחכמים המוציא מחבירו עליו הראיה, כלומר המקבל צריך להביא ראיה.

ונחלקו אמוראים בביאור המחלוקת: י"א

דבר. (וכן רבי יעקב ורבי נתן בברייתא ע"ב). ויתבאר בס"ד להלן בדף קנ"ד.

ד. מתנה שכתוב בה שהנותן היה שכיב מרע, ולא כתוב בה שמתוך אותו חולי נפטר, כלומר שלא עמד בינתיים ולא חזר בו, לשיטת רבה אם אנו רואים שמת, קברו מוכיח עליו, ויש לנו לומר שמתוך אותו חולי מת, וקנה המקבל. ולאביי חוששים שמא עמד מחליו, ולאחר מכן מת, שאפילו ספינה שאבדה בים נותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים, ק"ו בחולה שרוב חולים לחיים.

ה. בקעה שיש לה גדר, דינה כרשות היחיד לענין שבת, שהזורק מרשות הרבים לתוכו, חייב. ולענין טומאה, בימות החמה דינה כרשות הרבים, וספיקה טהור, שאינו מקום סתירה. ובימות הגשמים כרשות היחיד, שהוא מקום סתירה, שיש שם זרעים ואין נכנסים בה.

ו. בא אדם לב"ד, ונשאל על שנכנס לבקעה, ואין יודע מתי נכנס, אם בימות החמה וטהור, או בימות הגשמים וטמא. לרבי נתן, אם נשאל בימות החמה, טהור. ואם נשאל בימות הגשמים טמא, שהולכים אחר מה שהוא עתה. ולרבי יעקב, מעמידים אותו על חזקתו וטהור, עד שיעידו עדים שבימות הגשמים נכנס.

ז. לשיטת רבא, לא אמרו שבימות החמה הבקעה כרשות הרבים אלא כשלא עברו עליה ימות הגשמים משגדרוה, אבל אם

כתבתיו, אין עדים נאמנים לפוסלו, שאין לך קיום גדול מזה שהלוח מודה שכתבו. (ולרבי יוחנן מוחלפת השיטה).

ד. מי שמכר נכסי אביו, ומת, וערערו בני משפחה שהיה קטן בשעת מיתתו, ולא היה יכול למכור נכסי אביו, אם היו הנכסים בחזקת יורשים, והלקוחות באים להוציא מידם, לרבי יעקב (ולחכמים, להאומרים שסוברים כרבי יעקב) שכשהנותן אומר שהיה שכיב מרע, המקבל צריך להביא ראיה בעדים שהיה בריא, גם כאן הלקוחות צריכים להביא ראיה בעדים שהיה גדול, ואם אין להם עדים אין מוציאים. ואין לבדקו לאחר מיתה אם יש לו סימני גדלות, שאין רשאים לנוולו. וגם אם היינו מתירים לנוולו כדי שלא יפסידו, אין מזה ראיה, שסימנים עשויים להשתנות לאחר מיתה, ואפשר שאינו אלא שומא.

ולהסוברים בדברי חכמים שהמקבל צריך לקיים את השטר, יקיימו הלקוחות את השטר ומוציאים מן היורשים. ולשיטת ריש לקיש, מודה רבי יעקב כאן שהלקוחות יקיימו את השטר וא"צ עדים, שחזקה היא שאין העדים חותמים על השטר אלא אם כן נעשה בגדול.

ה. ואם היו הנכסים בחזקת הלקוחות, ובני משפחה מערערים שהיה קטן כדי להוציא מידם, לדברי הכל צריכים להביא ראיה בעדים. (ובדיקה לאחר מיתה לא יועיל כמו שנתבאר).

שרבי מאיר סובר כרבי נתן, שהנותן צריך להביא ראיה בעדים ששכיב מרע היה, לפי שעתה הוא בריא. וחכמים סוברים כרבי יעקב, שהמקבל צריך להביא ראיה בעדים שהיה הנותן בריא, לפי שהוא המוציא.

וי"א ששניהם סוברים כרבי נתן שהולכים אחר מה שהוא עתה, אלא שלחכמים צריך המקבל להביא ראיה לקיום השטר, לפי שלוח המודה בשטר שכתבו ואינו מזויף, אלא שטוען שפטור מלשלם מטעם אחר, כמו כאן שטוען שהיה שכיב מרע, צריך המלוה לקיימו, ואם אינו מקיים נאמן הלוה שהיה שכיב מרע במיגו שהיה יכול לומר מזויף הוא. ולרבי מאיר אין המקבל צריך לקיים את השטר, שלוח המודה בשטר שכתבו אין צריך המלוה לקיימו, כי סתם שטרות כשרים הם ואין אומרים 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר' כדי לפסלו.

ולרבי יוחנן למסקנת הגמרא (ע"ב) מוחלפת השיטה, שרבי מאיר המקבל צריך להביא ראיה לקיום השטר, ולחכמים נאמן במיגו ואין צריך לקיימו.

ג. העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה, אבל אנוסים היינו, או קטנים היינו, פסולים היינו, לחכמים נאמנים לפוסלו, ש'הפה שאסר הוא הפה שהתיר', ומכיון שאינו מתקיים כי אם על פיהם, והם אומרים קטנים היינו, נאמנים. ולרבי מאיר אין נאמנים, שהמודה בשטר שכתבו אין צריך מלוה לקיימו, וכיון שאמר לזה אני

ד. הסריס אינו חולץ ולא מיבם. ומהו הסריס? אם הוא בן עשרים שנה, ולא הביא שערות, ונולדו בו סימני סריס. אבל אם לא נולדו בו סימני סריס, אע"פ שלא הביא שערות, עדיין מחזיקים אותו כקטן עד ל"ו שנים שהן רוב שנותיו של אדם. (שנאמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה). ואם עדיין לא הביא שערות מל"ו שנים, נקרא סריס גם אם אין בו סימני סריס.

ה. המתעכב יותר מדאי להביא שערות, אם הוא כחוש בבשרו, יבריא עצמו. ואם היה בריא בשר, יכחיש עצמו, שלפעמים השערות באות מחמת כחישותו, ולפעמים מחמת בריאותו.

ו. תינוקת היודעת בטיב משא ומתן, אפילו היא בת י"ב שנה ויום אחד, וכן תינוק, שמכרו קרקעות של אביהם, מקחן מקח וממכרן ממכר. וכל שמסבירים לו דבר חכמה ויודע להבין, נקרא חכם, וממכרו ממכר אע"פ שהוא פחות מבן עשרים.

ז. אף על פי שפחות מבן עשרים שאינו יודע בטיב משא ומתן אינו מוכר בנכסי אביו, לעדות הוא נאמן להעיד מה שראה ושמע, מבן י"ג שנה ואילך שהביא שתי שערות. ודווקא במטלטלין ולא בקרקעות. והפעוטות, אע"פ שממכרן ממכר במטלטלין, אין נאמנים להעיד, שנאמר ועמדו שני האנשים' ולא קטנים.

ו. מי שהיה אוכל שדה בחזקת שהיא שלו, וקרא עליו אחד ערער לומר שלי היא, והוציא המחזיק שטר שמכרה לו המערער או שנתנה לו במתנה, ואמר המערער מזויף הוא, צריך המחזיק לקיימו בחותמיו.

ז. ואם אמר המערער שטר פסים הוא, שכתב לו שטר מכירה להחזיקו עשיר, או שטר אמנה הוא, שהאמין למסור לו שטר קודם קבלת הדמים, להאומר שלוה המודה בשטר שכתבו צריך המלוה לקיימו, שנאמן הלוה במיגו, המערער נאמן. ולהאומר שאין צריך המלוה לקיימו, אינו נאמן.

דף קנ"ה

א. קטן שירש קרקעות מאביו, אינו יכול למכור, ו"א עד שיהא בן י"ח שנה, וי"א עד שיהא בן עשרים.

ב. ותוך הזמן י"א שהוא כלאחר הזמן, שאם מכר בתוך שנת י"ח, או שמכר בתוך שנת עשרים להאומר מבן עשרים, מכירתו מכירה. ולהלכה תוך הזמן כלפני הזמן, ואינו מוכר בתוך שנת עשרים. (להלן קנ"ו).

ג. רבא ביטל מכירה שמכר בן בנכסי אביו תוך הזמן. ו"א שסובר תוך הזמן כלפני הזמן. וי"א שראה בו שטות יתירה, שהיה משחרר עבדיו, שמאבד ממון בחינם.

ולרבי יהודה יכולה למאן עד שירבו השערות, והיו שוכבות ונראה כמו שהרבה השחור.

ה. להלכה אין קטן מוכר בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים, ותוך הזמן כלפני הזמן, שאינו יכול למכור בתוך שנת עשרים.

ו. לרבי אלעזר, אין דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים, ולפיכך, המחלק נכסיו על פיו, אחד בריא ואחד מסוכן צריך קנין, קרקעות בכסף שטר וחזקה, ומטלטלים במשיכה.

ז. המקיים קוצים בכרם, לרבי אלעזר קידש, לפי שבערביא מקיימים קוצים בשדות לגמליהם. ולחכמים לא קידש אלא דבר שכמוהו מקיימים באותו מקום, כגון קוצים בערביא, אבל בשאר מקומות שאין מקיימין אותן, מותר.

ח. קונים קנין משכיב מרע אפילו בשבת. ולא כדי לחוש לדברי רבי אלעזר שאין קונה באמירה, אלא שמא תטרוף דעתו עליו.

ט. רבי אליעזר ורבי יהושע נחלקו מתי דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים: לרבי יהודה בדעת רבי אליעזר בשבת דבריו קיימין, מפני שאין יכול לכתוב תקנו לו שיקנה באמירה, אבל לא בחול. ולרבי מאיר בדעת רבי אליעזר בחול דבריו קיימים מפני שראוי לכתוב, אבל לא בשבת. ולדעת רבי יהושע דבריו קיימין בין בחול בין בשבת.

ה. אע"פ שבן י"ג שנה שמכר קרקעות של אביו אינו מוכר, אם נתנם מתנתו מתנה, שלא חששו אלא במכירה, לפי שהקטן דעתו קרוב למעות, ופעמים שמקשקשים לו במעות והולך ומוכר כל הנכסים, ולפיכך גם אם מכר שוה ארבע בחמש שיש לו ריווח הרבה אין מכירתו מכירה. אבל מתנה, אם לא שקיבל הנאה מן הנאה מן המקבל לא היה נותן לו.

דף קנ"ז

א. בודקין לקידושין, שאם בן י"ג שנים קידש אשה, או אשה בת י"ב נתקדשה, אין סומכים על שנים להם להחזיק אותם כגדולים לענין קידושין גם להקל, כגון לבטל קידושי שני שבא אחריו, אלא בודקים אם הביאו שערות, ואז ייחשבו קידושי וודאי.

ב. וכן בודקין לגירושין, באופן שלא בדקוהו בקידושין, כגון אם היתה יבמתו, ויבם אותה בקטנותו, שהרי בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו קנאה, ואינו נותן גט עד שיהגדל.

ג. הגדול חולץ ולא הקטן, שנאמר 'איש'. והאשה, לרבי יוסי חולצת בין כשהיא גדולה ובין כשהיא קטנה. ולחכמים אינה חולצת אלא גדולה, שמקשים אשה לאיש, וצריך לבדוקה אם הביאה שערות.

ד. לחכמים בודקים למיאונים, שמשעה שהביאה שתי שערות, שוב אינה ממאנת.

ב. המלוה את חבירו בשטר, גובה מנכסים משועבדים (אפילו לא כתב אחריות, שאחריות טעות סופר). והמלוה בעדים בלא שטר, גובה מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים.

ג. הכותב לחבירו בשטר משעבד אני לך בחובך כל נכסים שאקנה, וקנה נכסים, ומכרם לאחרים, (או שהורישם, לסובר שמלוה על פה אין גובה מן היורשים), לרבי מאיר גובה, שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

ד. ולחכמים שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, נסתפקו בגמרא אם בשעבוד הם מודים שאדם יכול לשעבד דבר שלא בא לעולם, או שדין שעבוד כקנין, ואין יכול לשעבד נכסים שלא באו לעולם.

ה. ודווקא כשמכר הלוה את הנכסים שקנה או הורישם, אבל כשהם עדיין בידו, וודאי גובה המלוה ממנה, שכל מה שברשות הלוה המלוה גובה ממנו, ואפילו מבגדו שעל כתיפו.

ו. המוציא שטר חוב על חבירו, והלה הוציא שטר שכתוב בו שמכר לו את השדה לאחר שנכתב השטר חוב שהוא מוציא עליו, לדברי אדמון, יכול הלוה לטעון, אילו הייתי חייב לך, היה לך לפרוע את שלך ממני, ולא היה לך למכור לי קרקע בשביל צורך מעות. ולחכמים אפשר שהמלוה היה פיקח, שמכר ללוה את הקרקע כדי שיוכל למשכנו בעד חובו,

י. לרבי יהודה בדעת רבי אליעזר זכין לקטן, הואיל ואין לו יד לזכות לעצמו ממון שנותנים לו, תקנו חכמים שיהא אחר זוכה לצרכו. ואין זכין לגדול, כיון שיכול לזכות בעצמו. ולרבי מאיר בדעת רבי אליעזר זכין לגדול ואין זכין לקטן. ולרבי יהושע זכין בין לקטן ובין לגדול.

דף קנ"ז

א. נפל הבית על ראובן ועל אביו, או על ראובן ועל מורישיו, ואין ידוע מי מת קודם, והיה על ראובן כתובת אשה או בעל חוב, יורשי האב אומרים ראובן מת ראשון ואח"כ מת האב, ולא זכה ראובן בנכסי אביו, ואנו יורשים כל נכסי האב. ובעלי החוב אומרים האב מת ראשון ואח"כ מת הבן, וזכה ראובן בנכסי האב, ויש לנו זכות לגבות מהם (אם שעבד לו נכסים שיקנה לאחר מכן, ולהאומר שאדם משעבד דבר שלא בא לעולם, או לסוברים שמלוה על פה גובה מן היורשים). נחלקו תנאים בדבר:

לבית שמאי יחלוקו, ואע"פ שיורשי האב ודאי יורשים בממון זה ובעל חוב הוא ספק, כיון ששטר העומד לגבות נחשב כגבוי, חשובים שניהם ודאי. ולבית הלל הנכסים בחזקת יורשי האב, שהם יורשים ודאי או מיעקב או מראובן וכמוחזקים הם, שהרי יעקב מוחזק בנכסיו היה, ואלו באים מכחו, ובעל חוב ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי.

המלוה והלוקח שניהם נושים בלוה, והשבח הגיע לאחר שעבוד שניהם, וחולקין בו כדין לוח ולוה וחזר וקנה.

דף קנ"ח

א. נפל הבית עליו ועל אשתו, ואין לה בנים ממנו, יורשי הבעל אומרים האשה מתה ראשונה, ואחר כך מת הבעל, וירש אותה בעלה קודם מותה, והם יורשים אותו. ויורשי האשה (קרוביה ממשפחת אביה) אומרים, הבעל מת ראשון ואחר כך מתה האשה, והם יורשים את נכסיה. נחלקו תנאים בדבר:

לבית שמאי יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האשה, לפי שהוא ממון המוטל בספק. (י"מ שיחלוקו רק נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג, אבל הכתובה ליורשי הבעל).

ולבית הלל הכתובה היא בחזקת יורשי הבעל, לפי שהוא ממון שהבעל צריך ליתן לה, ומספק אין מוציאין אותו ממנו או מיורשיו. נכסי מלוג, שנפלו מבית אביה והבעל אוכל פירות, הן בחזקת יורשי האב, לפי שמאביה באו לה. ונכסי צאן ברזל, והיא נדוניא שהביאה מבית אביה ונכתבו בכתובה, הן בחזקתן. ונחלקו אמוראים בחזקת מי: י"א בחזקת יורשי הבעל, שהרי ברשותו היו לענין אם פיתחו או הותירו, וגם שהיה יכול למוכרם. וי"א בחזקת יורשי האשה, שהרי היא הכניסה אותם. וי"א יחלוקו, לפי שהן בחזקת שניהם.

ולא יוכל לדחותו ולומר אין לי לפרוע.

ז. שטרי חוב המוקדמים, פסולים, שמא יבוא לטרוף לקוחות שקנו מן הלוח קודם ההלוואה. והמאוחרים כשרים, לפי שמחל המלוה את השעבוד עד הזמן הכתוב בו. ודוקא להסובר שהלוה יכול לשעבד נכסים שיקנה, אבל לסובר שאין יכול לשעבד נכסים שיקנה פסולים, שמא קנה הלוח את הנכסים בין ההלוואה לזמן שכתוב בשטר, והמלוה יטרוף מלקוחות שקנו נכסים אלו.

ח. לצד שהלוה יכול לשעבד נכסים שיקנה לאחר הלוואה, נחלקו אמוראים מה הדין אם לוח מראובן ושעבד לו נכסים שיקנה, ואחר כך לוח משמעון ושעבד לו נכסים שיקנה, ואחר כך קנה נכסים, י"א שהמלוה הראשון קנה, לפי שהוא מוקדם. וי"א ששניהם יחלוקו, וכל אחד יגבה לפי מעותיו, לפי שהנכסים נשתעבדו לשניהם בבת אחת בשעת קנייתם. וכן הלכה.

ט. מי שמכר שדה לחבירו והשביחה, ובא בעל חוב וטרפה עם שביחה, גובה הלוקח מן המוכר את הקרן מנכסים משועבדים, ואת השבח רק מנכסים בני חורין.

י. ולא אמרו שבעל חוב גובה שבח מן הלוקח אלא להאומר שהלוה יכול לשעבד נכסים שיקנה הלוח לאחר מכן, שהרי השבח הגיע לאחר ההלוואה. וי"א שאינו גובה אלא חצי שבח, שמכיון שמכר הלוח את שדהו וכתב אחריות ללוקח, נמצא

ואח"כ מת יעקב, בא חנוך ומוציא את הנכסים שמכר ראובן אביו מנכסי יעקב מיד הלקוחות, מפני שלא באו ליד ראובן מעולם שיזכו בהן לקוחות מכחו, וכשם שהראוי אינו משתעבד כך אינו נמכר. וזו היא שקשה בדיני ממונות, שאביו של חנוך מכרם, והוא מוציאם. ואין לומר שבא מכח אבי אבא ומשום 'תחת אבותיך יהיו בניך', שזה לא נאמר אלא לענין ברכה, שהצדיקים יש להם בנים ובני בנים ליורשם, ולא לענין ירושה. (ואע"פ כן הלכה היא).

ב. וכן אם היה ראובן בכור, ומכר חלק בכורתו הראוי להגיעו בנכסי יעקב אביו, ומת ראובן, ואחר כך מת יעקב, בא חנוך ומוציא מיד הלקוחות חלק בכורת ראובן אביו ונוטלה לעצמו כאילו לא מכרה ראובן, שחנוך יורש חלק בכורת אביו בנכסי זקנו אביו אף על פי שמת אביו הבכור בחיי אביו.

ג. ראובן שהיה חתום עד בשטר הלוואתו של שמעון קודם שנעשה גזלן, ונעשה גזלן, אינו יכול להעיד על כתב ידו, אבל אחרים מעידים על כתב ידו. ודווקא כשהוחזק כתב ידו בבית דין בטרם היותו גזלן, ועשו עליו הנפק, והחותמים בהנפק מעידים שחתמו וקיימו השטר קודם שנעשה ראובן גזלן.

ד. וכן מי שחתם עדות בשטר על השדה קודם שנפלה לו בירושה, ולאחר מכן ירשה, הוא אינו יכול לקיים כתב ידו,

ב. נפל הבית עליו ועל אמו, כגון שנפל על רחל אשת יעקב באלמנותה, ועל יוסף בנה מיעקב, ולא היה לה עוד בן לא מיעקב ולא מאיש אחר, יורשי האם (כגון לְבָן אחיה מאביה) אומרים הבן מת ראשון, והיא מתה אחריו, ואנו יורשים נכסיה. ויורשי הבן, כגון ראובן בן יעקב ולא, שהוא אח של יוסף מאביו, אומר שרחל מתה תחלה, וירש יוסף את נכסיה ואח"כ מת, והוא יורש ממנו כל הנכסים. נחלקו תנאים בדבר:

לתנא קמא, מודים בית שמאי ובית הלל שיחלוקו, לפי ששניהם באים מכח טענת ירושת נכסים. ולרבי עקיבא עדיין היא מחלוקת, שלבית הלל הנכסים בחזקתו. ונחלקו אמוראים בחזקת מי:

לרבי אילא הם בחזקת יורשי האם, הואיל והוחזקה נחלה לאותו השבט, שבחיי האשה לאחר שמת בעלה היה כל ממונה בחזקתה, והיא משבט אביה.

ולרבי זירא בתחילת דבריו, הן בחזקת יורשי הבן, שמשמת הבעל, הבן ראוי ליורשה קודם לכל קרוביה מצד האב. ולאחר שעלה לארץ ישראל חזר והודה לדברי ר' אילא, והעיד על עצמו שאויר ארץ ישראל החכימו.

דף קנ"ט

א. ראובן שמכר חלק הראוי לו לירש בנכסי יעקב אביו, ומת ראובן בחיי יעקב,

בנכסי אחי האב אם ראובן מת תחילה.

ג. הבן אינו יורש את אמו בקבר להנחיל לאחים מן האב, כגון יוסף בן רחל שמת בחיי אמו, ואחר כך מתה רחל אמו, אין אומרים שירש יוסף כאילו הוא חי, להוריש חלקו לראובן בן יעקב מלאה שהוא אחיו מאביו. שנאמר 'סיבה' בירושת בן, ונאמר בירושת הבעל, ללמד, שכשם שהבעל אינו יורש את אשתו בקבר, כך הבן אינו יורש את אמו בקבר להנחיל לאחים מן האב.

ד. האב שנשבה, ומת בן בתו בארץ מולדתו, או בן הבת שנשבה, ומת אבי אמו במדינה, ואין יודעים מי מת תחילה, יורשי הסבא (כגון אחיו מאותו האב) ויורשי הנכד (אחיו מן האב ולא מן האם) יחלוקו. שאם הנכד מת תחילה, אין לאחיו מן האב כלום, שאין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחים מן האב.

ה. מי שמכר לחבירו כל נכסי 'בר סיסין', ויש בין נכסיו קרקע הנקראת על שם בר סיסין, אבל המוכר טוען שלא קנאה מבר סיסין, לרב נחמן נותנים אותה ללוקח, כיון שהכל קורים לה על שם בר סיסין, ונראים הדברים שנקראת כן לפי שקנאה ממנו, עליו להביא ראיה שלא קנאה ממנו. ולרבא משאירים אותה ביד המוכר, ועל הלוקח, שהוא המוציא, להביא ראיה שהמוכר קנאה מבר סיסין.

שהוא נוגע בעדות, אבל אחרים יכולים לקיים כתב ידו, אם הוחזק בבית דין ע"י הנפק קודם שירשה.

ה. מי שחתם עדות בשטר לחבירו עד שלא נעשה חתנו, ולאחר מכן נעשה חתנו, הוא אינו מעיד על כתב ידו, אבל אחרים מעידים על כתב ידו, אפילו אם לא הוחזק כתב ידו בבית דין, שאין כאן חשש משקר, אלא גזירת מלך היא שחתנו אינו מעיד, ואפילו משה ואהרן אינם מעידים לחותנם, ולפיכך אחרים יכולים להעיד עליהם.

א. נפל הבית על ראובן ועל אביו, והיתה על ראובן כתובת אשה ובעל חוב, ויש לו בנים, אם נאמר שבני ראובן יורשים מכח אביהם ולא מכח אבי אביהם (ונפרש ש'תחת אבותיך' יהיו בניך' לא נאמר רק לענין ברכה), בעל חוב וכתובת אשה גובים אפילו אם מת ראובן תחילה, שהרי בני ראובן אין יורשים אלא מכח אביהם, ויש עליו בעל חוב. ורק כשאין לראובן בנים, ואחי יעקב רוצים לירש את יעקב, אין לבעל חוב של ראובן אם ראובן מת תחילה.

ב. וכן אם נפל הבית על ראובן ועל אחיו שהוא מורישו, ויש לראובן בעל חוב, לצד שנאמר שבני ראובן נוטלים מכח אביהם, בעל חוב גובה אפילו אם ראובן מת תחילה. ורק אם נפל הבית על ראובן ועל אחי אביו, אין לבעל חוב של ראובן כלום.

ברשותו, ולכך לא מיחה. לרב נחמון צריך המחזיק להביא עדים שדר בבית שלש שנים לבדו. ולרבא צריך המוכר, שהוא המוציא, להביא ראיה שנשתמש עם המחזיק.

ו. היושב בבית שלש שנים, ובא חבירו לערער שהיא שלו, וטוען שבכל השנים שדר בביתו, היה עיקר דירתו בחדרים הפנימים, והיה עובר דרך עליו, ומשתמש עמו בבית החיצון, והמחזיק דר בו

הדרן עלך מי שמת למסקנא

ואם שטר חוב הוא, אינו גובה בו מן הלקוחות, ואם גט אשה אינה מגורשת.

ד. כתב גט מקושר וחתמו עדיו מתוכו, לתנא קמא פסול. ולרבי חנינא בן גמליאל כשר, מפני שיכול לעשותו פשוט.

ה. גט פשוט, חותמים בו שני עדים. וגט מקושר, חותמים בו שלשה, שמתוך שנתרבה בקשריו נתרבה בעדיו. פשוט שכתב בו עד אחד, ומקושר שכתב בו שני עדים, שניהם פסולים.

ו. ואע"פ ששני השטרות וחילוקי הדינים שבהם תקנת חכמים הוא, הסמיכום חכמים על המקרא: א) "א מ'שדות בכסף יקנו וכתוב בספר' זה פשוט, 'וחתום', זה מקושר, 'והעד' זה שני עדים לפשוט, 'עדים' שלשה למקושר. ב) "א מ'ואקח את ספר המקנה' זה פשוט, 'את החתום' זה מקושר, 'ואת הגלוי' זה הטופס הכתוב על החלק הפשוט שבמקושר. 'המצוה והחוקים' אלו דברים שבין פשוט למקושר, שזה עדיו שנים וזה שלשה, זה

דף ק"ט

א. חכמים תיקנו גט מקושר, משום כהנים קפדנים בעיר אחת, שהיו מגרשים נשותיהם, ולאחר שנחה דעתם היו מתחרטים ולא יכלו להחזירם, ותקנו להם חכמים גט מקושר שאינו נוח ליכתב במהרה, שמא בתוך כך יתפייסו ולא יגרשו. וכדי שלא תחלוק בין גיטין לשטרות, תקנו גם בשאר שטרות שטר מקושר.

ב. ואלו חילוקי הדינים בין גט פשוט לגט מקושר: הפשוט, עדיו חתומים מתוכו, והמקושר עדיו מאחוריו, שכותב שיטה ומניח חלק כשיעור שיטה הכתובה, וכופלה על החלק ותופר, ואח"כ כותב שיטה ומניח שיטה חלק וכופלה על החלק ותופר, וכן הרבה כשיעור מקום תורף השטר, והעדים חותמים מבחוץ, עד אחד על כל קשר.

ג. כתב גט פשוט וחתמו עדיו מאחוריו, פסול, לפי שלא נעשה כתיקון חכמים.

אחת, ו'יעקב' כנגד שיטה שלמעלה ממנה, שאם יכתוב 'בן יעקב' בשיטה שניה, אפשר שיחתוך בעל השטר שורה אחרונה כשהיה בה ריעותא, והעדות תתכשר בחתימת 'בן יעקב'. אבל כשלא כתב כנגד שיטה שניה אלא 'יעקב', אין החתימה כשרה אלא כשהוסיף תיבת 'עד', ואינו כותב אלא 'ראובן בן יעקב' בלא 'עד'. וי"א שכותב 'עד', ואינה כשרה בחתימת 'יעקב', שידוע שאין זו חתימת אביו. ולא יתכן שחותם בשם של אביו, שאין אדם מניח שמו וחותם בשם אביו, וגם לא חצוף לעשות את שמו של אביו לסימן.

וי"א שכל שטר מקושר העדים חותמים מבחוץ אחורי הכתב לארכו בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה, אלא שצריך שיתחילו לחתום בשוה זה תחת זה ולסיים בשוה, אבל אם אין חתימתם כלה בשיטה אחת, פסול. ונמצא שאינו יכול לא להוסיף בסוף השטר, שחתימתם לא תגיע כנגד התוספת, ולא לקצר תנאי שבסוף השטר, שיחתוך שמם של כל העדים. (ויהא ניכר שהוא רמאות).

ב. עד החותם בשטר 'בן איש פלוני עד', אע"פ שלא הזכיר שמו, כשר. וכן אם חתם 'איש פלוני עד', אע"פ שלא הזכיר שם אביו, כשר. אבל אם כתב איש פלוני ולא כתב 'עד', פסול.

ג. יכול אדם לחתום בשטר בצורה שנוהג לחתום בה, או באות אחת משמו.

חתום מתוכו וזה מאחוריו. (ג) י"א מ'על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר', שנים לפשוט ושלשה למקושר.

ז. אמוראים נחלקו היכן העדים חותמים בגט מקושר, לרב הונא חותמים בין קשר לקשר מבחוץ, וכותב בסוף השטר 'שריר וקיים', כדי שלא יוכל לזייף ולהוסיף אחרי העדים כלום. ואין כותבים 'שריר וקיים' אלא פעם אחת, כדי שלא יוכל להוסיף דברים ולחזור ולכתוב שריר וקיים. ולא חששו שימחוק ויזייף, כי אם היה מחק כשיעור 'שריר וקיים' בסוף השטר במקום שיכול להיות כתוב שריר וקיים, והגיה עליו דברים אחרים, אע"פ שהוא מקויים, פסול. (ושיטת רבי ירמיה בר אבא יבואר להלן קסא).

ח. סופר שטעה, והגיה, ותלה תיבה או שתים בין שיטה לשיטה, ואחר כן קיימה בסוף השטר, שכתב תיבה פלונית דביני חטי שריר וקיים, השטר כשר.

דף קס"א

א. לרב ירמיה בר אבא, עדים חותמים על גט מקושר אחורי הכתב, וכנגד הכתב מבחוץ. וחותמים לארכו של שטר, מלמטה למעלה, שאם השטר כתוב ערב חותמים שתי, ומתחילים לחתום כנגד שיטה אחרונה, כדי שלא יוכל לזייף ולהוסיף שורות בשטר וירבה כנגדם בעדים. ויכתוב העד 'ראובן בן' כנגד שיטה

ומקיימים אותו מהעדים הכשרים שבו. שכל שטר שחתומים בו ארבעה או חמשה עדים, ונמצא אחד מהם קרוב או פסול, העדות מתקיימת בשאר.

ואין תימה בכך שבהיות השטר חלק הוא פסול, וכשמילאוהו בעדים פסולים הוכשר, שכן מצאנו בסוכה שאם יש בה אויר שלשה טפחים פסולה, ואם מילאוהו בסך פסול הוכשר, שאין סכך פסול פוסל אלא בארבעה טפחים.

דף קס"ג

א. הרחיק את חתימת העדים בשטר שני שורות מן הכתב, ואויר חלק ביניהם, נפסל השטר.

ואם הרחיק בלא אויר ביניהם, לא נפסל, שאם יזיף ויוסיף שני שורות, יהיה הזיוף ניכר, שצריך לכתוב אותיות דקות יותר משאר אותיות השטר, כדי לתת חלק בין שיטה לשיטה. וגם אם יכתוב כתיבה גסה כשאר שורות, יהיה הזיוף ניכר, שלא יהיה חלק בינתים כשאר שיטות.

ב. ושני שיטין שאמרו, שיעורם ככתב ידי עדים (שהוא גדול משל סופר) ולא ככתב ידי סופר, שכל המזייף אינו הולך אצל סופר.

ג. ונחלקו אמוראים בשיעור אותם שני שיטים והאויר שאם מרחיק נפסל השטר: א) כשמרחיק שני שיטים וארבעה

ד. מחק הסופר בשטר והגיה כרצונו, צריך לקיימו בסוף השטר, לפני תיבות 'שריר וקיים'. שאם לא כן, חוששים שמחק בעל השטר וזייף כרצונו לאחר שנכתב וכבר חתמו עדים.

דף קט"ב

א. בכל השטרות, צריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה, כלומר שיפרש ויכפול הענין הכתוב למעלה, אבל לא יכתוב בשורה אחרונה שום דבר חידוש או תנאי שהשטר תלוי בו ולא הוזכר למעלה, שאין למדים משיטה אחרונה כלום, לפי שהעדים אין יכולים לקרב חתימתן כל כך לכתב, ומניחים ריוח בין השטר לחתימה, ויכול אדם לזייף ולהוסיף בינתים שורה אחת, ומשום כך תיקנו שלא יכתבו בשיטה אחרונה אלא מה שכבר אמור למעלה, ולא נלמוד ממנה כלום, ונמצא שאם זייף והוסיף שם דברים, לא ירויח כלום.

ב. אם הרחיק חתימת העדים שני שורות מן הכתב, השטר פסול, שיכול לזייף שני השורות, ונלמוד מן הראשונה. אבל אם לא הרחיק אלא שורה אחת כשר, שאינו יכול להוסיף בה דבר, שהרי אין למדין ממנה. וכן אם הרחיק שורה ומחצה כשר.

ג. אם היה בין הכתב לעדים חלק כשיעור שני שורות, ומילא מקום החלק בחתימות של עדים קרובים, לחזקיה השטר כשר,

אחת, שסובר ששטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת כשר, ויכול לחתוך כל השטר מלמעלה, ולכתוב השטר והעדים בשורה שמעל קיום השטר. אבל בין כתב לעדים כשר בשיטה אחת, שהרי עדים חתומים מתחת השיטה, ושטר הבא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת, פסול. ואם יחתום עדים גם בשורה עליונה, ויאמר שהרבה בעדים, אין מקיימין אותו מן העדים שלמטה, אלא מן העדים שלמעלה.

ה. שטר הבא הוא ועדיו על המחק, י"א בשם רב שהוא כשר. (ראה להלן קס"ד. וי"א כן בשם שמואל). ואם יש תחתיו קיום ב"ד, אין סומכים עליו, שמא מחק כל השטר עם העדים שמעל הקיום, וכתב דברים אחרים וזייף חתימת עדים, אלא צריך לקיימו ע"י הכרת חתימת העדים.

דף קס"ד

א. שטר הבא הוא ועדיו על המחק, לרב כשר. (וי"א ששמואל הכשירו. לעיל קס"ג). ואין חשש שיחזור וימחוק את השטר וישאיר חתימת העדים, לפי שהזיוף ניכר, שאין דומה חתימת העדים שחתום על המחק שנמחק פעם אחת, לכתובת השטר הכתוב על הנמחק שתי פעמים.

ב. ואין העדים חותמים על המחק אלא אם נמחק בפניהם, כדי שאם יראו שמקום חתימתן משונה במחיקה מן העליון לא

אורים, כדי שיוכל לכתוב 'לך' בשני השורות, אויר אחד מעל שורה עליונה לראשו של ל', שני אורים בין השיטות, אויר אחד לרגלו של ך' שבעליונה, ואחד לראשו של ל' שבתחתונה, ואויר תחת שורה שניה לרגלו של ך'.

ב) י"א שני שיטים ושלושה אורים, אחד לראשו של ל' מעל שורה עליונה, אחד לרגלו של ך' תחת שיטה התחתונה, ובין השורות די לנו באויר אחד, שהסופר יכול לאמן את ידו להרחיק ראש הלמ"ד של התחתונה מכנגד רגל של ך' שבשורה עליונה.

ג) י"א שיטה אחת ושני אורים, כמו ברוך בן לוי בשיטה אחת, שצריך אויר אחד למעלה לראשו של ל', ואחד למטה לרגלו של ך'.

ד. לשיטת רב, לא אמרו שהמרחיק שני שורות מן הכתב פסול אלא בין העדים לכתב, אבל בין חתימת עדים לקיום השטר ע"י בית דין, כשר גם אם הרחיק יותר משני שורות, אם היה מטושטש בדיו, שאין ב"ד חותמים על הטושטוש, אלא על עיקרו של שטר. אבל בין עדים לשטר אין מועיל טושטוש, שמא חתימת העדים באה על הטושטוש בלבד, ולא על עיקר השטר. (ואם היה שני שורות חלק בין עדים לקיום בלא טושטוש, פסול).

ולשיטת שמואל, בין העדים לקיום השטר פסול גם אם לא הניח חלק אלא שיטה

שאינן דומה נמחק בן יומו לנמחק בין שני ימים. וגם אין להשהותו למחר, שחששו לבית דין טועים.

ה. גט פשוט שנכתב בשנה ראשונה שעמד המלך, אין מונין לו אלא שנה. נכתב בשנה שניה, מונין לו שנים. אבל מקושר מקדימין לו שנה, שאם מלך שנה כותבין בשטר שנים, שנים מונין לו שלש. שמנהג האומה להקדים למלך שנה משום כבודו, וחכמים תקנו לכתוב במקושר כמנהגם, כדי שיהיו חילוקים הרבה וחומרות במקושר, משום תקנת כהנים קפדנים שלא יהא נוח להם לגרש נשותיהן.

ו. לרבי חנינא בן גמליאל אפשר לעשות שטר מקושר לפשוט. ואין חוששים שמא היה כתוב בו שנה שניה למלך, ופרע לו מעות ועשה לו שובר, ולאחר מכן עשאו פשוט ואמר לו לוית ממני עתה, שלשיטתו אין כותבין שובר.

ז. שטר שכתוב בו בשנת פלוני ארכן לזה פלוני מפלוני כך וכך מעות, ולא כתוב בו כמה שנים למלכותו היה, בודקים אימתי עמד במלכותו, ומאותה שעה טורף בעל חוב מן הלקוחות, כי בשנה ראשונה נכתב שטר זה, שכך היה מנהגם לקרות למלך בשנה ראשונה 'ארכן', כלומר מתוקן הוא למלכות, ובשניה קורין לו 'דיגון' לשון שנים. (אבל אם העבירוהו ממלכותו ושוב המליכוהו, אין אומרים שהיא שנה

יחתומו, שאפשר שבעל השטר לכלך דיו בקלף במקום חתימת העדים קודם שחתמו, ומחקו, וחזר וכתב על כל הקלף ומחקו כולו, והעדים חותמים בקלף שנמחק שתי פעמים, והשטר נכתב על המחק פעם אחת, ואח"כ יוכל למחקו ולכתוב עליו זיוף, ויהיה כתב על הנמחק שתי פעמים כמו מקום חתימת העדים.

ג. כתב את השטר על הנייר, ועדיו על המחק, כשר. ובתנאי שיכתבו העדים, שחתמו על המחק והשטר היה כתוב על הנייר, שאם לא כן יוכל למחוק את השטר, ויכתוב דברים אחרים, ויהיה השטר ועדיו על המחק שהוא כשר. ולא יכתבוהו לא מעל חתימת שניהם, שמא ימחקנו, ולא מתחת חתימת שניהם, שמא יחתנו, אלא בין חתימת עד אחד לשני.

ד. כתב את השטר על המחק, ועדיו על הנייר, פסול. ולא יועיל אם יכתבו העדים שהשטר נכתב על המחק, שמא ימחקו שוב מה שכתוב בשטר ויכתוב דברים אחרים. ולא אמרו שהנמחק פעם אחת אינו דומה לנמחק שני פעמים אלא כשהעדים גם חתומים על המחק, שאז יש באותו שטר שני מיני מחקים זה אצל זה, ויכירו מי נמחק יותר מחבירו, שהאחד עב והשני דק, אבל כשהעדים חתומים על הנייר, אין מכירים אם השטר נמחק פעם אחת או שני פעמים. וגם לא יועיל אם נקבל חתימת ידם בבית דין, ונמחקו חתימתם כדי להשוותו להנכתב בשטר,

בו, שבוודאי הקפיד שיעשנו כפי מנהג המדינה. וכן אם היה מנהגם בגט מקושר, ואמר לו כתוב לי מקושר, וכתב לו פשוט, פסול.

ב. ואם היו נוהגים לעשות גם פשוט וגם מקושר, ואמר לו כתוב לי גט פשוט, וכתב לו מקושר, לתנא קמא פסול, כיון שלא עשה כהוראתו. ולר"ש בן גמליאל כשר, שנתכוין שאם טורח הוא לו לכתוב מקושר יכתוב פשוט, אבל אם יכתוב מקושר יותר טוב, שהרי מנהג המדינה בשניהם.

ג. ואלו התנאים הסוברים שאדם המורה לחבירו לעשות דבר קל 'מראה מקום הוא לו', שאין צריך לטרוח, ולא הקפיד שיעשה דוקא כן: א. ר"ש בן גמליאל, שאם אמר לו לעשות גט פשוט יכול לעשות מקושר. ב. רבי שמעון, שאם אמר לשלוחו לקדש לו אשה בדינר כסף, וקידש בשל זהב, מקודשת. ג. רבי אלעזר, שאם אמרה האשה לשלוחה שיקבל לה גט ממקום פלוני, וקיבל במקום אחר, מגורשת.

ד. שטר (פשוט) שחתום בו עד אחד, ועד שני מעיד על הדברים בעל פה, לאביי פסול, כי שני עדים הכתובים בשטר מוציאים את הקול, ואינו אלא כמלוה על פה, שגובה רק מנכסים בני חורין, והלוה יכול לומר פרעתי. ולאמימר בשם ר' ירמיה השטר כשר, וגובה גם מנכסים משועבדים. ודוקא לרבי יהושע בן קרחה,

ראשונה של מלכותו השנית, שאז קורין לו 'דיגון' מיד).

ח. האומר 'הריני נזיר הינא', קיבל עליו נזירות אחת. 'דיגון' קיבל עליו שתיים. 'טריגון' קיבל שלשה, 'סטריגון' ארבע, 'פנטיגון' חמש.

ט. אין בית מטמא בנגעים אלא 'טטריגון' שיש לו ארבע קירות, אבל לא בית עגול, ולא דיגון (שצידו אחת עגול, ובצידו השנית שני פינות), ולא טריגון שיש לו שלש פינות, ולא פנטיגון שיש לו חמש פינות. לפי שנאמר 'קירות' שני פעמים, הרי כאן ארבע.

י. לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו.

יא. שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום: הרהור עבירה, עיון תפלה (שלאחר שהתפלל דן בלבו שישלם לו הקב"ה שכרו ויעשה לו צרכיו וישמע תפלתו לפי שהתפלל בכוונה), ואבק לשון הרע.

יב. רוב בני אדם חשודים על כעין גזל, שמורין היתר במשא ובמתן לעכב איש מריווח הראוי לחבירו. ומיעוטים בעריות, והכל באבק לשון הרע.

דף קס"ה

א. בעל שאמר לסופר כתוב לי גט פשוט, והיה המנהג במקומם לעשות גט פשוט, ועשה לו הסופר גט מקושר, פסול לגרש

ט. שטר שכתוב בו 'מאה זוזים שהן עשרים סלעים לוח פלוני מפלוני', אע"פ שמאה זוז הן כ"ה סלעים, אין למלוח אלא עשרים, שיד בעל השטר על התחונה, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ושמה הלוח מאה זוזים גרועים וחסרים שאין שוים אלא עשרים. ואם כתוב בו שלוח מאה זוזים שהם שלשים סלעים, אין לו אלא מנה שהוא כ"ה סלעים, שמה נתכוין לשלשים סלעים קלים.

י. היה כתוב בשטר שהלוח 'כסף זוזים שהם', ונמחק המנין שכתוב אחריו, אינו פחות משתי זוזים. 'כסף סלעים שהם' אינו פחות משתי סלעים. 'דרכונות שהם' אינו פחות משתיים.

יא. כפל את דבריו בשטר, למעלה היה כתוב מנה ולמטה מאתיים, או להיפך, הכל הולך אחר התחנות. ולא כתבו את העליון אלא שאם ימחק אות אחת מן התחנות, ילמד מן העליון.

דף קס"ו

א. היה כתוב בשטר פלוני לוח מפלוני 'כסף', נותן לו חתיכת כסף. היה כתוב 'מטבע כסף', במקום שקונים בפרוטות של כסף, נותן לו פרוטה של כסף. ובמקום שאין קונים בפרוטות של כסף, נותן לו לפחות דינר כסף. ואם היה כתוב 'כסף דינרים' או 'דינרים כסף', נותן לפחות שני דינרים כסף.

אבל לתנא קמא אפילו אם שניהם חתומים בשטר, או ששניהם מעידים בעל פה, אינם מצטרפים אם לא ראו שניהם כאחד את עדותם, ק"ו כשאחד חתום בשטר ואחד מעיד בעל פה שאינם מצטרפים.

ה. לאמימר, שטר מקושר שחתמו עליו רק שני עדים (ולא שלשה כתיקון חכמים), פסול מן התורה, כמו גט פשוט שחתום בו עד אחד. שהטילו חכמים עליו פסול דאורייתא, ואם גט הוא אינה מגורשת, ואם שטר מלוח הוא אינו טורף ממשועבדים.

ו. שני עדים שכל אחד מהם העיד בבית דין אחר, לתנא קמא אין ב"ד יכול לבוא לב"ד השני ולהצטרף, שהרי גם באותו בית דין אין שנים מצטרפים אם העיד זה היום וזה למחר. ולרבי נתן, לרבי אשי בשם ר' ירמיה מצטרפים.

ז. שנים שהעידו בבית דין זה, וחזרו והעידו בבית דין אחר, לרבי נתן יכול לבוא אחד מכל בית דין ולהצטרף, שהרי גם עדים מצטרפים, קל וחומר שדיינים מצטרפים. ולתנא קמא, למר בר חייא בשם ר' ירמיה מצטרפים, שרק בעדים סובר שאין מצטרפים, אבל דיינים מצטרפים.

ח. שלשה שישבו לקיים את השטר, ומת אחד מהן, צריכים לכתוב 'במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי'.

שהשאר אין עליה חובה, עד שעמדו ברביעית דינר.

ז. היה חסר אות אחת בחלק התחתון שבשטר, כגון שכתוב 'ענני' למעלה ו'ענן' למטה, ילמד מן העליון. אבל אם חסרו שתי אותיות, אינו למד מן העליון, שמא יהיה שם של שלש אותיות, ויהא חסרון ברוב השם, ובוודאי שלא החסיר הסופר כל כך. ולפיכך ינתן הממון למי ששמו כפי הכתוב בחלק התחתון.

ח. היה כתוב למעלה פלוני הפקיד 'ספל', ולמטה 'קפל' (טלית שראוי לקפל), הולך אחר התחתון. ואם כתוב למעלה 'קפל' ולמטה 'ספל', נסתפק רב פפא אם חוששים שזבוב חיסר רגלה של קו"ף וילמד מן העליון, או לא. ולא נפשט. (והמוציא מחבירו עליו הראיה).

ט. היה כתוב בשטר 'שש מאות וזוז', נותן שש מאות זוז וזוז (פירוש שני ברשב"ם), ולא שש מאות פרוטות וזוז, שאם נתכוין על פרוטות היה מסכם אותם בדינרים, שלכל קצ"ב פרוטות היה כותב דינר. ואין נותן שש מאות איסתרא (סלעים) וזוז, שיד בעל השטר על התחונה. (וי"מ) שנותן שש מאות איסתרא שהם חצי זוז, וזוז, ולא שש מאות זוז וזוז, משום יד בעל השטר על התחונה).

דף קס"ז

א. מי שצריך להניח חתימת ידו על קלף

ב. היה כתוב 'כסף בדינרים', נותן לו גרוטאות כסף בשווי שני דינר כסף, שסתם 'דינרים' של כסף. ואם היה כתוב 'כסף בדינרי', נותן לו כסף בשווי שני דינרי זהב, כי 'דינרי' משמע דינרים של זהב.

ג. היה כתוב בו 'זהב', נותן לו חתיכת זהב. היה כתוב 'מטבע זהב', נותן לפחות דינר זהב. היה כתוב 'זהב דינרים' או 'דינרים זהב' נותן לפחות שני דינרי זהב.

ד. היה כתוב בו 'זהב בדינרים' נותן לו חתיכת זהב בשווי של שני דינרי כסף, ולא זהב בשווי של שני דינרי זהב, שסתם 'דינרים' של כסף.

ה. אשה שהיו עליה ספק חמש לידות, ספק חמש זיבות, שראתה חמשה חדשים שלשה ימים רצופים בכל חודש, ספק אם בימי נדה ספק בתוך י"א יום שבין נדה לנדה שהם ימי זיבה וחייבת בקרבן, מביאה קרבן אחד לטיהר מטומאתה (תור לעולה ותור לחטאת, והחטאת אינו נאכל), ואוכלת בזבחים. והשאר אין עליה חובה, שבקושי התירו להביא חטאת העוף על הספק כדי לטהרה מספק טומאתה, שהחטאת הולכת לקבורה, וכיון שנטהרת בקרבן אחד, אין צריכה להביא יותר מספק לבית הפסול.

ו. היו עליה חמש לידות ודאות, וחמש זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, והשאר עליה חובה. וכשעמדו קינים בדינרי זהב, הורה ר"ש בן גמליאל

אותו האיש הכתוב בגט כדי שתוכל לרמות ולגבות כתובה, כדי המוציאה גט ואין עמה כתובה. וכן אם אינו מכיר את האשה, חוששים שיתנהו לאשתו של אחר ותינשא בו.

וכן בשובר, צריך להכיר שם האשה, שלא תתנהו לאיש שגירש אשתו ותפסיד כתובתה על ידה. וגם להכיר שם האיש, שמא תתנהו האשה לבעל אחר.

ו. וכל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום, אין חוששים שמא בא מעיר אחרת, ושינה את שמו, והרגיל והחזיק שיקראו לו כאן ראובן, כדי שיוכל לגרש את אשת ראובן שבמקום פלוני, שלא היה מחליף שמו לזמן מרובה כל כך שמא יודע הדבר. ואם לא הוחזק שמו שלשים יום, לאביי אם קורין לו בשם זה והוא משיב, אין חוששים ששינה שמו. ולרב זביד חוששים, לפי שהרמאי נזהר ברמאותו.

ז. שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת, אין מגרשים נשותיהן אלא זה בפני זה, שאם לא כן יש לחשוש, שיכתוב גט לאחד מהם, ויתנהו לאשתו של האחר.

ח. תלמיד חכם שאמר על אשה שלא זו היא, ולאחר מכן אמר עתה דקדקתי וזו היא, אלא שנשתנה קולה, נאמן, ולא נקרא עד שחוזר ומגיד, שאין דרכו לדקדק ולהכיר בנשים כל כך. ואם אמר דקדקתי יפה, סומכים עליו.

ט. תלמיד חכם שבא לקדש אשה, ינהג

אצל בית דין כדי שיכירו חתימתו, יזהר לחתום בתחילת הקלף ולא בסופו, שלא יהא חלק מלמעלה, שמא ימצאנו אדם רע ויכתוב למעלה מחתימתו אני החתום לויתי מפלוני כך וכך מזמן, ויגבה בו מנכסים בני חורין.

ב. לא יכתוב אדם בסוף השורה שבשטר משלש ועד עשר, שמא יזייף ויכתוב מ'שלש' 'שלשים' ומ'ארבע' 'ארבעים', וכן בעשר יכתוב 'עשרים'. (אבל אחד עשר אינו יכול לזייף, שצריך לכתוב אחד ועשרים, וכשיוסיף ו' בין אחד לעשר יהיה דחוק וניכר). ואם נזדמן לו לכתוב בסוף השורה, יחזור ויכפול הסכום כמה פעמים, כדי שיזדמן לו באמצע שורה.

ג. ראוי להתבונן בואו"ן של השטר, שלא יהא דחוק בין התיבות, שמא זייף והוסיף ו'. ולא יהא מרוחק, שמא מחק אות אחת כגון ב"ת, והניח את רגלה האחת ועשאה וא"ו.

ד. כותבים גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו, והוא יגרש בו כשירצה. וכותבים שובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה, שחוב הוא לה, ולבעלה הוא זכות, וזכין לאדם שלא בפניו. והיא צריכה ליזהר בו שלא יבוא ליד בעלה עד שתקבל כסף כתובתה.

ה. ובלבד שהסופר והעדים מכירים שזה שמו של האיש, וזה שם האשה. שבגט יש לחוש שהוא איש אחר, ויתנהו לאשתו של

לסופר, גם אם אין לו ריווח מיד, כגון שצריך להוביר את השדה שנה או שנתיים.

ו. אין כותבין שטרי בירורין וכל מעשה ב"ד אלא מדעת שני בעלי הדין. ומה הן שטרי בירורין? י"א טענות אנשי הריב שכותבים סופרי הדיינים, כדי שלא יהו טוענים וחוזרים וטוענים, ועל פי אותן טענות פוסקים הדיינים את דינם. וי"א שכותבים בשטר פלוני בירר דיין פלוני, ופלוני בירר את פלוני.

ז. לתנא קמא כותבים שטר אחד לשני בעלי הדין, ושניהם נותנים שכר. ואם יאמר אחד מהם לא אתן השכר, כי אני חפץ שיהא לי שטר אחד לבדי ולך שטר אחר, ויהיה שלי שלי ושליך שלך, כופין אותו לעשות שטר אחד, כי מדת סדום היא, וכופין על מדת סדום. ולר"ש בן גמליאל כותבים לכל אחד שטר לעצמו, שיכול לומר לו איני רוצה שיהא זכותי כתוב אצל זכותך בשטר אחד, ותראהו כל שעה, ותדמה עלי כארי אורב.

ח. מי שפרע מקצת חובו, ומסרו את השטר ביד שלישי, ואמר לו, אם לא אתן לך את השאר מכאן ועד יום פלוני, תן למלוה את שטרו, כדי שיוכל לחזור ולגבות את כל החוב, והגיע זמן ולא נתן, לרבי יוסי יתן, לפי ש'אסמכתא' קונה (המבטיח לחבירו דבר על מנת שיעשה דבר לעתיד, וסומך בלבו בשעת התנאי שיוכל לקיים הדבר כשיגיע זמן, וכשהגיע

עמו עם הארץ שמשתכל ומכיר בנשים, כדי שלא יחליפו לו באחרת.

דף קס"ח

א. מעיקר הדין, הבעל נותן לסופר שכר כתיבת הגט, שנאמר 'וכתב ונתן'. וחכמים הטילוהו על האשה, שמא ישהה הבעל מלגרשה משום שאינו רוצה ליתן השכר, ותתעגן. (והבעל נותן שכר השובר, שהוא לזכותו כדי שלא תחזור ותגבה כתובה. רשב"ם לעיל קס"ז).

ב. כותבים שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו, כדי שיהיה מזומן בידו לתת למלוה כשילוה לו מעות. ואין כותבין למלוה עד שיהא לוח עמו. והלוה נותן שכר לסופר, אפילו בעיסקא שהיא למחצית שכר.

ג. כותבים שטר למוכר אף על פי שאין לוקח עמו, ואין כותבים ללוקח עד שיהא מוכר עמו והלוקח נותן שכר, אפילו במוכר שדהו מפני רעתה שהוא הנאה למוכר.

ד. אין כותבים שטרי אירוסין (שטרי התחייבות), ונשואין (כתובה), אלא מדעת אבי החתן ואבי הכלה. והחתן נותן שכר לסופר, אפילו אם הוא תלמיד חכם, ואין מטילים אותו על חמיו אע"פ שמשאיתו בתו לתלמיד חכם.

ה. אין כותבים שטר אריסות וקבלנות אלא מדעת שניהם. והמקבל נותן שכר

דף קס"ט

א. מי שאבד שטר חובו (שטר הלוואה), ואמרו עדים אנו כתבנו וחתמנו ונתננו לו, אין כותבים לו שטר אחר, ואפילו אם רצו לכתוב בשטר חוץ מאחריות שבו, אין כותבים, שעדיין יכול לטרוף מבני חורין, ושמוא לא אבד הראשון, או שמוא יחזור וימצאנו, ויגבה שני פעמים.

ב. ואם היה שטר מקח וממכר, לת"ק כותבים שטר חוץ מן האחריות שבו, שהרי אמת הדבר שזה הקרקע קנוי לו, והוא ירא פן ישתקע הדבר ויערערו עליו שלא כדין, לפיכך כותבים לו שטר מקח, אבל בלא אחריות, שאין כותבין שני שטרות על שדה אחת, שמוא יגבה מן הלקוחות שני פעמים. (כמבואר להלן).

ג. והיאך כותבים שטר בלא אחריות, להאומר 'אחריות טעות סופר', צריך לפרש בו שאין לו אחריות, וכך היו כותבים: 'שטרא דנן דכתבנוהי דלא למיגבי ביה לא ממשעבדי ולא מבני חרי, אלא כי היכי דתיקום ארעא בידיה דלוקח'. ולהאומר אחריות לאו טעות סופר, א"צ לכתוב כלום, אלא שלא יכתבו בו אחריות.

ד. ולא תקנו שיכתוב שטר עם אחריות, ויכתבו למוכר שובר (לסובר שכותבים שובר), שכל שטרות שיוציא הלוקח על שדה זו בטלים, חוץ מהשטר שכתבו לו ביום פלוני, לפי שהשובר לא יהיה אלא ביד המוכר ולא ביד הלקוחות, ואפשר

הזמן נאנס ולא יכול לקיים). ולרבי יהודה לא יתן, ש'אסמכתא' לא קונה.

ט. לרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוסי. ובגמרא פסקו שאין הלכה כרבי יוסי.

י. מי שנמחק שטר חובו, מביא עדים היודעים מתי נכתב ומה היה כתוב בו, והם עושים לו קיום בפני בית דין וכותבים לו מה שהיה כתוב באותו השטר.

וכך היו בית דין כותבים: במותב תלתא הוינא אנו פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר מחוק לפנינו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדים היו חתומים בו.

יא. ואם כתוב בו הוזקקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת, כלומר, שעמדו בית דין אלו המקיימים, וחקרו את העדים החתומים בו להעיד על חתימתם, ונמצאו דבריהם מכוונים, גובה מזמן ראשון הכתוב בשטר ואין צריך ראייה אחרת. ואם לא היה כתוב בו כך, צריך להביא ראייה אחרת על הזמן ועל סכום המעות ועל כל מה שהיה כתוב בשטר.

יב. שטר שנקרע ע"י אדם, והיינו שרואים בו קרע של בית דין, כגון שנקרע מקום העדים, מקום הזמן, מקום התורף, וי"א שקרוע שתי וערב, פסול. ואם נתקרע מאליו, והיינו כשהוא קרע שאינו של בית דין, כשר.

יג. אין כותבין שני שטרות על שדה אחת. (מטעם שיבואר בס"ד בדף קס"ט).

לו בקנין גמור או בשטר חדש, כדין לוקח ומוכר, שאותיות אינן נקנות במסירה.

ח. אין כותבים שני שטרות על שדה אחת, שמא יבוא מערער של מוכר לטרוף שדה זו מן הלוקח, וילך בשטר אחד ויטרוף מלקוחות שקנו מהמוכר אחריו, ומחזיר להם אחד מן השטרות כדי שיגבו מן המוכר. ולאחר מכן יעשה קנוניא עם המערער, ויפייסנו שיתן לו לישב בקרקע כמה שנים ולא יערער, כדי שיתיישן הדבר, ויחזור ויערער עליו ויטרוף ממנו (וכגון שמערער מכח שהשדה היא של אבותיו, ולא בעל חוב, אבל בעל חוב אינו טורף מלקוחות עד שקורעים שטר חובו), ויוציא הלוקח מהלקוחות שלאחריו בשטרו השני. (אבל אין חוששים שיטרוף ויחזור ויטרוף מלוקח אחר בלא קנוניא עם המערער, שיתרבו עליו בעלי דינים ויתנו לב על גניבתו).

ט. סדר גביית חוב מלקוחות של לוח כן הוא: מלוה בא לבית דין, וצועק על הלוח שיפרע לו חובו, ומזמנין את הלוח בדין, ואם לא בא משמתין אותו, וכותבים למלוה 'שטר טירפא', שילך ויפשפש אחר קרקעותיו של לוח, וכל מקום שימצא מנכסיו או מלקוחות שקנו ממנו אחרי כן, יראה שטרו לבית דין של אותה העיר, וימסרו הקרקעות למלוה, ויכתבו לו 'שטר אדרכתא', שיהא שליט ודורך על נכסיו של זה לגבות חובו מהן, וישומו הנכסים כדין שומת בית דין, וכפי השומא יקחם

שיגבה תחילה, ועד שילך זה שטרפו ממנו אצל המוכר לתבוע, יאכל הגובה פירות, ולא יחזירנו, שקשה גזל הנאכל, או שיטרוף מלוקח שקנה מהמוכר שלא באחריות, ולא יחזור אצל מוכר, ולא ידע שיש שובר בידו.

ה. אבל בשטרי מלוה כותבים שובר ללוח, ואין חוששים שהמלוה יטרוף מלקוחות של לוח ולא ידעו שיש שובר ביד הלוח, שלא יתנו לו לקוחות לגבות קרקע שלהם עד שילכו אצל לוח לדעת אם פייסו במעות, אבל בלוקח קרקע לא יתלו שנתן לו מעות, שאין דרך לפייס לו במעות עד שיראה שלא יוכל להעמיד לו שדה, ומשום כך מניחים אותו לטרוף ולאחר זמן יחזרו אצל מוכר, ובתוך כך אוכל הפירות).

ו. ולשית ר"ש בן גמליאל אין כותבים שטר אחר ללוקח אפילו בלא אחריות, שלשיטתו אותיות נקנות במסירה, וחוששים שמא לאחר שכתבו ונתנו לו את שטר המכירה, החזיר הלוקח למוכר את השטר, וחזר לו מקחו.

ז. הנותן מתנה לחברו והחזיר לו את השטר, לר"ש בן גמליאל חזרה מתנתו, לפי ש'אותיות' כלומר שטרות, בין של מקח בין של מתנה, נקנות למקבל מתנה וללוקח במסירת השטר, וכיון שהחזיר לו את השטר חזרה מתנתו. אבל לדברי חכמים גם אם החזיר את השטר עדיין מתנתו קיימת, עד שיחזור וימכור או יתן

אם אמר לו שמעון לך חזק וקני והחזיק בה, אבל לא במסירת השטר כי אין אותיות נקנות במסירה. ונדחו דברי רב דימי, כי גם לרשב"ג אותיות נקנות במסירה וקנה במסירת השטר.

ב) מוכר שכתב לקונה שטר מכירה שלא היו עדים חתומים בו, לרבי עדי מסירה כרתי כרבי אלעזר וקנה בשטר, ולרשב"ג השטר פסול כרבי מאיר שעדי חתימה כרתי, ולא קנה אלא אם אמר לו המוכר לך חזק וקני והחזיק בה. ואם היה השטר מזויף מתוכו, כגון שאחד מן החתומים בשטר היה קרוב או פסול, הכל מודים שהשטר פסול.

ג) מחזיק בקרקע שהוציא שטר שקנאו, ועדיין לא קיימו, והמערער טוען אכן כתבתיו, אבל עדיין לא מכרתיו וממני נפל. לרבי המחזיק נאמן כיון שהודה המערער שכתבו, ולרשב"ג אם אין למחזיק עדי חזקה אינו נאמן כל זמן שלא קיים את השטר, שהמערער נאמן במיגו שהיה יכול לומר מזויף הוא.

ד) המערער על חברו שמחזיק בשדה ואומר שלי היא, והלה טוען בשני ראיות שהיא שלו, אחת שיש בידו שטר מכירה שהמערער כתב לו על השדה, ועוד יש לו עדי חזקת שלש שנים. לרבי צריך לברר את דבריו ולהביא את השטר, ועדי חזקה בלא שטר לא יועיל לו, מאחר שטוען שהשטר עדיין בידו. אף על פי שאילו לא טען כך, היה די לו בעדי חזקה לפי שאין

בחובו, ויכתבו לו ב"ד שטר שומת הנכסים לדעת בכמה קבלם.

וכשכותבים לו שטר טירפא, קורעים שטר חובו, וכותבים בטירפא שקרעו שטר חובו, כדי שלא יחזור ויגבה בו. וכן כשכותבים לו אדרכתא, קורעים לו שטר טירפא, פן יחזור ויטרוף בב"ד אחר. וכן כשיתנו לו בית דין שטר השומא, יקרעו האדרכתא, פן יחזור ויטרוף בה פעם שניה.

י. הנותן מעות לחבירו שילך ויקנה לו קרקע, והלך וקנה שלא באחריות, יכול לומר לו 'לתקוני שדרתיך ולא לעוותי', ולפיכך צריך השליח לקנות את הקרקע מן המוכר בשמו שלא באחריות, ולמכור אותה למשלח באחריות.

דף ק"ע

א. רבי ורשב"ג נחלקו על 'הבא לידון בשטר וחזקה' לרבי הוא נידון בשטר, ולרשב"ג בחזקה. ונתבארו בגמרא כמה דרכים במה נחלקו ומה טעמם:

א) שיטת רב דימי: ראובן טוען על השדה שלי היא, לפי ששמעון שקנאו מלוי מסר לי שטר המכירה הכתוב בשמו, וקניתי השדה במסירת השטר כאילו נכתב בשמי, וגם החזקתי בו שלש שנים. לשיטת רבי קנה השדה על ידי מסירת השטר, ואין צריך עדי חזקה, לפי שאותיות נקנות במסירה. ולר"ש בן גמליאל לא קנה אלא

המלוה ויתבע בשטרו את הכל, נחלקו חכמים מה יעשה: א) לרבי יהודה העדים מקרעים את השטר הראשון, וכותבים לו שטר אחר לפי חשבון הנשאר מזמן ראשון. ואינו יכול להשאיר את השטר של כל החוב אצלו, ולכוף את הלוה שיקח שובר, ויצטרך לשמרו מן העכברים.

ב) לרבי יוסי ישאיר המלוה את השטר אצלו, ויכתוב שובר ללוה, ואע"פ שצריך לשמרו, עבד לזה לאיש מלוה. ובכך המלוה יוכל לכפות את הלוה לפורעו, שדואג פן יפסיד שוברו וזה יוציא שטרו ויתבע כל חובו.

ג) לשיטת רב, בית דין מקרעין את השטר, וכותבים לו שטר אחר מזמן ראשון, שבית דין יש להם כח להפקיע ממון, אבל עדים בלא בית דין אין יכולים לכתוב שטר אחר, שכבר עשו שליחותם לכתוב ולהעיד בשטר הראשון, ואין להם כח לחזור ולעשות שליחות אחרת.

ב. העדים כותבים אפילו עשרה שטרות על שדה אחת, כגון אם נאבד לו הראשון, כותבים לו אחר. ודוקא בשטר מתנה שהוא בלא אחריות, או בשטר מכר שאין בו אחריות, אבל בשטר שיש בו אחריות אין להם כח לחזור ולכתוב כדי שיגבה מלקוחות. (לשיטת רב).

ג. שטר מאוחר שנכתב בו יום שהוא חול, ואין הוכחה מתוכו שהוא מאוחר, לרבי יוסי פסול, לפי שכותבים שובר ואפשר

אדם נזהר בשטרו יותר משלש שנים. ולרבן שמעון בן גמליאל נאמן בעדי חזקה לבד (או אם יביא שטרו לבד), שאין אדם צריך לברר ריבוי טענות שטען כשאינו צריך להם.

ב. מלוה ולוה שאדוקים בשטר, מלוה אומר שלי הוא ונפל ממני ומצאו הלוה, ולוה אומר כבר פרעתי וממני נפל, אם השטר מקוים, יחלוקו.

ואם אינו מקוים, לרבי כל זמן שלא קיימו הלוה נאמן לומר שפרעו, במיגו שהיה יכול לומר מזויף הוא, וצריך המלוה לקיימו. ואם קיימו המלוה, יחלוקו. ולרבן שמעון בן גמליאל יחלוקו גם אם לא קיימו, כיון שהודה הלוה שכתבו, אינו נאמן לומר פרעתי ואין המלוה צריך לקיימו. (ויש מחליפים שיטת רבי ורבן שמעון בן גמליאל, כמו שהתבאר לעיל).

ג. התובע מחבירו מלוה על פה, והלה אומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני, לשיטת רבי יבואו פלוני ופלוני ויעידו, אף על פי שההלכה היא שהמלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים, כיון שטוען שיש לו עדים על כך, צריך לברר ולהביאם. ולרבן שמעון בן גמליאל אין צריך שיעידו. (כמבואר לעיל). י"א שהלכה כרשב"ג וי"א שהלכה כרבי.

דף קע"א

א. הפורע מקצת חובו, וחושש פן יחזור

(והמלוה יזהר שלא ילוה עוד ללוה כסכום ממון זה). ומי שלא יעשה כן, מפסיד לעצמו.

ז. י"א שאפילו להאומר שכותבים שובר, אין כותבים אלא כשפרע הלוה מקצת החוב, אבל אם פרע כולו, אין כותבים שובר, אלא המלוה חייב להחזיר לו את השטר. ונדחו דבריו, שבכל אופן כותבים שובר.

ח. רב ושמואל פסקו שאין כותבים שובר, ורבי יוחנן וריש לקיש ורבי אילעא פסקו שכותבים שובר.

וכן מסתבר שכותבים שובר, שאם לא כן מה יעשה מי שאבד שטרו. אבל על הלוה לא חששו שיאבד שוברו, כי עבד לזה לאיש מלוה.

ט. שטר מאוחר של מקח וממכר, לדברי הכל פסול, שמא מכר לו קרקע בניסן וכתב בשטר תשרי, ובתוך כך נזדמן למוכר מעות וחזר וקנה ממנו השדה, וכשיגיע תשרי יוציא ממנו השטר שקנה השדה, ויאמר חזרתי וקניתייה ממך.

דף קע"ב

א. כותבי שטר מתנה שאין כתוב בהן אחריות, או שטר מכירה שכתב בהן אחריות שדינו לטרוף לקוחות משעת מכירה (שהעדים מוציאים את הקול בלא שטר), אם יודעים את היום שקנו מיד

שתצא מזה תקלה, שלפעמים ילוה מעות בניסן, וכתב בשטר שלוה בתשרי, ובין ניסן לתשרי נזדמנו מעות ללוה ופרע לו, והמלוה טוען שנאבד לו שטרו וכותב לו שובר, ולאחר תשרי יחזיר ויוציא שטרו, ויאמר לוית ממני עתה, והשובר שנכתב בתמוז היה על הלוואה קודמת. ולרבי יהודה שטר מאוחר כשר בכל אופן, לפי שאין כותבים שובר, ולא תצא תקלה.

ד. ואם מוכח מתוך השטר שהוא מאוחר, כגון במקומות שהם מונים לחדשי החמה, וכתב בשטר בט"ו לירח פלוני, ונמצא ביום שבת או ביום הכיפורים, והכל יודעים שלא נכתב לא בשבת ולא ביוה"כ, לדברי הכל כשר, שלא יוכל לחזור ולגבות לאחר שכתב לו שובר, כי הכל יודעים שהוא מאוחר.

ה. וכן אם כתב בפירוש בתוך השטר שלא נכתב בזמנו, אלא אחרוהו וכתבוהו, כשר לדברי הכל.

ו. ורב ספרא הכשיר שטר מאוחר, ותיקן לסופרים שכותבים שובר, שאם יודעים את הזמן הכתוב בשטר, יכתבו בתוך השובר פלוני פרע לפלוני חוב פלוני של אותו השטר שכתוב בו זמן פלוני, ואז לא יוכל לרמות, שאפילו כתב את השטר מאוחר הרי השובר מוכיח עליו שהוא פרוע. ואם אין יודעים את הזמן הכתוב בו, יכתבו שובר בלא זמן, אלא סכום המעות שהיה כתוב בשטר, וכל פעם שיוציא שטר עם סכום ממון זה, יוציא לו שובר כנגדו.

פרוע, ויש ללוה שובר עליו, ויוציא המלוה עליו שטר של חמשים, ויאמר חוב אחר הוא זה שהלויתי לך פעם אחרת.

ו. שני אחים, אחד עני ואחד עשיר, שהניח להם אביהם מרחץ ובית הבד, אם עשאן האב להשכיר לאחרים, השכר מתחלק בין שניהם. ואם עשאן לעצמו, משתמשים בהם רק לעצמן, ואם אין לעני מי שישתמש בו, יאמר לו העשיר, קח לך עבדים וירחצו במרחץ, קח לך זיתים ועשה בבית הבד, ואינך יכול להשכירו לאחרים, כי באותה חזקה שהניחו אביו יהיה לעולם, ואינו יכול להביא בני אדם במרחץ אלא מבני ביתו.

ז. שנים ששמם יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת, אין יכולים להוציא שטר חוב זה על זה, שיכול הלה לטעון אני החזרתי לך שטר זה כשהחזרת לי ממון שלווית בו ממני (ויש חולקים. ראה להלן קע"ג).

ח. וכן אחר אינו יכול להוציא שטר חוב על אחד מהם, שכל אחד דוחהו אצל חברו. (ואם אחד מהם מוציא שטר חוב על אחר, יבואר בס"ד להלן קע"ג).

ט. ואם רצו ללוות זה מזה, או מאיש אחר, או לקנות קרקע, יכתבו גם שם של אבי אביהם. ואם גם שם אבי אביהם שוה, יכתבו סימן, כגון יוסף בן שמעון שהוא גוף או לבן או גיחור, לוח מיוסף בן שמעון שהוא ארוך או שחור. היו שוים גם בסימניהם, אם אחד מהם כהן והשני

הנותן או המוכר, כותבים אותו היום שנתנה המתנה והמכירה, שמא נתנה אחרי כן לאחר שלא כדן. ואם אינם יודעים יום שקנו מידו, יכתבו יום שעומדים בו, משום 'מיחזי כשיקרא'.

ב. עדים שמסרו להם דברים בעיר אחת, וכתבו את השטר בעיר אחרת, יכתבו בשטר את שם העיר שהם עומדים בו בשעת הכתיבה.

ג. מי שיש בידו שטר שפלוגי חייב לו מאה זוז, ורוצה שיכתבו לו שני שטרות של חמשים, כדי שאם יפרע לו הלוה מחצה, יקרע שטר אחד, ולא יהיה צריך לכתוב שובר, אין כותבים לו שלא מדעת הלוה. ויש בזה טובה למלוה שאם יפרענו לוח חמשים, יכופנו לפרוע לו השאר, שידאג הלוה פן יפסיד שוברו, ויתבעהו מלוה הכל. וגם טובה ללוה, שכשיפרע חמשים, יהיה שטר שביד המלוה פגום, ולא יפרע אלא בשבועה.

ד. וכן אם ביד המלוה שני שטרות של חמשים, ורוצה שיכתבו לו שטר אחד של מאה, אין כותבים לו שלא מדעת הלוה, שיש בזה טובה למלוה שאין שטרו נפגם, וטובה ללוה שהמלוה לא יכופנו.

ה. מלוה שיש בידו שטר שפלוגי חייב לו מאה זוז, וביקש שיעשו לו שטר אחר מאותו הזמן של חמשים בלבד, לפי שכבר פרע לו הלוה מחצה, ושיקרעו לו שטר הראשון, אין כותבים לו, שמא השטר

דף קע"ג

א. שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת, ואחד מהם מוציא שטר חוב על אחרים, לשיטת התנא במשנתנו יכול לגבות בו, שאין חוששים שמא לוח מיוסף בן שמעון השני, ונפל השטר מידו, והוא מצאו. (וגם הסוברים שחוששים לנפילה, לא חששו אלא לנפילה של רבים, כגון שנפל מאיש אחד בעולם ואיש אחר מצאו, אבל אין חוששים שיפול מיוסף בן שמעון אחד, וימצאהו דוקא יוסף בן שמעון השני). ולשיטת התנא בברייתא, אין גובה בו.

וטעם המחלוקת: י"א לשיטת התנא במשנה 'אותיות נקנות במסירה', ולכן גם אם נאמר שיוסף בן שמעון השני מסרו לזה, נקנה לו השטר, והלוח צריך לפרוע לו. ולתנא בברייתא אינם נקנות במסירה, ויכול לומר לו שהשטר נמסר לך ע"י הראשון לפקדון בלבד. וי"א שלדברי הכל נקנה במסירה, ולתנא במשנה אין צריך ראייה שמסרו לו, כיון שהוא מוחזק בו. (וזו שיטת רבא). ולתנא בברייתא צריך להביא ראייה ועדים שמסרו בפניהם. (וזו היא שיטת אביי).

ב. אחד מן האחים, ששטר חוב של האב יוצא מתחת ידו, וטוען אחי נתנוהו לי, והם אומרים אתה חטפתו, עליו להביא ראיה. ואפילו לרבא שמי שיש שטר בידו אין צריך ראייה שנמסר לו, אחים צריכים ראיה לפי ששומטים זה מזה.

ישראל, יכתבו שהכהן לוח מן הישראל. (ואם שניהם כהנים יכתבו דורות, כגון יוסף בן יעקב בן יצחק בן אברהם וכו'. להלן קע"ג).

י. לוח שניהם מאיש אחד, וכתבו בשטר דור שלישי, ונמצאו השטרות אצל המלוה בין שטרותיו הקרועים, ומצאו אצלו שובר שחובו של יוסף בן שמעון פרוע, ולא נזכר בו דור שלישי, שניהם פטורים, שכל אחד יכול לומר אני פרעתי. וי"מ שאם נמצא אצל לוח אחד בין שטרותיו שובר, שהשטר שהיה נושה בו יוסף בן שמעון פרוע, ושני יוסף בן שמעון נושים בו (שהרי שניהם יכולים להוציא שטר חוב על אחרים), הורע חזקתם בשובר זה, שכשיוציא כל אחד מהם שטרו, אומר לו הנה השובר עליו. (המשנה ע"פ הגמרא להלן קע"ג).

יא. המוציא שטר על חבירו שכתוב בו אני פלוני בן פלוני לוייתי ממך מנה, לרבה גובה בו, כי 'ממך' משמע מזה שהשטר תחת ידו, ואין חוששים לנפילה. ולרב הונא אין גובה בו, שמא אדם אחר הלוחו ונפל ממנו, ומצאו זה.

יב. גט שאין בו זמן, וכתוב בו 'גרשתיה היום', לאבא שאול כשר. וטעמו: י"א ש'היום' משמע יום שיצא בבית דין, וכאילו כתוב בו זמן. וי"א שסובר כרבי אליעזר ש'עדי מסירה כרתי', וגט שלא כתבו בו זמן כשר, כיון שנתנו לה בפני עדים והם יעידו על הגט ועל הזמן.

ז. המלוה את חבירו על ידי ערב, לא יפרע מן הערב תחלה, עד שיתבע את הלוח לדין ויחייבוהו בית דין, ואם אין לו לשלם יפרע מן הערב.

ח. ואם אמר לו על מנת שאפרע ממני שארצה, אם אין נכסים ללוה, יפרע מן הערב תחילה. ואם יש נכסים ללוה, לא יפרע מן הערב. וקבלן, לת"ק נפרע ממנו גם אם יש נכסים ללוה, ולר"ש בן גמליאל, לא יפרע ממנו אם יש נכסים ללוה.

ט. הערב לאשה בכתובתה, והיה בעלה מגרשה, ואין לו נכסים, וצריך הערב לפרוע כתובתה, ידירנה הבעל הנאה על דעת רבים שלא יוכל להחזירה, שמא עשו הוא ואשתו קנוניא על נכסיו של ערב, ודעתו להחזירה ולאכול כתובתה לאחר שנתקבלה מן הערב.

י. הערב משתעבד באמירה בלא קנין, שנאמר לקח בגדו כי ערב זר' וגו'. ואומר 'בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך' וגו'. וכן הקבלן משתעבד באמירה, שנאמר 'אנכי אערבנו' וגו', וקבלן היה, שאמר 'תנה אותו על ידי ואני אשיבנו'.

יא. לאמימר ערב אינו משתעבד אלא לרבי יוסי שסובר 'אסמכתא קניא'. ונדחו דבריו, שמעשים בכל יום ש'אסמכתא לא קניא' וערב משתעבד, לפי שבאותה הנאה שהמלוה מאמינו, משעבד את עצמו בלב שלם.

ג. לשיטת התנא במשנה שני יוסף בן שמעון אין יכולים להוציא שטר חוב זה על זה, שסובר שכותבים שטר ללוה גם כשאין מלוה עמו, ויכול אחד מהם לבקש מהסופר שיכתוב שלוח ליוסף בן שמעון, כדי שיגבה בו מחבירו. וי"א בברייתא שמוציאים שטר חוב זה על זה, שלדבריו אין כותבין שטר ללוה עד שיהא מלוה עמו, ושניהם היו במעמד שנכתב השטר, וכיון שיודעים ואין מקפידים זה על זה, אין חוששים לרמאות.

ד. המצוה לבנו בשעת מיתה: שטר בין שטרותי פרוע ואינו יודע אי זהו, והלוה האמינני ולא החזרתי שטרו, ואיני רוצה ליענש, שטרות כולם פרועים, חוץ מאותם שיאמרו עדיין לא פרענו. ואם נמצא ללוה אחד שם שני שטרות, שטר הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע.

ה. האומר לחבירו שטר שלך שבידי פרוע, ויש לו שני שטרות אצלו, הגדול פרוע והקטן אינו פרוע. אבל אם אמר לו החוב שלך שבידי פרוע, כל השטרות פרועים, שמשמעו מה שאתה חייב לי, אפילו אם הוא חלוק בשטרות הרבה.

ו. אבל האומר לחבירו 'שדי מכורה לך', שדה הקטנה מכורה לו. ואם אמר שדה שיש לי מכורה לך, אין כל שדותיו מכורים לו, ש'יד בעל השטר על התחתונה', כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

דף קע"ד

חסדא נעשה קבלן, כיון שהזכיר לשון קבלן. ולרבא נעשה ערב. אמר 'תן לו ואני ערב', לרבי יצחק ורבא נעשה ערב, כיון שהזכיר לשון ערבות, ולרב חסדא נעשה קבלן.

ז. אין מורידין את המלוה לנכסי הלוה קודם שיתבע את הלוה, שהרי נכסי האדם ערבים בו, ואין נפרעים מן הערב תחילה.

ח. מי שמת, והניח חוב שיש עליו ערב, ופרע הערב למלוה קודם שתבעו מן היתומים, אינו נפרע מהם עד שיגדלו ויתבע אותם. ונחלקו אמוראים בטעם הדבר: לרב פפא, לפי שפריעת בעל חוב מצוה, ויתומים קטנים אינם בני חיוב מצוות. ולרב הונא בריה דרבי יהושע חוששים שמא אביהם התפיס למלוה מעות בחייו כדי לפטור את הערב, ולכך אינו תובע את היתומים עד שיגדלו וידעו לטעון ולחזור אחר דינם.

ט. ואם הודה האב בשעת מיתתו שלא פרע למלוה, או שבית דין נידוהו בחייו על שלא רצה לפרוע, ומת בנידויו, לרב הונא בריה דרב יהושע גובה הערב מן היתומים בקטנותם, שהרי אין כאן חשש שהתפיס אביהם מעות למלוה. ולרב פפא אינו גובה עד שיגדלו, שהרי אינם בני חיוב מצוות. והלכה כרב הונא בריה דרב יהושע.

י. ערב שהיה שטר חוב יוצא מתחת ידו, ותובע את היתומים ואומר, פרעתי חוב של אביכם, והשטר מוכיח שהרי החזירו לי

א. כל מקום ששנה ר"ש בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו, חוץ מערב (שהלכה כתנא קמא שנפרעים מקבלן גם כשיש נכסים ללוה), וצידון (המגרש ע"מ שתתני לי אצטילתי ונאבד לה, בפרק מי שאחזו), וראיה אחרונה (משנה אחרונה של כל זמן שמביא ראיה, בפרק זה בורר).

ב. האומר למלוה 'הלוהו ואני ערב', נעשה ערב. (ולא קבלן).

ג. אמר 'הלוהו ואני פורע', או 'הלוהו ואני חייב', 'הלוהו ואני אתן', לרב הונא נעשה ערב, כיון שאמר לשון הלוהה משמע שהוא יהיה לוה, ואני פורע אם לא יפרע לך. ולרב חסדא נעשה קבלן, כיון שלא הזכיר לשון ערבות.

ד. אמר 'תן לו ואני אתן', או 'תן לו ואני קבלן', נעשה קבלן. וי"א שאין למלוה על הלוה כלום אלא על הקבלן, ונדחו דבריו, שלא אמרו כן אלא כשנשא הקבלן בידו מן המלוה ונתן ללוה.

ה. אמר 'תן לו ואני פורע' או 'תן לו ואני חייב', לרב הונא ורב חסדא נעשה קבלן, שלשון נתנה משמע שימסור הממון בידו ואני אפרענו, כלומר שיעשה שליחותו. ולרבא נעשה ערב, ורק כשהזכיר לשון נתנה בשניהם (תן לו ואני אתן) נעשה קבלן.

ו. אמר 'הלוהו ואני קבלן', לרבי יצחק ורב

טו. קבלן של כתובה, וערב לבעל חוב, י"א שמשתעבד רק אם יש נכסים ללוה, אבל אם אין לו נכסים אינו משתעבד, שלא גמור בלבו לשעבד עצמו לפי שירא להפסיד, ואינם אלא פטומי מילי. וי"א שמשתעבד בכל אופן, וכן הלכה, חוץ מערב של כתובה שאינו משתעבד אפילו אם יש נכסים לבעל. והאב שנעשה ערב לכתובה של בנו, משעבד עצמו בכל אופן.

דף קע"ח

א. שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו, ואמר מנה לפלוני בידי, ויש לפלוני שטר מקוים שהוא חייב לו, נאמן, שאין אדם עושה קנוניא על הקדש.

ב. ואם אמר מנה לפלוני בידי, ויש לפלוני שטר שאינו מקוים, אם אמר 'תנו' נותנים לו, שנתכוין לקיים את שטרו. ואם לא אמר 'תנו', חוששים שמא נתכוין שלא להשביע את בניו, ואין נותנים לו עד שיקיים את שטרו.

ג. אמר מנה לפלוני בידי, ואמרו יתומים פרענו, אין נאמנים, שמאחר שלא גמור לומר תנו, אפשר שעדיין לא פרעו. ואם אמר 'תנו מנה לפלוני' ואמרו פרענו, נאמנים.

ד. אמר מנה לפלוני בידי, ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתי, נאמנים, שמא נזכר לאחר מכן שכבר פרע. אבל אם אמר 'תנו מנה לפלוני', ואמרו יתומים חזר ואמר

המלוה, אינו גובה מהם עד שיגדלו. ואם כתב בו המלוה התקבלתי ממך, גובה, לרב הונא בריה דרב יהושע אם המלוה הודה, ולרב פפא מאחר שכתב לו התקבלתי, נעשה כמלוה בשטר, ובזה חובה על היתומים לפרוע אע"פ שהם קטנים.

יא. גוי שהלוה לישראל, והיה ישראל אחר ערב עליו, ומת הלוה, ופרע הערב לגוי קודם שתבע מן היתומים, י"א שהערב גובה מהם בקטנותם, ואין חוששים שהלוה התפיס לגוי מעות, שהוא יודע שיחזור ויגבה מן הערב. וי"א שאינו גובה עד שיגדלו, שלא היה הישראל נעשה ערב מתחילה עבור הלוואת גוי, עד שיתפיסו מעות, שהרי יודע בוודאי שהגוי יחזור עליו.

יב. המשיא עצה לבעל לגרש את אשתו כדי שתגבה כתובה מן הערב, ולאחר מכן יחזירנה (ויגרשנה שלא בבית דין, כדי שלא ידירוהו ממנה), הרי זה רשע ערום. ואם האב ערב לכלתו בעד בנו, והבן תלמיד חכם (והשעה דחוקה לו), מותר להשיאו עצה זו.

יג. ערב לכתובה, אינו משתעבד, שמצוה הוא עושה, ואין דעתו לפרוע הערבות, אלא מתכוין לזווג, שעל ידי ערבות זו מתרצין. ואין כאן חסרון אצל האשה כי 'טב למיתב טן דו', ולטובתה נתכוין.

יד. קבלן לבעל החוב, לדברי הכל משתעבד, אפילו אם אין ללוה נכסים.

גובה בין מיורשים ובין מלקוחות, כי 'שעבודא דאורייתא'.

רב פפא פסק הלכה שגובה מן היורשים כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, ואינו גובה מלקוחות, משום שאין לה קול.

ח. החופר בור ברשות הרבים, ונפל עליו שור והרגו, פטור בעל השור. ולא עוד, אלא שאם מת השור, יורשי בעל הבור חייבים לשלם דמי שור לבעליו. ולהאומר שמלוה על פה אינו גובה מיורשים, היורשים חייבם רק אם עמד אביהם בדין, שמעשה בית דין הוא כמלוה בשטר. וכגון שישבו בית דין על פי הבור, ועמד בדין קודם שיצתה נשמתו, וחייבוהו.

דף קע"ו

א. מי שהוציא על חבירו שטר שכתוב בכתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין. אבל לא ממשועבדים, שרק שטר שחתמו בו עדים יש לו קול. וגם אם הוחזק כתב ידו בבית דין, שעשו לו בית דין קיום לשטר שזה כתב יד הלוח, אינו גובה אלא מבני חורין. ואם השטר נכתב כדי למסרו בפני עדים, שיהו עדי מסירה במקום עדי חתימה לשיטת רבי אלעזר שעדי מסירה כרת, הרי זה כאילו נחתמו בשטר, וגובה ממשועבדים.

ב. ערב היוצא לאחר חיתום שטרות, שלאחר חתימת העדים כתב אני פלוני בן פלוני ערב, לרבי ישמעאל גובה מנכסים

אבא פרעתי, אין נאמנים, שאם היה פורע לא היה אומר 'תנו'.

ה. שכיב מרע שהודה לבעל חובו, אין צריך לומר אתם עדי, ואינו יכול לומר משטה אני בך, שאין אדם משטה בשעת מיתה. ואין צריך לומר לעדים כתובו, שדבריו ככתובים וכמסורים.

ו. חכמים תקנו, שהמלוה את חבירו בשטר, גובה מנכסים משועבדים (מכורים), והמלוה בעל פה גובה מנכסים בני חורין. ונחלקו אמוראים מה היה דין תורה, ומה תיקנו חכמים:

לעולא, דבר תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה גובה מנכסים משועבדים, כי 'שעבודא דאורייתא', וחכמים אמרו שמלוה על פה לא יגבה אלא מבני חורין, משום הפסד לקוחות, שלא יוכלו להיזהר בדבר שאין ידוע לעולם. אבל במלוה בשטר יוכלו ליזהר, שיש לה קול, והם הפסידו את עצמם שקנו ממנו.

לרבה, דבר תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה אינו גובה אלא מבני חורין, כי 'שעבודא לאו דאורייתא', וחכמים אמרו שמלוה בשטר גובה ממשועבדים, כדי שלא תנעול דלת בפני לוי. ובמלוה על פה לא תיקנו, לפי שאין לה קול.

ז. לרב ושמואל, מלוה על פה אינו גובה לא מן היורשים ולא מלקוחות, כי 'שעבודא לאו דאורייתא'. ולרבי יוחנן וריש לקיש

וחתימת העדים באה על הכל. אבל אם כתב 'פלוני ערב' בלא וא"ו, אינו גובה אלא מבני חורין, שמא העדים חתמו רק על השטר שלמעלה ממנו, ולא על הערבות.

ה. עדים החתומים על שאילת שלום בגט, אם כתוב בו 'שאלו' פסול, שמא לא חתמו אלא על שאילת שלום ולא על הגט. ואם כתוב בו 'ושאלו' כשר, שהוא"ו מוסיף על ענין ראשון, ועל הכל חתמו.

ו. החונק את חבירו בשוק, ואמר לו חבירו הנח לו ואני אתן, לבן ננס פטור. ולרבי ישמעאל נעשה ערב וחייב לשלם, שמשום צערו של חבירו גמר והקנה. והלכה כמותו. ודוקא אם קנו מידו.

ז. וערב בעלמא, לרב יהודה בשם שמואל אין צריך קנין, ולרב נחמן ערב בבית דין א"צ קנין, וערב שלא בבית דין צריך קנין. ולהלכה, ערב בשעת מתן מעות אין צריך קנין, ולאחר מתן מעות צריך קנין. וערב של בית דין אין צריך קנין, שבאותה הנאה שהאמינו לו משעבד את עצמו בלב שלם.

בני חורין של ערב, שהיא ערבות בעל פה, שהרי העדים לא חתמו גם על הערבות.

ולבן ננס אינו גובה אפילו מבני חורין, שכל ערב שלאחר מתן מעות לא נעשה ערב, שלא על אמונתו והבטחתו של ערב זה הלוהו המלוה. והוא דומה למי שחונק את אחד בשוק, ומצאו חבירו ואמר לו הנח לו ואני אתן לך, שהוא פטור, שלא על אמונתו הלוהו. ורק ערב שאמר למלוה הלוהו ואני נותן לך, חייב, לפי שהלוה המלוה ללוה על אמונתו והבטחתו של ערב.

ג. ואע"פ שקילס רבי ישמעאל את בן ננס, שאמר שהרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן, והן כמעין הנובע. והרוצה שיעסוק בדיני ממונות, ישמש את שמעון בן ננס, הלכה כרבי ישמעאל.

ד. ערב היוצא קודם חיתום שטרות, אם כתב 'ופלוני ערב' גובה מנכסים משועבדים, כי וא"ו מוסיף על ענין ראשון,

הדרן עלך גט פשוט

וסליקא לה מסכת בבא בתרא למסקנא